

ประกาศเกียรติคุณบุคคลดีเด่นของชาติ

เล่ม ๕

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
 สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
 จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๓๕

ประกาศเกียรติคุณบุคคลดีเด่นของชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๓๕

เรื่อง ประกาศเกียรติคุณบุคคลดีเด่นของชาติ เล่ม ๕
คณะกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๓๕
ISBN 974-340-472-4

คำนำ

ในปัจจุบันนี้ย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่า ได้มีหน่วยงาน มูลนิธิ สมาคม หรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนหลายแห่ง ดำเนินการประกาศเกียรติคุณ มอบรางวัล และสดุดี ผลงานของบุคคลหรือหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นสาขาต่าง ๆ แต่ละสาขาอยู่เป็นประจำ แต่ การประกาศเกียรติคุณดังกล่าวก็ยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น ไม่ถึงกับ เป็นการเผยแพร่ผลงานดีเด่นในระดับชาติ ดังนั้น คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอก- ลักษณะของชาติ จึงได้ดำเนินการคัดเลือกบุคคลและหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นในสาขาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แล้วนำมายกย่องประกาศเกียรติคุณ โดยการจัดทำวีดีโอเทปออก เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๒๗ เป็นต้นมา

สำหรับนโยบายสำคัญของคณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ในการ เผยแพร่ผลงานดีเด่นของบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าว ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมให้กำลังใจ แก่บุคคลและหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่น และกระตุ้นให้เยาวชนของชาติตลอดจนประชาชน คนไทยทั่วไปได้ยึดถือเป็นตัวอย่างและแนวทางประพฤติปฏิบัติด้วยความภาคภูมิใจต่อไป

นอกจากนี้ เพื่อให้การเผยแพร่ผลงานดีเด่นระดับชาติได้เป็นไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติและสำนักงานเสริมสร้างเอก- ลักษณะของชาติจึงได้รวบรวมผลงานดีเด่นของบุคคลและหน่วยงานในลักษณะหนังสืออ้างอิง สำหรับเผยแพร่แก่สาธารณชนในโอกาสที่มีการจัดงานประกาศเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงาน ดีเด่นของชาติประจำปี และหวังว่าหนังสือเล่มนี้ ซึ่งนับเป็นเล่มที่ ๕ ของหนังสือลักษณะเดียวกัน คงเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในงานพัฒนาสาขาต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์และนโยบายดังกล่าวแล้ว ข้างต้นเป็นอย่างดี

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

กันยายน ๒๕๓๕

รายนามคณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔

๑. นายเอนก	สิทธิประศาสน์	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายอรุณ	ปรีดีติลภ	รองประธานอนุกรรมการ
๓. นายสุวิทย์	ยอดมณี	รองประธานอนุกรรมการ
๔. พลตำรวจตรี จิตติ	โรจนเวทย์	อนุกรรมการ
๕. พลตรี สุวิชัย	สังขพิทักษ์	อนุกรรมการ
๖. นายเรวัตติ	น้ำเฉลิม	อนุกรรมการ
๗. นายเย็นใจ	เลาหวนิช	อนุกรรมการ
๘. นางรัชกร	เหมะจันทร์	อนุกรรมการ
๙. ผู้อำนวยการกองราชการส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย		อนุกรรมการ
๑๐. ผู้อำนวยการกองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมการพัฒนาชุมชน		อนุกรรมการ
๑๑. นางประกอบ	ลาภเกษร	อนุกรรมการ
๑๒. นายวีระ	สกุลทัพบ	อนุกรรมการ
๑๓. นายสุรินทร์	โกสิยางกูร	อนุกรรมการ
๑๔. นายสมวงศ์	วงศ์วอนแสง	อนุกรรมการ
๑๕. นายสมชาย	ชูประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๑๖. ร้อยตำรวจเอกภานุ	พินเนียม	อนุกรรมการ
๑๗. นางจินตนา	จุลกะเสวี	อนุกรรมการ
๑๘. นายมนัส	มณีเปรม	อนุกรรมการ
๑๙. นางสาววันเพ็ญ	เซ็นตระกุล	อนุกรรมการ
๒๐. นางสิริพร	ทองคำวงศ์	อนุกรรมการ
๒๑. นางสาวสมลักษณ์	วงศ์งามขำ	อนุกรรมการ
๒๒. ผู้แทนมูลนิธิธารน้ำใจ	(นายสุธี เกตุศิริ)	อนุกรรมการ
๒๓. นายชัชวิน	ภูมิดิษฐ์	อนุกรรมการ
๒๔. นายเกียรติศักดิ์	ภูสว่าง	อนุกรรมการ และเลขานุการ

๒๕. นางสาวสุรีพร	พุทธสุวรรณ	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๒๖. นายวรวิทย์	หอมเนียม	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๒๗. นายนพพร	บุญแก้ว	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

ด่วนที่สุด

ที่ รล ๐๐๐๓/๑๒๗/๒๘

สำนักราชเลขาธิการ

พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๕

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แทนพระองค์

เรียน นายเอก สิทธิประศาสน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ประธานคณะกรรมการเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ

อ้างถึง หนังสือที่ รล ๐๐๐๓/๑๑๔๙๗ ลงวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๓๕

ตามหนังสือที่อ้างถึง แจ้งเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และคณะกรรมการเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ จำนวน ๓๐ คน นำบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ จำนวน ๗ ราย เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แทนพระองค์ เพื่อรับพระราชทานรางวัลเกียรติคุณบุคคลดีเด่นของชาติและพระราชโอรส ในวันพฤหัสบดี ที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๕ เวลา ๑๐.๔๕ น. นั้น

บัดนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเวลาเฝ้าฯ เป็นเวลา ๑๕.๐๐ น. ส่วนวันและสถานที่คงเป็นไปตามเดิม จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร. ๒๒๕๕๘๓๓-๔๓ ต่อ ๓๐๖

โทรสาร ๒๒๕๓๒๕๙

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า นายเกษม สุวรรณกุล รองนายกรัฐมนตรีและประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ พร้อมด้วยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ และบรรดาบุคคลดีเด่นของชาติ ต่างมีความปลื้มปีติโสมนัสและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ได้ฝ่าละอองพระบาทเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาพระราชทานรางวัลเกียรติคุณแก่บุคคลและหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นระดับชาติ อีกราวหนึ่งในวันนี้

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชวโรกาสกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาทถึงความเป็นมา วัตถุประสงค์ และหลักการพิจารณาผลงานดีเด่นระดับชาติตามลำดับดังต่อไปนี้

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีข้าพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี โดยได้เริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๖ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลาประมาณ ๙ ปีแล้ว ได้มีการคัดเลือกบุคคลและหน่วยงานดีเด่นสาขาต่าง ๆ รวม ๕๐ ราย และในปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ อีก ๗ ราย รวมทั้งสิ้น ๕๗ ราย สำหรับรายที่ได้ผลิตแถบบันทึกภาพเสร็จแล้ว ก็ได้นำออกเผยแพร่เกียรติคุณทางสถานีโทรทัศน์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งได้เผยแพร่ไปยังหน่วยราชการ หน่วยงานเอกชน สถาบันการศึกษา ประชาชนทั่วไปด้วย

สำหรับวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานนั้น เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ในการเผยแพร่ผลงานดีเด่นระดับชาติประเภทบุคคล หน่วยงานต่าง ๆ และงานพัฒนาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งเพื่อส่งเสริมและให้กำลังใจแก่บุคคลและหน่วยงาน หรือโครงการที่มีผลงานดีเด่นให้คงมั่นในผลงานที่ดีตลอดไป อันเป็นการกระตุ้นให้หน่วยงานและประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนแห่งชาติ ถือเป็นแบบอย่างในการที่จะสร้างสรรค์ผลงานที่ดีเด่นให้เป็นประโยชน์ยิ่งต่อสังคมและประเทศชาติมากขึ้น

สำหรับการพิจารณาผลงานดีเด่น มิใช่พิจารณาแต่เฉพาะผลงานดีเด่นของหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น แต่ให้ครอบคลุมถึงผลงานดีเด่นขององค์กรภาคเอกชน และบุคคลที่เป็นตัวอย่างในการทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติในด้านต่าง ๆ ด้วย โดยถือหลักเกณฑ์ดังนี้

๑. เป็นผลงานของคนไทยที่ทุกคนสมควรภาคภูมิใจร่วมกันในระดับชาติ และยอมรับร่วมกันในส่วนรวม และ

๒. เป็นผลงานที่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และบุคคลได้กระทำจนเห็นผลแน่นอนแล้ว สมควรนำผลงานที่ดีเด่นออกมาเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เพื่อให้หน่วยงานและบุคคลทั่วไปได้รู้จักและยึดถือเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตาม

ส่วนการพิจารณาคัดเลือกผลงานดีเด่น จะพิจารณาตามประเภทหรือสาขาของผลงาน หรือวิชาชีพในด้านใดด้านหนึ่งตามที่กำหนดไว้

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชวโรกาสกราบทูลอัญเชิญใต้ฝ่าละอองพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานรางวัลเกียรติคุณแก่บุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ รวม ๗ ราย พร้อมทั้งขอรับพระราชทานพระราโชวาทเพื่อเป็นสิริมงคลและเกียรติประวัติแก่ผู้ได้รับพระราชทานรางวัลและวงศ์สกุลสืบไป และขอพระราชทานพระราชวโรกาสกราบทูลเบิก นายเอนก สิทธิประศาสน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และประธานคณะกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ เป็นผู้กราบทูลสรุปประวัติโดยย่อและเบิกบุคคลหรือหน่วยงานดีเด่นของชาติ รับพระราชทานรางวัลเกียรติคุณบุคคลดีเด่นของชาติ ตามลำดับต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบ้างละของพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า นายเอนก สิทธิประศาสน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และประธานคณะกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ขอพระราชทานกราบบังคมทูลสรุปประวัติโดยย่อและเบิกบุคคลหรือหน่วยงานดีเด่นของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ รวม ๗ ราย เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรางวัลเกียรติคุณ ดังนี้

๑. หม่อมกอบแก้ว อากาศ ฦ อยุธยา นับว่าเป็นผู้อุทิศตนเพื่อการกุศลมาโดยตลอด โดยเริ่มตั้งแต่เป็นประธานการหารายได้ช่วยสภากาชาดไทย เพื่อส่งไปช่วยเหลือองค์การสหประชาชาติ ให้การสงเคราะห์ผู้ได้รับภัยจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ถึง ๓ ล้านบาท นับเป็นอันดับ ๑ ใน ๑๐ ของโลก นับแต่นั้นมาท่านได้เป็นประธานจัดงานหารายได้ให้กับสภากาชาดไทยเพื่อการกุศลมาเป็นระยะเวลา ๒๑ ปี คิดเป็นรายได้รวมทั้งสิ้น ๓๐๐ ล้านบาทเศษ และแม้ในปัจจุบันนี้ ท่านยังได้บริจาคเงินให้กับกรมประชาสงเคราะห์ จำนวน ๒๒ ล้านบาท เพื่อจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ฝึกอาชีพสตรีรัตนาภาที่จังหวัดขอนแก่น รวมทั้งได้จัดตั้งมูลนิธิหารายได้สนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพหลังการฝึกอบรม นับเป็นโครงการฝึกอาชีพแก่สตรีผู้ยากไร้ในชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๗ จังหวัด คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติได้พิจารณาแล้วเห็นควรประกาศให้

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ฦ อยุธยา

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านบริการสังคม)

๒. ศาสตราจารย์ นายแพทย์เสมอ พริงพวงแก้ว ถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขยายโรงพยาบาลอำเภอ และสร้างโรงพยาบาลประจำจังหวัดทั่วประเทศ ริเริ่มหลักการสาธารณสุขมูลฐาน ก่อนที่องค์การอนามัยโลกจะใช้เป็นเครื่องมือในการณรงค์และส่งเสริมให้ประชากรของโลกมีสุขภาพดีถ้วนหน้า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นอกจากนี้ ยังได้จัดให้มีโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน และส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยรวมประชาชนในชนบททั้งหมดเข้าอยู่ในโครงการ ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดีจากประชาชนและอาสาสมัครกว่า ๕๐๕,๐๐๐ คน งานสาธารณสุขมูลฐานที่ท่านวางรากฐานไว้ จะเป็นผลทำให้งานบริการสาธารณสุข “สุขภาพดีถ้วนหน้า ปี ๒๕๓๔” ขององค์การอนามัยโลกประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติได้พิจารณาผลงานต่าง ๆ แล้วเห็นควรประกาศให้

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เสมอ พริงพวงแก้ว

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการสาธารณสุข)

๓. นายทวี หอมขง เป็นผู้จัดตั้งและบริหารงานรวมทั้งจัดหาทุนนำไปสร้างพิพิธภัณฑสถานสัตว์ และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม โดยริเริ่มก่อตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลสำเร็จ ในปี ๒๕๒๖ และต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล เมื่อปี ๒๕๒๘ นับเป็นสถาบันที่ทันสมัยที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะผู้ประสงค์จะเรียนรู้สิ่งแวดล้อมของสัตว์ใต้ทะเล จะได้ศึกษาจากพิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์ทางทะเลทั้งหมด นับเป็นสถาบันให้การศึกษาที่มีประชาชนเข้าชมและศึกษาปีละนับแสนคน จากผลงานดังกล่าวข้างต้น คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติได้พิจารณาแล้วเห็นควรประกาศให้

นายทวี หอมขง

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๔. นางรัชนี ธงไชย ครูใหญ่และผู้บริหารโรงเรียนหมู่บ้านเด็กของมูลนิธิเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี ในเนื้อที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่เศษ โรงเรียนนี้ได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา โดยมีปรัชญาการศึกษาว่า ทุกกิจกรรมชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเล่น การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมสังคมเป็นการศึกษาทั้งสิ้น โรงเรียนหมู่บ้านเด็กนี้จึงรับเด็กที่ด้อยโอกาสหรือเด็กมีปัญหามาจัดให้อยู่ในหมู่บ้านเด็ก มีลักษณะเป็นทั้งบ้านและโรงเรียน มีครูซึ่งเปรียบเสมือนพ่อแม่ดูแล ทำให้เด็กเกิดความอบอุ่น และระบบการศึกษาให้มีความเป็นอิสระ เด็ก ๆ ได้มีโอกาสเรียนและฝึกอาชีพ สามารถผลิตงานออกจำหน่ายมีรายได้เป็นทุนประกอบอาชีพเมื่อพ้นวัยเรียน งานของนางรัชนี ธงไชย เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๒ จนถึงปัจจุบัน ประสบผลสำเร็จอย่างดี เป็นแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาสังคม คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรประกาศให้

นางรัชนี ธงไชย

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)

๕. นายวิโรฒ ศรีสุโร เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้สร้างผลงานด้านสร้างสรรค์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ไว้เป็นจำนวนมาก ที่รู้จักกันดีคือ เครื่องปั้นดินเผาหมู่บ้านด่านเกวียน โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวผลิตผลงานอุตสาหกรรม เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ และเป็นผู้ออกแบบให้มีประโยชน์ใช้สอยมากแบบหลายประเภทมากขึ้น จนสามารถเป็นสินค้าส่งออกยังต่างประเทศได้อย่างแพร่หลาย นอกจากนั้นยังได้ตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านขึ้น เพื่อรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้คนไทยโบราณ โดยเฉพาะเกวียนทุกขนาดทั่วประเทศ นับเป็นพิพิธภัณฑสถานเกวียนที่สมบูรณ์มากที่สุด เพื่อเป็น

แหล่งศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของเยาวชนในอนาคต คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่
ผลงานดีเด่นของชาติได้พิจารณาแล้วเห็นควรประกาศให้

นายวิโรฒ ศรีสุโร

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านศิลปะและวัฒนธรรม)

๖. โครงการศิลปินแห่งชาติ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องส่งเสริมและช่วยเหลือศิลปินผู้สร้างสรรค์ศิลปะของชาติ
โดยเริ่มดำเนินการประกาศเกียรติคุณศิลปินแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๕๒๘ เพื่อให้
ศิลปินแห่งชาติได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี รังสรรค์ผลงานเป็นมรดกของชาติสืบต่อไป โดยไม่
ต้องกังวลกับการหารายได้ ทั้งนี้เพราะโครงการศิลปินแห่งชาติจัดให้มีกองทุนเลี้ยงชีพศิลปิน
ที่ขาดแคลนด้วย นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้ศิลปินได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานอย่างเป็นทางการ
จัดตั้งมูลนิธิเพื่อเป็นสวัสดิการ รวมทั้งอนุรักษ์ ส่งเสริมให้มีการสืบทอดความรู้จากศิลปิน
ด้วย นับได้ว่าเป็นประโยชน์มหาศาลต่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ
อย่างยิ่ง คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติได้พิจารณาแล้วเห็น
สมควรประกาศให้

โครงการศิลปินแห่งชาติ

เป็นโครงการดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านศิลปะและวัฒนธรรม)

๗. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรม
ตำรวจ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นโรงเรียนสอนเด็กชาวเขา เด็ก
ในถิ่นทุรกันดารที่ระบบการศึกษาเข้าไปไม่ถึง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๙ โดยใช้ตำรวจที่
มีความรู้วิชาพื้นฐานเป็นครู เพื่อสอนเยาวชนชายแดนหรือเด็กชาวเขาให้รู้ภาษาไทย เพื่อ
จะได้ติดต่อทำความเข้าใจและให้เกิดความมั่นคงในด้านการปกครอง และได้ขยายโรงเรียน
ลักษณะดังกล่าวทั่วทุกภาคของประเทศ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีตั้งแต่ขนาดเล็ก
นักเรียน ๓๐ คน จนถึงขนาดใหญ่ นักเรียน ๘๐๐ คน เมื่อถึงระยะที่โรงเรียนสามารถดำเนินการ
เองได้ จึงจะโอนมอบให้กระทรวงศึกษาธิการรับไปดำเนินการ ซึ่งได้โอนไปแล้วจำนวน
๔๓๐ โรงเรียน และปัจจุบันมีโรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบอีกจำนวน ๑๖๑ โรงเรียน นักเรียน
มีมากกว่า ๑๗,๐๐๐ คน ซึ่งสามารถจัดอาหารกลางวันให้เด็กได้มากกว่า ๑๐๐ โรงเรียน การ
ดำเนินงานอย่างอดทนและต่อเนื่องยาวนานนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการปกครอง

การศึกษา ตลอดจนความมั่นคงของชาติ นับเป็นที่ยกย่องทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นอย่างยิ่ง คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผลงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้สร้างคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติยิ่ง สมควรประกาศให้

**โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
เป็นหน่วยงานดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔ สาขาการพัฒนาสังคม
(ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)**

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

สำเนา

พระราชดำรัส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ในพิธีพระราชทานรางวัลเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันพฤหัสบดีที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพเจ้า มาปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ในพิธีพระราชทานรางวัลเกียรติคุณแก่บุคคลและ หน่วยงานดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๕ ณ โอกาสนี้ ขอแสดงความชื่นชมกับทุกท่านและ ทุกหน่วยงาน ที่ได้รับรางวัลเกียรติคุณ ยกย่องว่ามีผลงานดีเด่นเป็นแบบอย่างอันควรสรรเสริญ ยึดถือ

การที่คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติแต่งตั้งคณะกรรมการให้ทำหน้าที่สอดส่อง และคัดเลือกบุคคลและหน่วยงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ที่ได้ทำคุณประโยชน์ด้าน ต่าง ๆ แก่ชาติและส่วนรวม เพื่อเชิดชูสรรเสริญด้วยการประกาศเกียรติคุณ ความรู้ ความ สามารถ กับทั้งมอบรางวัลและเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อมวลชน สถาบันการศึกษา หน่วยงาน ตลอดจนประชาชนทั่วไปให้เป็นที่ปรากฏชัดแจ้งนั้น นับเป็นกิจกรรมที่ควรนิยมนยกย่องว่าเป็น มาตรการส่งเสริมสนับสนุนอย่างสำคัญประการหนึ่ง ให้คนไทยศรัทธายึดมั่นในคุณความดี พร้อมทั้งจะเสียสละกำลังกาย กำลังความคิด ตลอดจนประโยชน์สุขส่วนตัว เพื่อสร้างเสริม ประโยชน์สุขและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมและชาติบ้านเมือง

ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมกับกรณียกิจของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติเป็น อันมาก และใคร่ขอถือโอกาสนี้กล่าวเพิ่มเติมแก่ผู้ที่ได้รับการประกาศเกียรติคุณทั้งหลายว่า ผู้ที่มีความพากเพียรพยายามประกอบคุณงามความดีโดยไม่คิดหวังสิ่งตอบแทนนั้น ย่อมมีผู้ เล็งเห็นถึงความดีและผลงานของท่านเสมอไม่ว่าในกาลไหน ๆ การประพฤติปฏิบัติชอบของ ท่านจะเป็นแบบอย่างอันประเสริฐที่จะน้อมนำบุคคลทั่วไปให้เชื่อถือไว้วางใจและปฏิบัติตาม เท่ากับเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติให้ทวีขึ้นโดยแท้

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้าขออวยพรให้ทุกท่านที่ชุมนุม พร้อมกันในวันนี้ มีความสุขสวัสดิ์ มีพลานามัยและจิตใจที่เข้มแข็งสมบูรณ์ เพื่อสามารถ

ปฏิบัติการหน้าที่ และสร้างสรรค์ประโยชน์ได้กว้างขวางทั่วถึงยิ่งขึ้น

สำเนาถูกต้อง

สมศักดิ์ จตุพรภัทร

(นายสมศักดิ์ จตุพรภัทร)

สำนักบริหารงานวิชาการ

๓ กันยายน ๒๕๖๕

คำกล่าว

เนื่องในงานประกาศเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ

ของ

นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี

ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล

วันพฤหัสบดีที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๓๕ เวลา ๑๘.๓๐ น.

ประธานกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ประธานอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ท่านผู้ที่เป็นบุคคลดีเด่น ท่านผู้แทนหน่วยงานดีเด่นของชาติ และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ผมมีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ได้ให้มาเป็นประธานในพิธีประกาศเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ ในวันนี้

ผมขอแสดงความยินดีต่อผู้ที่ได้รับรางวัลทุกท่าน และขอเรียนให้ทราบด้วยความชื่นชมเป็นอย่างยิ่งว่า รางวัลบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติที่ท่านได้รับนั้น มิใช่เป็นรางวัลที่ท่านได้มาโดยง่าย หากแต่ได้มาโดยผ่านกระบวนการกลั่นกรองอย่างเป็นระบบอย่างละเอียดรอบคอบ อย่างถี่ถ้วน ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่ได้กำหนดไว้อย่างรัดกุม เป็นการได้มาด้วยผลของการทำงาน ด้วยผลของการประกอบคุณงามความดี จนปรากฏผลงานเป็นรูปธรรมอันดีเด่น ได้มาโดยการแข่งขันกับผู้ที่มีผลงานดีเด่นในสาขาอาชีพเดียวกันเป็นจำนวนมาก เป็นการได้มาจากการพิจารณาอันสุจริตและเที่ยงธรรม รางวัลนี้เป็นรางวัลที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง การที่ท่านได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท เพื่อรับพระราชทานเกียรติบัตรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๕ ที่ผ่านมานั้น คงจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสำคัญ และความน่าภาคภูมิใจของการได้รับรางวัลนี้ได้เป็นอย่างดี

ผมได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่า การได้รับคัดเลือกให้เป็นบุคคลหรือหน่วยงานดีเด่นของชาตินั้น เป็นการได้มาด้วยความยากลำบาก ดังนั้นผมจึงใคร่ขอให้ทุกท่านคงมั่นรักษาชื่อเสียงเกียรติคุณทั้งหลายที่ได้รับมาให้ดำรงอยู่ต่อไป และขอให้ยึดถือว่าเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องพยายามผดุงรักษาเกียรติยศนี้ด้วยการประกอบคุณงามความดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นต้นแบบสำหรับจะทำให้สังคมโดยเฉพาะเยาวชนของชาติได้ถือเป็นแนวทางในการประกอบคุณงามความดี และด้วยความเลื่อมใสศรัทธาตลอดไป

ผมขอขอบคุณคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะอนุกรรมการคัดเลือกและ
เผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มูลนิธิ ชมรม และสมาคมต่าง ๆ
ที่ได้ร่วมกันคัดเลือกบุคคลและหน่วยงานดีเด่น ผู้ที่ได้ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือในการจัด
งานประกาศเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติครั้งนี้เป็นอย่างดี กับขออวยพรให้
ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายที่มาร่วมในงานนี้ จงประสบแต่ความสุข ความเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย
โดยทั่วกัน

รายนามบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔

จำนวน ๗ ราย

๑. หม่อมกอบแก้ว อากาศร ณ อยุธยา
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านบริการสังคม)
๒. ศาสตราจารย์ นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านสาธารณสุข)
๓. นายทวี หอมขง
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
๔. นางรัชนี ธงไชย
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)
๕. นายวิโรฒ ศรีสุโร
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านศิลปวัฒนธรรม)
๖. โครงการศิลปินแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขา
การพัฒนาสังคม (ด้านศิลปวัฒนธรรม)
๗. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
หน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)

สารบัญ

คำประกาศเกียรติคุณบุคคลและหน่วยงานดีเด่นของชาติ ประจำปี ๒๕๓๔	๑-๘
หม่อมกอบแก้ว อากาศ ฅ อยุรยา	
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านบริการสังคม)	
ประจำปี ๒๕๓๔	๑๓
นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว	
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการสาธารณสุข)	
ประจำปี ๒๕๓๔	๒๕
นายทวี หอมขง	
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)	
ประจำปี ๒๕๓๔	๓๕
นางรัชนี ธงไชย	
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)	
ประจำปี ๒๕๓๔	๔๗
นายวิโรฒ ศรีสุโร	
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านศิลปะและวัฒนธรรม)	
ประจำปี ๒๕๓๔	๖๑
โครงการศิลปินแห่งชาติ	
โครงการดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านศิลปะวัฒนธรรม)	
ประจำปี ๒๕๓๔	๗๓
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	
หน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)	
ประจำปี ๒๕๓๔	๘๗

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา

บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านบริการสังคม)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

หม่อมกอบแก้ว อากาศ เป็นธิดาของพระยาสุรินทรราชา สยามราชภักดี พิริยะพาน (นกยูง วิเศษกุล) และคุณหญิงเนื่อง สุรินทรราชา เกิดเมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๔๕๑ ณ บ้านถนนรองเมือง จังหวัดพระนคร เป็นชายาพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา อดีตประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

หม่อมกอบแก้ว อากาศ อุทิศตนเพื่อสังคมเพื่อการกุศลโดยเป็นนายกสมาคมสตรีไทย ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นประธานหารายได้ช่วยสภากาชาดไทย หาเงินส่งไปช่วยเหลือองค์การสหประชาชาติ ให้สงเคราะห์ผู้คนที่ได้รับภัยจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ถึง ๓ ล้านบาท นับเป็นอันดับ ๑ ใน ๑๐ ของโลก นอกจากนั้นยังต้องเดินทางไปบรรยาย ชักชวนประชาชนในสหรัฐฯ ให้ช่วยบริจาคเงินช่วยเหลือองค์การสหประชาชาติ ช่วยสงเคราะห์ผู้ประสบภัยสงครามในประเทศต่าง ๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ท่านได้รับเลือกเป็นประธานหารายได้ให้กับสภากาชาดไทยจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ทั้งนี้ท่านได้เป็นผู้เสนอให้จัดตั้งหน่วยงานถาวรในการหารายได้ให้สภากาชาดไทย ซึ่งต่อมาได้เป็นกองหารายได้ สภากาชาดไทย เป็นองค์การกุศลอยู่ได้ด้วยเงินบริจาค สมัยก่อนเจ้านายเชื้อพระวงศ์บริจาคเป็นล่ำเป็นสันแทบทุกพระองค์ ภายหลังรายได้มาจากการจัดงานกาชาดเป็นหลัก โดยเฉพาะการสงเคราะห์ผู้ป่วยเจ็บของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ผู้ป่วยเจ็บต้องการรับสงเคราะห์ก็มีมากขึ้น ทำให้ต้องมีรายจ่ายสูงขึ้น กิจกรรมการจัดงานเพื่อหารายได้จึงต้องจัดอย่างกว้างขวาง ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในส่วนกลางได้จัดตั้งขึ้นที่สถานเสาวภาเป็นครั้งแรก ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจัดขึ้นที่สวนอัมพรเป็นประจำทุกปี เฉพาะกิจกรรมหารายได้ให้แก่สภากาชาดไทย ท่านได้อุทิศตนด้วยความอดทน ตลอดระยะเวลา ๒๑ ปี คิดเป็นรายได้รวมทั้งสิ้น ๓๐๐ ล้านบาทเศษ นอกจากนี้ ท่านยังได้บริจาคเงินจำนวน ๒๒ ล้านบาทให้กรมประชาสัมพันธ์เพื่อจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ฝึกอาชีพสตรีรัตนภา ที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการระยะยาวในการฝึกอาชีพแก่สตรีผู้ยากไร้ในชนบท

ศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว

บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านการสาธารณสุข)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๔๕๔ ณ กรุงเทพมหานคร จบการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ และได้ศึกษาศัลยศาสตร์เพิ่มเติมจากประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมนี และประเทศออสเตรเลีย

ท่านเข้ารับราชการในกระทรวงสาธารณสุขด้วยความสามารถเริ่มและชื่อเสียงสุจริต ทำความเจริญก้าวหน้าให้กับโรงพยาบาลในต่างจังหวัดหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลนครสวรรค์ โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ รวมทั้งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้มีการสร้างโรงพยาบาลประจำจังหวัดจนครบทั่วประเทศ

ศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว ได้รับโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการและการกระทรวงสาธารณสุขหลายสมัย ท่านได้มีนโยบายและมีบทบาทสำคัญในการขยายโรงพยาบาลอำเภอทั่วประเทศ และเป็นผู้ผลักดันงานสาธารณสุขมูลฐานให้กระจายไปทั่วประเทศ โดยเป็นผู้ริเริ่มหลักการสาธารณสุขมูลฐานก่อนที่องค์การอนามัยโลกจะใช้เป็นเครื่องมือในการรณรงค์และส่งเสริมให้ประชากรของโลกมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ไม่เพียงแต่บริการและแก้ไขปัญหาสุขภาพให้แก่ประชาชนโดยถ้วนหน้าเท่านั้นยังได้แก้ปัญหาคอขวด และส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยรวมประชาชนในชนบททั้งหมดเข้าอยู่ในโครงการ ทั้งนี้โดยอาศัยโรงพยาบาลชุมชน ๖๐๐ แห่ง และสถานีอนามัย ๗,๐๐๐ กว่าแห่งทั่วประเทศ โครงการนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากประชาชนและอาสาสมัคร ๕๐๕,๐๐๐ คน งานสาธารณสุขมูลฐานที่ท่านได้วางรากฐานไว้ จะทำให้งานบริการสาธารณสุข “สุขภาพดีถ้วนหน้า ปี ๒๕๔๓” ขององค์การอนามัยโลกประสบความสำเร็จ

ท่านได้รับการยกย่องจากทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมาก ในฐานะผู้บริหาร ผู้มีสายตายาวไกล จึงสมควรยกย่องให้ท่านเป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านสาธารณสุข) ปี พ.ศ. ๒๕๓๔

นายทวี หอมขง
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม
(ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

นายทวี หอมขง เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๓ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยอินเดียนาและโอคลาโฮมาสเตท วุฒิสถูที่สุด คือ ปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยโอคลาโฮมา สหรัฐอเมริกา รับราชการตำแหน่งสุดท้าย คือ รองศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยบูรพา

นายทวี หอมขง เป็นผู้จัดตั้งและบริหารงานรวมทั้งจัดหาทุนดำเนินการสร้างพิพิธภัณฑ์สัตว์ และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มเป็นผลสำเร็จ เปิดให้ประชาชนเข้าศึกษาหาความรู้ได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งปรากฏว่าเป็นที่สนใจของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไปเป็นอันมาก ปรากฏว่านับแต่วันเปิดจนถึงปี ๒๕๓๔ มีผู้เข้าชมมากกว่า ๖ ล้านคน

นายทวี หอมขง ได้ริเริ่มก่อตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลขึ้น โดยได้จัดทำโครงการขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นมูลค่า ๒๓๐ ล้านบาท ก่อสร้างเสร็จในปี ๒๕๒๖ ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้พิจารณายกฐานะขึ้นเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ นับเป็นสถาบันที่มีความเป็นเลิศทางด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล และทันสมัยที่สุดในประเทศ ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะผู้ประสงค์จะเรียนรู้ชีวิตสิ่งแวดล้อมของสัตว์ใต้ทะเล พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ทางทะเลจะแสดงให้เห็นตัวอย่างสัตว์และพืชน้ำเค็ม ตั้งแต่ขนาดเล็กสุดไปจนถึงขนาดใหญ่ ได้ศึกษาถึงวงจรชีวิตของสัตว์ อุปกรณ์ และเครื่องมือการประมง เครื่องมือในการสำรวจใต้ทะเล รวมทั้งทรัพยากรในทะเล และโบราณคดีใต้น้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ สถานเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มยังแสดงให้เห็นถึงสัตว์ทะเลทุกประเภท สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ปลาอันตราย ปลาประเภทสวยงามมากมาย

ชีวิตที่ลึกลับใต้ท้องทะเลที่ควรแก่การเรียนรู้สำหรับประชาชนทั่วไปนี้ถูกเปิดเผยขึ้นโดยนายทวี หอมขง ด้วยความวิริยะอุตสาหะ ด้วยความอดทน ยากที่ผู้อื่นจะทำได้ จึงสมควรได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำปี พ.ศ.

นางรัชณี ธงไชย
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม
(ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

นางรัชณี ธงไชย เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นบุตรนายเพิ่ม นางหวาน โชติกล่อม เป็นชาวบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี สำเร็จการศึกษาการศึกษาระดับบัณฑิตจากมหาวิทยาลัย วิชาการศึกษาประสานมิตร สมรสกับนายพิภพ ธงไชย มีบุตรธิดา ๒ คน

นางรัชณี ธงไชย เป็นครูใหญ่และผู้บริหารโรงเรียนหมู่บ้านเด็กของมูลนิธิเด็ก ปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่ตำบลวังดัง ถนนลาดหญ้า-ศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี มีที่ดินซึ่งได้รับ จากการบริจาค ๒๐๐ ไร่เศษ โรงเรียนแห่งนี้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา- ธิการ โดยรับเด็กที่ด้อยโอกาสหรือเด็กที่มีปัญหา ได้แก่ เด็กที่ยากจน กำพร้า เด็กที่ครอบครัว แดกแยก เด็กยากจนที่ถูกทารุณกรรมจนจิตใจไม่ปกติ ซึ่งขณะนี้มีเด็กอยู่ด้วยกัน ๑๐๐ คน เศษ เด็กเหล่านี้ถูกจัดให้อยู่ในหมู่บ้านเด็ก โดยการจัดที่อยู่เป็นบ้าน ๆ ภายในบ้านจะมีผู้ใหญ่ ซึ่งก็คือครูซึ่งเปรียบเสมือนพ่อแม่ ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่น และด้วยระบบการศึกษา ให้มีความเป็นอิสระ มีเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ เด็ก ๆ ได้มีโอกาสทั้งเรียนและ ฝึกหัดงานอาชีพ และสามารถผลิตงานออกจำหน่ายเป็นรายได้เก็บออมไว้เพื่อเป็นทุนประกอบ อาชีพเมื่อพ้นวัยเรียนด้วย

งานของนางรัชณี ธงไชย เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ จนถึงปัจจุบันประสบผลสำเร็จ เป็นอย่างดี มีเด็กจบการศึกษาออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้หลายรุ่น ทั้งนี้เพราะ ความมีเมตตาธรรมของคณะครู มีความอดทนและใจเย็น มีความเข้าใจเด็ก เป็นแนวทาง ใหม่ในการช่วยแก้ปัญหาสังคม ครูรัชณีจึงได้รับการสนับสนุนเงินบริจาคจากผู้มีจิตเป็นกุศล ทั้งภายในและนอกประเทศจนกิจการมั่นคงมาก กิจกรรมความเสียสละของครูรัชณีจึงสมควร ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษา และ พัฒนาจิตใจ) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

นายวิโรฒ ศรีสุโร
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม
(ด้านศิลปะและวัฒนธรรม)
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

นายวิโรฒ ศรีสุโร สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันอายุ ๕๓ ปี อาชีพรับราชการ ตำแหน่งอาจารย์ระดับ ๗ คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

นายวิโรฒ ศรีสุโร เป็นผู้ที่ศึกษางานศิลปะและวัฒนธรรมอีสานอย่างลึกซึ้ง ได้สร้างผลงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมอีสานไว้เป็นจำนวนมาก ที่รู้จักกันดีก็คือ เครื่องปั้นดินเผาหมู่บ้านด่านเกวียน ซึ่งชาวบ้านทำกันมาตั้งแต่เดิมหลายชั่วอายุคน จำกัดเฉพาะประโยชน์ใช้สอยตามลักษณะพื้นบ้าน

นายวิโรฒได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกันผลิตงานอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยเป็นผู้ออกแบบใหม่ให้มีประโยชน์ใช้สอยได้มากขึ้น ชาวบ้านสามารถผลิตเครื่องใช้ประจำหมู่บ้านทุกประเภท กระเบื้องประดับอาคารใหญ่ ๆ เครื่องประดับสวนหย่อม เป็นที่นิยมแพร่หลายมากทั้งภายในประเทศ และยุโรป อเมริกา เป็นเวลาติดต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

นายวิโรฒได้รวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ของคนไทยโบราณตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้นเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ซาบซึ้งในภูมิปัญญาของคนภาคอีสาน มีเครื่องมือเครื่องใช้ทุกประเภทที่สำคัญ และเสียสละเงินทุนอย่างสูง ก็ได้รวบรวมเกวียนบรรทุกทุกขนาดทุกภาคทั่วประเทศ ทั้งเป็นพิพิธภัณฑ์เกวียนที่สมบูรณ์มากที่สุดในโลก นอกจากงานศิลปะและงานสะสมดังกล่าว นายวิโรฒยังเสียสละความสุขส่วนตัวออกบรรยายเรื่องศิลปวัฒนธรรมอีสานติดต่อกันยาวนานอย่างมิรู้เหน็ดเหนื่อยจนทุกวันนี้ นับว่าได้ทำคุณต่อสังคมโดยส่วนรวมสมควรได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคมด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

โครงการศิลปินแห่งชาติ

โครงการดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านศิลปวัฒนธรรม)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

โครงการศิลปินแห่งชาติถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยถือเอาว่า วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็นวันศิลปินแห่งชาติ ซึ่งวันดังกล่าวเป็นวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยอัครศิลปินพระองค์หนึ่งของชาวไทย

โครงการศิลปินแห่งชาติ ดำเนินการโดยคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องส่งเสริมช่วยเหลือศิลปินผู้สร้างสรรค์ศิลปะอันทรงคุณค่าของชาติ จนทำให้ประเทศไทยได้รับการยอมรับและยกย่องจากนานาชาติว่าเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมสูงส่ง มีมรดกวัฒนธรรมอันล้ำค่าปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้เริ่มให้มีการประกาศเกียรติคุณศิลปินที่มีผลงานดีเด่นจนได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ แล้ว และเพื่อให้ศิลปินแห่งชาติได้มีชีวิตความเป็นอยู่สมเกียรติ สมฐานะ รังสรรค์งานเป็นมรดกของชาติสืบต่อไป คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดให้มีโครงการส่งเสริมศิลปินขึ้นหลายโครงการ เช่น โครงการอุปถัมภ์ศิลปิน มีการจัดกองทุนสวัสดิการต่าง ๆ ช่วยเหลือศิลปินที่ตกทุกข์ได้ยาก หรือมีความลำบากในการครองชีพ เป็นประจำเดือนก็มี ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล ช่วยเหลือเมื่อประสบสาธารณภัย ช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเผยแพร่ผลงาน ก็สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางในทุกสาขาศิลปะ อันประกอบด้วยสาขาทัศนศิลป์ สาขาศิลปะการแสดง สาขาวรรณศิลป์ นอกจากโครงการอุปถัมภ์ดังกล่าว ยังได้มีการจัดทำทำเนียบศิลปินทุกแขนงทั่วประเทศ สนับสนุนให้ศิลปินได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานอย่างเป็นรูปธรรม จัดตั้งกองทุนและมูลนิธิเพื่อให้เป็นสวัสดิการแก่ศิลปิน รวมทั้งอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการสืบทอดความรู้ความสามารถของศิลปินด้วย

โครงการดังกล่าวได้ยกย่องและสนับสนุนศิลปินแห่งชาติมาแล้วถึง ๕๙ คน ล้วนเป็นที่ยอมรับของมหาชนทั่วไป เช่น นายเพ็ญ หริพิทักษ์ นายมนตรี ตราโมท คุณหญิงชั้น ศิลปบรรเลง นายหวังดี นิมา (หวังเต๊ะ) เป็นต้น

นับได้ว่าโครงการศิลปินแห่งชาติคือประโยชน์มหาศาลต่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติและของอนุชนในอนาคต สมควรได้รับการยกย่องเป็นโครงการดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการ

ตำรวจตระเวนชายแดน

หน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ตำรวจตระเวนชายแดนจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ มีภารกิจตระเวนตรวจพื้นที่ชายแดนซึ่งมีความยาว ๕,๐๐๐ กว่ากิโลเมตร ครอบคลุมเนื้อที่แสนจะทิวกันดารถึง ๓๐ จังหวัด เพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติ ในการปฏิบัติการกิจดังกล่าว หมู่ลาดตระเวนได้พบเห็นประชาชนผู้เดือดร้อนเกี่ยวกับการครองชีพ โรคภัยไข้เจ็บ และพบว่ามิเด็กเป็นจำนวนมากอยู่ในวัยเรียน ยังไม่ได้เรียนหนังสือ ทางราชการก็ไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนได้

“โรงเรียนตระเวนชายแดนบำรุงที่ ๑” ในสภาพเพิงมุงแฝกอันร้อนแรง ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยใช้ตำรวจที่พอจะมีความรู้พื้นฐานนั่นเองเป็นครู ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนชายแดนหรือเด็กชาวเขาได้รู้ภาษาไทย เพื่อจะได้ติดต่อทำความเข้าใจกันได้สะดวก และเพื่อให้เกิดความมั่นคงในด้านการปกครองอีกด้วย นับแต่นั้นมา การดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนหนังสือแก่ชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมของตำรวจตระเวนชายแดนก็กระจายไปทุกภาคทั่วประเทศ ทั้งนี้โดยทั้งภาคเอกชนและภาครัฐได้ช่วยกันบริจาคสมุด หนังสือ อุปกรณ์การสอน และเครื่องแบบนักเรียนตามความจำเป็น ด้วยพลังศรัทธาและการทำงานอย่างอดทนต่อเนื่อง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนก็ได้รับการช่วยเหลือมากขึ้นจนสามารถสร้างอาคารเรียนถาวรได้มากขึ้นตามลำดับ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่จัดตั้งขึ้นมีทุกขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็ก นักเรียน ๓๐ คน ไปจนถึงขนาดใหญ่นักเรียน ๘๐๐ คน และเมื่อถึงระยะหนึ่ง โรงเรียนสามารถดำเนินการไปด้วยความราบรื่น ก็จะมอบโอนไปอยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้โอนไปแล้ว ๔๓๐ โรงเรียน ยังอยู่ในความรับผิดชอบอยู่อีก ๑๖๑ โรงเรียน นักเรียนมีมากกว่า ๑๗,๐๐๐ คน

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนปัจจุบันสามารถจัดอาหารกลางวันให้เด็กรับประทานได้กว่า ๑๐๐ โรงเรียน และยังมีโครงการโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง คือ โรงเรียนใหญ่ ๆ ในกรุงเทพฯ ให้การสนับสนุนด้วย

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา

บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านบริการสังคม)
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ในการสร้างอนุสรณ์สถานเพื่อรำลึกหรือเตือนความทรงจำถึงความรัก ความเอื้ออาทร อันอบอุ่นที่มีต่อกันระหว่างสามีและภรรยา นั้นได้มีมาช้านาน นับตั้งแต่โบราณมาแล้ว ดังเช่นกษัตริย์อินเดียพระองค์หนึ่งได้สร้าง “ทัชมาฮาล” อันวิจิตรพิสดารเพื่อเก็บพระศพและเป็นอนุสรณ์แก่พระมเหสีที่เคยเป็นสวามีที่รักของพระองค์ สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และสามัญชนทั้งหลายก็มักนิยมสร้างวัด สร้างสถูปเจดีย์ สุสาน และถาวรวัตถุต่าง ๆ ในลักษณะที่จะให้ความคงทนถาวรตลอดกาล เพื่อรำลึกถึงคุณความดีของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจให้แก่อนุชนรุ่นหลัง ให้ประจักษ์ถึงคุณความดี และช่วยให้ดำรงคุณความดีนั้น ๆ สืบต่อไป

สำหรับนักสังคมสงเคราะห์ที่คนรุ่นใหม่ ได้ให้ความสำคัญแก่ถาวรวัตถุ ให้สามารถอำนวยความสะดวกแก่สังคมแก่มหาชนโดยทั่วไปได้มากกว่า เพื่อให้เกิดบุญ-กุศล ทั้งแก่ผู้ล่วงลับและอยู่หลัง ดังเช่นตึกอาคารสถานในโรงพยาบาล สุขศาลา โรงเรียน และที่แปลกใหม่ให้คุณประโยชน์ในการเสริมสร้างคุณภาพของคนอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอีกประเภทหนึ่งคือ “ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนากา” ของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ยิ่งใหญ่และมีเกียรติคุณอันยาวนาน ผู้ที่อุทิศทั้งทุนทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ ทำประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวมตลอดระยะเวลา มากกว่า ๔๐ ปีแล้ว ท่านที่กล่าวถึงนั้นคือ

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา เป็นธิดาของพระยาสุรินทรราชา สยามราชภักดี พริยะพาหะ (นกยูง วิเศษกุล) และคุณหญิงเนื่อง สุรินทรราชา เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ตรงกับวันอาทิตย์ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีออก ร.ศ. ๑๒๗ ณ บ้านถนนรองเมือง กรุงเทพมหานคร

การศึกษา

ด้วยเหตุที่บิดาของท่านเป็นครูสอนหนังสือแก่เจ้านายรุ่นเยาว์ที่เป็นเชื้อพระวงศ์อยู่แล้ว ประกอบกับที่บ้านมีลูกสาวถึง ๓ คน ท่านบิดาจึงจ้างครูมาสอนที่บ้านอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาได้

เข้าเรียนที่โรงเรียน “กุลสตรี” ตั้งแต่ชั้นต้นจนจบชั้นประถมปีที่ ๔ เมื่ออายุได้ ๑๑ ปี เมื่อบิดา ย้ายไปเป็นเทศาภิบาลมณฑลบึงกาฬที่จังหวัดภูเก็ท ท่านได้ติดตามไปด้วย และได้เข้าศึกษา ต่อที่โรงเรียนคอนแวนต์ปีนัง ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำในบังคับอังกฤษ อันเป็นความนิยมของ ผู้มีอันจะกินหรือผู้มีฐานะดีในสมัยนั้น

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา ในวัยศึกษาเป็นผู้ที่มีความสามารถในการศึกษา เล่าเรียน สามารถในการสอบและพาสส์ชั้นในระหว่างเรียน เนื่องจากสอบได้ที่ ๑ เป็นประจำ หลายครั้ง หลักสูตรกำหนดไว้ต้องเรียน ๗ ปี ท่านใช้เวลาเพียง ๕ ปีเท่านั้นก็จบการศึกษา และยังสามารถสอบผ่านหลักสูตรจูเนียร์และซีเนียร์เคมบริดจ์ (Junior and Senior Cambridge) ซึ่งข้อสอบส่งมาจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ในประเทศอังกฤษ เมื่ออายุได้ประมาณ ๑๗ ปี นับ เป็นนักเรียนไทยคนแรกที่สอบหลักสูตรของ Senior Cambridge ได้โดยที่ท่านเขียนเรียง ความเรื่องไข่มาลาเรีย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญและรุนแรงในยุคนั้นพอ ๆ กับปัญหาเรื่องโรค เอดส์ในปัจจุบัน

รับราชการ

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา กลับมาสู่เมืองไทยในวัยอันสดชื่น อายุเพียง ๑๗ ปี บิดาจัดให้เรียนภาษาไทย เรียนขนบธรรมเนียมประเพณีของชนชั้นสูง รวมทั้งราชาศัพท์ การวางตัว และถวายเป็นรับใช้เจ้านาย อันเป็นประเพณีนิยมของข้าราชการสำนักสมัยนั้น ท่าน ได้มีโอกาสติดตามบิดาไปในงานพิธีสำคัญ ๆ บ่อยครั้ง ด้วยความที่ใช้ภาษาอังกฤษสนทนา ได้ตอบโต้คล่องแคล่ว ไพเราะ ท่านจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระกำนัล ในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ อันถือได้ว่าเป็นพระมหา กรุณาธิคุณสูงสุดในชีวิต และเป็นเกียรติประวัติของครอบครัวอย่างยิ่ง ได้ปฏิบัติภารกิจสนอง พระเดชพระคุณเป็นเวลา ๓ ปี เป็นที่โปรดปรานของทั้งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีและ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างมาก ถึงกับโปรดฯให้ตามเสด็จประพาสประเทศ ชาวหรืออินโดนีเซียในปัจจุบันด้วย มีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าอยู่หัวเป็นเวลานานพอสมควร

ชีวิตรักและสมรส

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์ เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา พระโอรสของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งทรงจบการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้มีความรักและผูกพันเยี่ยงหนุ่มสาวอยู่ถึง ๒ ปี เมื่อความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาพระราชทานการ เสกสมรสให้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ และพระราชทานบ้าน “รัตนภา” ที่บางซื่อ ให้เป็นเรือนหอ

ต่อมาได้โปรดฯ พระราชทานเงินทุนให้ไปฮันนี่มูนและรักษาพระอนามัยของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาไปพร้อมกันด้วยในต่างประเทศ ได้มีโอกาสประพาสประเทศในทวีปยุโรป หลายประเทศ เป็นการศึกษาหาประสบการณ์ หาความรู้เพิ่มเติมอยู่ถึง ๑๑ เดือน

คู่ยากยามวิกฤต

เมื่อเสด็จกลับจากยุโรปได้ไม่นาน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ก็ทรงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดนครปฐมในปี พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๗๖ ในระหว่างนั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่กรุงเทพฯ ฐานะเจ้าเมืองนครปฐมของ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วย เพราะได้มีบทบาทขัดขวางคณะราษฎร มิให้ฝ่ายเปลี่ยนแปลงการปกครองเดินทางไปถึงองค์ในหลวงซึ่งประทับอยู่ที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ได้สะดวก

หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาได้ย้ายไปเป็นข้าหลวงจังหวัดภูเก็ต หม่อมกอบแก้วได้ตามเสด็จ ไปถวายงานในฐานะพระชายาอย่างใกล้ชิด และเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ ทรงสละราชสมบัติในวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ รัฐบาลได้กราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลขึ้นครองราชย์ แต่เนื่องจากพระองค์มีพระชนมายุ เพียง ๑๐ ชันษา จึงต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยมีกรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ ทรงเป็นประธาน พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาทรงร่วมเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วย ต่อมาเมื่อกรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์สิ้นพระชนม์ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาจึงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินติดต่อกันมาถึง ๕ ปี และสิ้นชีพิตักษัยด้วย โรคมะเร็งขณะที่ทรงมีพระชนมายุเพียง ๔๒ พรรษา โดยไม่มีโอรสหรือธิดากับหม่อมกอบแก้วเลย

ชีวิตเพื่อสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ชาวโลก

หลังจากพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา สิ้นชีพิตักษัยแล้ว หม่อมกอบแก้วก็เก็บตัวอยู่กับบ้าน ไม่ออกงานสังคมใด ๆ อยู่ระยะหนึ่ง ยกเว้นงานสำคัญและเลี้ยงไม่ได้จริง ๆ เท่านั้น ภายหลังมีเพื่อนมาชวนและขอเชิญให้ไปเป็นนายกสมาคมสตรีไทย ทั้ง ๆ ที่อยากจะมีชีวิตอย่างสงบก็ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ในที่สุดก็ได้รับการลงคะแนนเสียงให้เป็นนายกสมาคมสตรีไทย

ลักษณะงานหลักของสมาคมสตรีไทยสมัยนั้นก็คือจัดงานหารายได้ไปบำรุงการกุศล งานเด่นอีกงานหนึ่งก็คือ การจัดหอพักให้ที่พักรับแก่นักเรียนหญิงซึ่งมาจากต่างจังหวัดเพื่อเข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ ไม่มีญาติหรือไม่มีที่พักรับ สมาคมก็ได้ใช้สถานที่ของสมาคมสตรีไทย ซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างขวาง มีอาคารหลายหลัง ดัดแปลงทำเป็นหอพักสตรีได้อย่างปลอดภัย

ในช่วงที่เป็นนายกสมาคมสตรีไทยอยู่นั้น เป็นระยะเวลาเดียวกันกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทวีปยุโรปสงครามทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น คนหนุ่ม พ่อบ้าน หัวหน้าครอบครัว เสียชีวิตในสงครามนับแสนนับล้าน มีเด็กกำพร้าและแม่ม่ายเนื่องจากสูญเสียสามีในสงคราม หม่อมกอบแก้วมีความเห็นใจ หดหู่ยิ่งนัก ไม่ทราบว่าจะบรรเทาภัยให้ได้อย่างไร นอกจากมีจิตเมตตาแก่ผู้ประสบเคราะห์กรรมจากสงครามเหล่านั้น และได้เข้ามาช่วยงานกาชาดอย่างขมิ้มมัน และได้รับเลือกเป็นประธานหารายได้เพื่อหาเงินส่งไปช่วยเหลือองค์การสหประชาชาติ และผู้ที่ได้รับภัยสงครามดังกล่าวอย่างไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากและด้วยความเต็มใจยิ่ง ท่านได้รณรงค์หาทุนด้วยความตั้งอกตั้งใจ มีทั้งจัดงานเลี้ยง จัดละครการกุศล จัดให้นักเรียนเดินขอรับบริจาค รวมทั้งจัดงานการกุศลต่าง ๆ ส่วนวิธีที่ค่อนข้างได้ผลก็คือจัดทำธงกาชาด ลงทุนอันละ ๓ สตางค์ นำไปจำหน่ายแก่ผู้มีจิตเป็นกุศลทั่วประเทศอันละ ๑ บาท ทำให้ได้เงินช่วยเหลือองค์การสหประชาชาติอย่างต่อเนื่องปีละ ๑ ล้านบาท รวม ๓ ปี เป็นเงินมากกว่า ๓ ล้านบาท

ด้วยบุคลิกเรียบง่าย มีความจริงใจและเป็นกันเองของหม่อมกอบแก้ว อาภากร และด้วยเจตนารมณ์อุทิศตนทำงานอย่างเสียสละเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนทั่วไป ทำให้สมาชิกสภากาชาดและอาสาสมัครพร้อมที่จะร่วมมือกับท่าน ผลงานการกุศลได้ผลมากขึ้นเป็นประจำทุกปี จนกระทั่งผู้แทนจากองค์การสหประชาชาติต้องเดินทางมาประเทศไทยเพื่อศึกษาวิธีการด้วย ปรากฏว่าประเทศไทยแม้จะยากจนแต่ประชาชนก็มีจิตเป็นกุศล เป็นผลให้การช่วยสงเคราะห์เพื่อนร่วมโลกดำเนินการได้รับเงินบริจาคติดอันดับ ๑ ใน ๑๐ ของโลกนำหน้าประเทศแถบเอเชียแปซิฟิกทั้งหลาย ผู้แทนองค์การสหประชาชาติได้เชิญให้ท่านไปช่วยกล่าวปราศรัยหรือปาฐกถาหาทุนให้กับองค์การสหประชาชาติให้ชาวอเมริกันได้ฟังด้วย มีหลายรัฐในสหรัฐอเมริกาที่มีการต่อต้านบทบาทขององค์การสหประชาชาติ หม่อมกอบแก้วรับช่วยเป็นอย่างดี ต้องเดินทางตระเวนพูด บรรยาย อธิบาย ให้ชาวอเมริกันได้เข้าใจว่าองค์การสหประชาชาตินำเงินบริจาคไปทำอะไรบ้าง ช่วยเด็กกำพร้าอันเกิดจากภัยสงครามอย่างไร นอกจากนี้ได้พูดถึงบทบาทของประเทศเล็ก ๆ เช่น สยาม มีวิธีหาทุนช่วยผู้ตกทุกข์ได้ยากจากสงคราม ช่วยพลโลกได้อย่างไร ตอบข้อซักถามเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทย เช่น เรื่องควีนสิริกิติ์ ประเทศไทย-สยาม ฝาแฝดอินจัน มวยไทย ปลากัดไทย นับเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและเชิดชูชื่อเสียงของประเทศไทยอย่างดียิ่ง เป็นการตอบแทน

ประเทศชาติและได้บุญกุศลอิมเอิบใจอีกด้วย

ท่านต้องตระเวนปาฐกถาหรือบรรยายตามรัฐต่าง ๆ รวมถึง ๙ รัฐ ตามกำหนดเวลาติดต่อกันถึง ๓ เดือนด้วยความเหน็ดเหนื่อย บางแห่งงานรัดตัวจนไม่ได้กินไม่ได้นอน แต่ท่านก็อิมเอมไปด้วยบุญกุศล มีความผาสุก โดยเฉพาะรัฐที่ต่อต้านองค์การสหประชาชาติได้ให้ความร่วมมือ บริจาคทุนช่วยเหลือมีจำนวนที่น่าพอใจ นับว่าผลงานของท่านตลอดระยะเวลา ๓ เดือนเต็มประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี และต้องบันทึกไว้ด้วยว่าทุนทรัพย์ในการเดินทางไป-กลับเพื่อร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ ท่านเป็นผู้ออกเองทั้งสิ้น

งานสงเคราะห์เพื่อสังคมไทย

เมื่อเดินทางจากสหรัฐอเมริกากลับถึงประเทศไทย หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยู่ชยา ก็เริ่มงานการกุศลในฐานะประธานกรรมการหารายได้ของสภาอากาศไทยและกรรมการในกองอำนวยการของสภาอากาศไทยต่อไปอีกอย่างแข็งขัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๒๒ รวมเวลาต่อเนื่องถึง ๒๑ ปี

การหารายได้ของสภาอากาศไทยนี้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยสภาอากาศไทยเป็นองค์การการกุศล สามารถดำเนินการอยู่ได้ด้วยเงินบริจาค ในสมัยก่อนนั้นมีการบริจาคที่เป็นล่ำเป็นสันจากเจ้านายที่เป็นเชื้อพระวงศ์แทบทุกพระองค์ และได้จากการจัดงานกาชาดประจำปีเป็นหลัก โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เป็นโรงพยาบาลของสภาอากาศไทย ทำการรักษาผู้ป่วยเจ็บทั่วไป มีผู้ป่วยอนาถาขาดเงินทุนรักษาตนเองเป็นจำนวนมาก ผู้ป่วยก็เพิ่มมากขึ้นเป็นประจำทุกปี แต่มีเตียงรักษาผู้ป่วยเพียงร้อยกว่าเตียงเท่านั้นงบประมาณทางด้านการแพทย์ก็ขาดแคลน องค์การหรือหน่วยงานการกุศลในรูปแบบมูลนิธิหรือสมาคมก็มีน้อย ผู้ที่อยากทำบุญหรือร่วมการกุศลเพื่อสังคมสงเคราะห์ได้ร่วมบริจาคเงินหรือสิ่งของให้กับสภาอากาศไทยบ้าง มาในระยะหลังโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ได้ขยายกิจการเจริญเติบโตขึ้นมาก ประชากรเพิ่มมากขึ้น ผู้เจ็บไข้ได้ป่วยก็มากขึ้นตามไปด้วย ทำให้รายจ่ายสูงขึ้นด้วย จึงต้องมีกิจกรรมหารายได้อย่างกว้างขวางทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค หรือระดับจังหวัดเป็นประจำทุกปี การจัดงานกาชาดในส่วนกลางได้เริ่มจัดขึ้นที่สถานเสาวภาเป็นครั้งแรก โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานในพิธีเปิด ต่อมาจึงได้ย้ายมาจัดงานกาชาดที่สวนอัมพรจนถึงปัจจุบัน ส่วนในต่างจังหวัดนั้น จัดขึ้นที่สนามหน้าศาลากลางจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ และได้จัดติดต่อกันมาเป็นประจำทุกปี สำหรับผลงานของหม่อมกอบแก้ว อากาศกรฯ ในด้านการจัดหารายได้ให้แก่สภาอากาศไทยในช่วงระยะเวลา รวม ๒๑ ปีนั้น คิดเป็นเงินรวมทั้งสิ้นประมาณ ๓๐๐ ล้านบาท

หม่อมมกอบแก้วนับว่าเป็นผู้อุทิศเวลาเพื่องานสังคมสงเคราะห์อย่างแท้จริง พอจะปลีกเวลาได้ ท่านจะไปช่วยงานหารายได้ให้แก่มูลนิธิ สมาคม และองค์การกุศลอื่น ๆ อีกหลายแห่ง อาทิเช่น มูลนิธิจอห์น เอฟ. เคนเนดี ประจำประเทศไทย มูลนิธิกองทุนการกุศลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และเป็นที่ปรึกษาของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นต้น

ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนากา

ถึงแม้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ได้สิ้นชีพิตักษัยเป็นเวลาเกือบ ๕๐ ปีแล้วก็ตาม ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร ที่ประทานแก่หม่อมมกอบแก้ว ตลอดระยะเวลา ๑๗ ปีอันแสนสั้น ก็ประทับอยู่ในความทรงจำของท่านมิรู้ลืม และแม้จะมาร่วมบริจาคเงินเพื่อการกุศลเป็นจำนวนมากมาทุกครั้งแล้วก็ตาม เพื่อที่จะเตือนความทรงจำ และเป็นอนุสรณ์และเป็นสัญลักษณ์แห่งความภักดีของท่าน และเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม เป็นแบบอย่างและเป็นประจักษ์พยานแห่งความเสียสละ ท่านได้บริจาคเงินอีก ๘ ล้านบาท ก่อสร้างอาคาร ๗ หลังพร้อมอุปกรณ์เท่าที่จำเป็น จัดตั้งเป็นศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนากาขึ้นที่ถนนมิตรภาพ ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในที่ดินของกรมประชาสัมพันธ์ เนื้อที่ดิน ๔๓ ไร่ ศูนย์แห่งนี้เริ่มวางศิลาฤกษ์และลงมือก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

หม่อมมกอบแก้ว อากาศ ณ อยู่ธยา ได้กล่าวถึงปณิธานในการสร้างอนุสรณ์สถานแห่งนี้ไว้ว่า

“ฉันเองก็ตัวคนเดียว ไม่มีลูก จึงอยากสร้างอนุสรณ์ไว้ให้เสด็จพระองค์อาทิตย์ จึงจัดตั้งศูนย์รัตนากาแห่งนี้ขึ้นเพื่อฝึกอาชีพให้แก่สตรีที่ยากจนและไม่มีโอกาสเล่าเรียน โดยจัดให้มีการฝึกอาชีพสำหรับสตรีถึง ๑๐ สาขาด้วยกัน เวลานี้ก็ได้ผลเป็นที่พอใจ คือ มีเด็กจบไป ๔ รุ่นแล้ว และยังไม่คิดที่จะขยายสาขาของศูนย์นี้หรือจัดตั้งสถานสงเคราะห์ในรูปแบบอื่นอีก เพราะต้องการทำงานในบั้นปลายของชีวิตที่ศูนย์รัตนากานี้ให้บังเกิดผลอย่างสมบูรณ์ที่สุด และอยากให้เป็นอนุสรณ์ที่ถาวรตลอดไปด้วย”

ลักษณะการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนากา คือ ให้การฝึกอบรมอาชีพแก่เยาวชนสตรีและสตรีที่ด้อยโอกาสทางสังคม ไม่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ โดยต้องมีอายุระหว่าง ๑๔-๓๕ ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ใน ๑๗ จังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือ เยาวสตรีแต่ละรุ่นเหล่านี้จะได้รับการฝึกอาชีพหลักสูตร ๖ เดือน มีทั้งแผนกตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี ตัดเย็บเสื้อผ้าชาย แผนกเสริมสวยสตรีและแต่งผมชาย แผนกการบ้านการเรือน

และบริการโรงแรม ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม ศูนย์รัตนากาจัดให้ทั้งที่พักอาศัย พร้อมอาหาร ชุดเครื่องแบบที่ใช้ในการฝึกอบรม ของใช้ประจำตัวที่จำเป็น และวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกอบรม ตลอดระยะเวลาอบรมไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

นอกจากการฝึกอบรมด้านวิชาชีพดังกล่าว ศูนย์ฯ รัตนากา ยังให้การอบรมพิเศษ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้ วิชาที่จัดให้อบรม ได้แก่ มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ศิลปกรรม จริยธรรม อนามัย การวางแผนครอบครัว ยาเสพติด โรคติดต่อ การปฐมพยาบาล เกษตรกรรมเบื้องต้น รวมทั้งการวางแผนชีวิต และการเตรียมตัวเพื่อทำงานในระบบโรงงาน ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมจะได้รับบริการจัดหางานให้ทำภายหลังสำเร็จการฝึกอบรมด้วย รวมทั้งให้กู้ยืมเงินประกอบอาชีพหากต้องการไปประกอบอาชีพอิสระในภูมิลำเนาเดิมของตน

สำหรับเงินทุนสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการ หม่อมกอบแก้ว อากาศ ได้บริจาคเงิน ๒ ล้านบาท จัดตั้งมูลนิธิเพื่อการกุศล มีชื่อว่า “มูลนิธิ พลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และหม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี” เพื่อหาดอกผลมาใช้ในการดำเนินงานสาธารณประโยชน์ของมูลนิธิ และศูนย์สงเคราะห์ฝึกอาชีพสตรี “รัตนากา” สืบไป

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา ได้รับยกย่องจากคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพ สตรี สมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย จัดพิมพ์ประวัติในหนังสือเรื่อง “สตรีไทยใน ๒,๐๐๐ ปี” ยกย่องเกียรติประวัติสตรีที่มีผลงานดีเด่นระดับชาติและระดับโลก ๑ ใน ๕ ของไทย อุทิศตนเพื่องานสงเคราะห์ตั้งแต่อายุ ๓๘ ปี จวบจนกระทั่งปัจจุบัน แม้วัยจะล่วงเลยมาถึง ๘๔ ปี ผ่านยุคสมัยมาถึง ๕ แผ่นดิน ท่านเป็นผู้ได้รับยกย่องเป็นปูชนียบุคคลที่ได้อุทิศร่างกาย แรงใจ และกำลังทรัพย์เพื่อสังคมตลอดมา

คณะกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงเห็นสมควรยกย่องให้

หม่อมกอบแก้ว อากาศ ณ อยุธยา

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านบริการสังคม)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว

บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านการสาธารณสุข)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เป็นปูชนียบุคคลที่วงการแพทย์ชื่นชมและยกย่องเป็นอย่างยิ่งท่านหนึ่ง ในฐานะแพทย์ผู้ย่อเท้าเคียงคู่ไปกับชาวชนบท ชาวไร่ชาวนาอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ใช้เวลาติดต่อกันมามากมากกว่า ๔๐ ปี แทบจะพูดได้ว่าท่านเจริญชีวิตตามรอยพระบาทพระราชบิดาของล้นเกล้าฯ อย่างแท้จริงอีกท่านหนึ่ง

นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ณ เขตปทุมวัน จังหวัดพระนคร สมรสกับนางแฉล้ม พริ้งพวงแก้ว มีบุตร-ธิดา ๕ คน เป็นชาย ๓ คน หญิง ๒ คน ปัจจุบันพำนักอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๔๒๖ ถนนสุขุมวิท ซอย ๙๓ เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

ในด้านการศึกษา นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เริ่มการเรียนชั้นประถมศึกษาจนจบชั้นประถมปีที่ ๔ ที่โรงเรียนวัดบรมนิวาส และเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๘ ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ และสอบเข้าเรียนต่อในคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ หลังจากนั้นได้เดินทางไปศึกษาต่อเพิ่มเติมด้านศัลยศาสตร์ในต่างประเทศอีกหลายประเทศ เช่นที่ American Board Mayo Clinic, Rochester, Cleveland Clinic, Ohio, ประเทศสหรัฐอเมริกา, ประเทศอังกฤษ, ประเทศเยอรมัน และประเทศออสเตรเลีย นับเป็นศัลยแพทย์ที่มีชื่อและมีความเชี่ยวชาญท่านหนึ่ง และเมื่อกลับมารับราชการแล้ว ท่านยังได้รับเกียรติเป็นตัวแทนสถาบันการแพทย์ในประเทศไทยไปร่วมประชุมทางวิชาการ รวมทั้งดูงานเพื่อแสวงหาวิธีการและประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงและพัฒนาการแพทย์ในประเทศให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ประเทศต่าง ๆ ที่ท่านได้ไปร่วมประชุมด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว คือ ประเทศบราซิล ประเทศสวีเดน เซอร์แลนด์ ประเทศรัสเซีย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศนิวซีแลนด์ เป็นต้น

ชีวิตราชการของท่านเริ่มต้นที่กระทรวงสาธารณสุข ด้วยความสามารถและความคิดริเริ่ม และด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง ได้ทำความเจริญก้าวหน้าให้กับโรงพยาบาลใน

ส่วนภูมิภาคในหลาย ๆ จังหวัด เช่น โรงพยาบาลนครสวรรค์ โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ ซึ่งท่านเป็นผู้บริหารอยู่ และด้วยความที่เห็นคุณค่าของชีวิต สุขภาพพลานามัยของประชากรของชาติ ท่านได้มีส่วนอย่างสำคัญยิ่งในการผลักดันให้มีการสร้างโรงพยาบาลประจำจังหวัดทั่วประเทศได้เป็นผลสำเร็จ

ศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว ได้รับโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ และว่าการกระทรวงสาธารณสุขหลายสมัย ท่านได้มีนโยบายและมีบทบาทสำคัญในการขยายโรงพยาบาลอำเภอทั่วประเทศ และเป็นผู้ผลักดันงานสาธารณสุขมูลฐานให้กระจายไปทั่วประเทศ โดยเป็นผู้ริเริ่มหลักการสาธารณสุขมูลฐานก่อนที่องค์การอนามัยโลกจะใช้เป็นเครื่องมือในการณรงค์และส่งเสริมให้ประชากรของโลกมีสุขภาพดี ถ้วนหน้า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ไม่เพียงแต่บริการและแก้ไขปัญหาสุขภาพให้แก่ประชาชนโดยถ้วนหน้าเท่านั้น ยังได้แก้ปัญหาคอขวดและส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยรวมประชาชนในชนบททั้งหมดเข้าอยู่ในโครงการ ทั้งนี้โดยอาศัยโรงพยาบาลชุมชน ๖๐๐ แห่ง และสถานีก่อนวัย ๗,๐๐๐ กว่าแห่งทั่วประเทศ โครงการนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากประชาชนและอาสาสมัคร ๕๐๕,๐๐๐ คน งานสาธารณสุขมูลฐานที่ท่านได้วางรากฐานไว้จะทำให้งานบริการสาธารณสุข “สุขภาพดีถ้วนหน้า ปี ๒๕๔๓” ขององค์การอนามัยโลกประสบความสำเร็จ

กิจกรรมอันก่อให้เกิดผลงานที่เป็นคุณประโยชน์ต่อมหาชนทั้งหลายที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งควรบันทึกไว้ ณ ที่นี้คือ

ประวัติการทำงานและผลงานในอดีต

เป็นเรื่องเหลือวิสัยที่จะบันทึกผลงานของท่านโดยละเอียด ด้วยว่ามีจำนวนมาก ยากแก่การดำเนินรอยตาม นอกจากจะบันทึกไว้เพื่อความทรงจำอันน่าชื่นชมในวิริยะอุตสาหะของท่านนับแต่เริ่มเข้าทำงานรับราชการ คือ

พ.ศ. ๒๔๗๘ ท่านได้จัดตั้งโรงพยาบาลเอกเทศขึ้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อหยุดยั้งการแพร่ระบาดของอหิวาตกโรค

พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๔๘๐ ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลนครสวรรค์ และได้เริ่มการศัลยกรรมในชนบทขึ้น รวมทั้งได้เริ่มงานทันตกรรมครั้งแรกในชนบทด้วย

พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๔๘๓ ในช่วง ๑๓ ปีนี้ ท่านได้ย้ายไปเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ ณ ที่นี้เอง ท่านได้ร่วมมือกับพระพนมนครานุรักษ์สร้างโรงพยาบาล โดยได้รับเงินทุนบริจาคจากราษฎร โดยไม่พึงงบประมาณของทางราชการเลย

ท่านได้ริเริ่มงานด้านสุขภาพอนามัยในชนบทหลายโครงการ คือ

- เริ่มศัลยกรรมทั่วไปในชนบท โดยเฉพาะโรคนิ้วและโรคต่อมไทรอยด์ซึ่งมีชุกชุม
ในจังหวัดเชียงราย

- เริ่มงานป้องกันโรคคอกพอกในประชาชน
- ก่อสร้างอาคารเพื่อพระภิกษุสงฆ์อาพาธ
- เริ่มหลักการสาธารณสุขมูลฐานในชนบท
- เริ่มผลิตบุคลากรช่วยแพทย์
- เริ่มให้บริการทางทันตกรรมในชนบท
- เริ่มจัดตั้งธนาคารเลือดแห่งแรกในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๕๐๖ ในช่วงระยะเวลา ๑๔ ปีเศษ ในฐานะผู้บริหารระดับสูง ท่านได้ปฏิบัติราชการสร้างความเจริญให้กับการบริหารกิจการด้านสาธารณสุขไว้เป็นอย่างมากในหลายตำแหน่งงาน คือ

- เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลหญิง (ราชวิถีปัจจุบัน)
- เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาล
- เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลเด็ก
- เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยร่วมกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์และสาธารณสุขทั่วประเทศไทย รวมทั้งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ด้วย

- ท่านเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งธนาคารเลือดแห่งแรกในพระนคร

- เริ่มให้การสอนและฝึกอบรมวิชาตั้งธนาคารเลือด จัดทำตำราทางธนาคารเลือดเพื่อใช้ในโรงพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ใช้ประโยชน์และมีกิจกรรมสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้

- เริ่มให้การฝึกสอนและฝึกอบรมวิชาสัตวแพทย์วิทยาแก่พยาบาลทั่วประเทศ การฝึกอบรมดังกล่าวต่อเนื่องมาจนถึงวันนี้

- จัดตั้งสมาคมศัลยแพทย์นานาชาติแห่งประเทศไทย ปัจจุบันอายุได้ ๓๘ ปีแล้ว
- จัดการประชุมทางวิชาการและสัมมนาในหัวข้อสำคัญทางการแพทย์ซึ่งกระทำติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

- จัดตั้งหลักสูตรหลังปริญญาสำหรับแพทย์ทางโรคเด็กโดยเฉพาะ
- ทำศัลยกรรมแยกฝาแฝดไทย ๕ คู่

ประวัติด้านการเมือง

- ท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข ๒ สมัย ในรัฐบาลอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- ท่านได้จัดโครงสร้างใหม่ในกระทรวงสาธารณสุข
- จัดทำแผนสาธารณสุขแห่งชาติ
- ท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์
- ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา
- เป็นประธานคณะกรรมการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- เป็นที่ปรึกษาคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
- เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขอีก ๒ สมัย ในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- สร้างโรงพยาบาลประจำอำเภอจนครบทุกอำเภอจนครบ ๖๖๐ แห่ง
- ได้เริ่มนำหลักสาธารณสุขมูลฐานมาใช้ภายในประเทศ

งานด้านสังคมและการศึกษา

- เป็นกรรมการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- เป็นหัวแรงในการช่วยโอนกิจการประถมศึกษาจากกระทรวงมหาดไทยกลับมายังกระทรวงศึกษาธิการ
- เป็นประธานคณะอนุกรรมการทางสังคม สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- เป็นผู้วางหลักการคุณภาพชีวิตของคนไทย ซึ่งใช้เป็นบรรทัดฐานมาจนถึงปัจจุบัน
- ดำรงตำแหน่งอุปนายกสภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- เป็นนายกสภามหาวิทยาลัยมหิดล
- เป็นอาจารย์สอนศัลยศาสตร์แก่คณะทันตแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เป็นประธานอนุกรรมการทางวิชาการ ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย
- เป็นกรรมการส่งเสริมผู้บริจาคโลหิต

กิจกรรมการแพทย์ในระหว่างสงคราม

- ในระหว่างสงครามอินโดจีน พ.ศ. ๒๔๘๓ ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมเรียกร้องดินแดนคืนอย่างแข็งขัน รวมทั้งการเผชิญภัยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านก็มีกิจกรรมเสียสละ

เพื่อประเทศชาติ ทั้งในด้านการใช้กำลังและวิชาความรู้ทางการแพทย์ ในยามที่บ้านเมืองขาด
ยารักษาโรค เช่น ศึกษาคุณประโยชน์ของต้นกาสามปีก อันมีคุณสมบัติในการรักษาไข้
จับสั่นในระหว่างสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๘ และศึกษาคุณสมบัติในการรักษาโรคบิด
ชนิดอะมีบ่า โดยใช้ต้นโมกหลวงเป็นองค์ประกอบ เป็นต้น

กิจกรรมทางการแพทย์พิเศษ

- ท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณไว้วางพระราชหฤทัยให้เป็นประธานคณะกรรมการ
ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงประชวรหลายครั้ง
- ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นประธานกรรมการแพทย์ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระ-
ธรรมสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

เกียรติคุณและการยกย่อง

ท่านได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบัน คือ

- แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- สังคมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ได้รับยกย่องเป็นพ่อตัวอย่าง ปี พ.ศ. ๒๕๒๖
- ได้รับเหรียญ HEALTH FOR ALL จาก W.H.O. พ.ศ. ๒๕๓๒
- ได้รับโล่ ASIA PACIFIC CONSORTIUM AS PHYSICIAN TEACHER INNO-

VATOR ปี พ.ศ. ๒๕๓๔

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

ท่านได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

- มหาประถมาภรณ์ช้างเผือก
- ทูตียจุลจอมเกล้าพิเศษ
- เหรียญราชวัลลภ

การบริการสังคม

- ท่านเป็นประธานมูลนิธิต่าง ๆ จำนวน ๑๖ มูลนิธิ ซึ่งปฏิบัติงานบริการสังคมจนถึง
ปัจจุบัน

- เป็นประธานมูลนิธิอานันทมหิดล สาขาแพทยศาสตร์ และสาขาทันตแพทยศาสตร์
- เป็นนายกสมาคมแพทย์เวชปฏิบัติ
- เป็นนายกสมาคมแพทย์แห่งประเทศไทย
- เป็นสภานายกพิเศษแห่งแพทยสภา
- เป็นประธานราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย

ด้วยปริมาณผลงานหลากหลายและต่อเนื่อง ไม่เลือกภาวะสงครามและความผันผวนทางการเมือง กิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อมหาชนมิได้ว่างเว้น เป็นผลให้กิจกรรมนั้น ๆ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังได้เสนอเฉพาะหัวข้อที่สำคัญอันควรจะบันทึกไว้ เป็นผลให้นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว ได้รับการยกย่องจากทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ในฐานะผู้บริหารผู้มีสหายตายาวไกล

คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จึงขอประกาศยกย่องให้

นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการสาธารณสุข)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

นายทวี หอมขง
บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม
(ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

“ได้ความรู้ ดูเฟลิดเฟลิน เข็ญสัมผัสโลกใต้ทะเลอันสวยงาม ที่สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มศว. บางแสน” ข้อความนี้พิมพ์อยู่ในจุลสารของสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล ซึ่งทำให้ผู้มาเยือนสถาบันแห่งนี้มีมากถึงปีละไม่น้อยกว่า ๖๕๐,๐๐๐-๗๐๐,๐๐๐ คนทีเดียว นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของจังหวัดชลบุรี ผู้เข้าชมมีทุกวัย ทุกเพศ ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ แปลกทั้งสำเนียงพูดและสีผิว ต่างก็ตื่นตาตื่นใจไปกับชีวิตสัตว์ใต้ทะเล ในตู้ต่าง ๆ ของสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม ความงามประหลาดของสัตว์ทะเล รูปร่าง สีลัน และลวดลายอันน่าพิศวงของปลาประเภทต่าง ๆ ที่แหวกว่ายไปมาชวนดูไม่รู้เบื่อ อีกทั้งปลาฉลามวาฬตัวมหึมาที่สถัฟฟ์ไว้ในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ทางทะเลก็ดึงดูดผู้ชมได้ไม่น้อย เพราะเป็นปลาฉลามวาฬสถัฟฟ์ตัวใหญ่ที่สุดในเอเชีย อันที่จริงแล้ว สถาบันแห่งนี้มีความพิเศษเกินหน้าสถาบันประเภทเดียวกันในทุกแห่งในเอเชีย ในแง่ที่ว่ารวมเอาพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ทางทะเล สถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม และห้องปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเลไว้ในสถานที่แห่งเดียวกัน โดยสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลนี้เป็นสถานที่ราชการ มีฐานะเท่ากับคณะวิชาหนึ่งของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (บางแสน) ซึ่งปัจจุบันได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาวิทยาลัยบูรพา” อาจจะพูดได้ว่าเป็นสถานที่ราชการที่มีบริการเพื่อประชาชน และใกล้ชิดประชาชนจำนวนต่อวันมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ผู้อำนวยการซึ่งมีฐานะเทียบเท่าคณะบดี เป็นผู้มึบุคลิกเรียบง่าย ใกล้ชิดผู้มาเยือน แต่เข้มแข็งและหลักแหลมในการบริหารงาน นับตั้งแต่วิ้งต้นก่อตั้งมาตั้งแต่ต้น คือ

รองศาสตราจารย์ ดร. ทวี หอมขง

ดร. ทวี หอมขง เป็นบุตรของชาวนาชาวสวนผู้อยู่ในศีลในธรรมและมีฐานะมั่งคั่งในย่านบางแค เขตภาษีเจริญ คือ นายผาด นางแหวน หอมขง ท่านเกิดเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓ บิดามารดาของท่านเป็นผู้มองการณ์ไกล ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ การงาน ประพฤติดีและศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นผลให้พี่น้องของ ดร. ทวี ทุกคนเรียนหนังสือดี อย่างน้อยจบการศึกษาระดับปริญญาตรี—โททุกคน

นายทวิ หอมซง สมัยเมื่อวัยเยาว์ เรียนหนังสือที่โรงเรียนมัธยมรางบัว และจบการศึกษาเตรียมอุดมที่โรงเรียนสวนกุหลาบอันมีชื่อเสียง การศึกษาในระดับอุดมศึกษา จบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน เนื่องจากเป็นนักศึกษาเรียนดี จึงได้รับทุนให้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา ภายใน ๒ ปี ท่านกลับมารับราชการเป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (บางแสน) ในรายวิชาชีววิทยาทางการแพทย์ ปัญหาพิเศษทางชีววิทยา และสัมนาชีววิทยา รวมทั้งเป็นผู้ควบคุมงานวิจัยระดับปริญญาโทด้วย ในขณะที่รับราชการเป็นอาจารย์สอนอยู่นั้น เห็นควรเพิ่มเติมความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จึงได้เขียนจดหมายติดต่อขอทุนศึกษาในระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยชั้นนำในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีอยู่เป็นประจำ มหาวิทยาลัยโอกลาโฮมาสเตท (Oklahoma State University) ยินดีให้ทุนศึกษาตามประสงค์ เมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาเอกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ แล้ว ท่านยังได้พักเพียรศึกษาวิจัยในระดับสูงกว่าปริญญาเอก (Post-Doctorate) จากมหาวิทยาลัยแห่งเดียวกันในเวลาอีก ๑ ปีต่อมา

ท่านกลับมารับราชการเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หน้าที่ราชการเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ ตำแหน่งหน้าที่การงานครั้งสุดท้าย มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นรองศาสตราจารย์และมีตำแหน่งบริหารเป็นผู้อำนวยการสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล อันเทียบได้กับคณบดีคณะวิชาหนึ่งในสถาบันการศึกษาแห่งนั้น

อาจารย์ทวิ หอมซง เป็นผู้อยู่ในศีลในธรรมเช่นเดียวกับบุคคลในครอบครัว แม้จะเล่าเรียนมาสูงในสายวิชาวิทยาศาสตร์ แต่ท่านก็มีความเชื่อในกฎแห่งกรรมและอาณัติแห่งบุญกุศล ความสำเร็จในหน้าที่การงานก็ดี การศึกษาก็ดี เป็นเพราะได้สัมผัสกระแสแห่งธรรมะซึ่งบิดามารดาและหมู่ญาติใกล้ชิดประพฤติปฏิบัติอยู่ บิดาของท่านเป็นที่เคารพกราบไหว้ของคนที่ทั้งบาง เพราะเป็นผู้มีศีลตั้งอยู่บนพื้นฐานของทิวธรรมมิกตถประโยชน์ มีความขยันหมั่นเพียรในอาชีพ เลี้ยงชีพด้วยการทำนาทำสวนเป็นหลัก รู้จักรักษาทรัพย์และความดีไว้เป็นตัวอย่างแก่ลูกหลาน รู้จักคบกับญาติมิตรและบัณฑิตผู้มีธรรม ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ประหยัด มีพรหมวิหารธรรมเป็นหลักปกครองลูกหลาน เพราะเช่นนั้นท่านจึงยกย่องบิดาของท่านมากและประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างของบิดาโดยเคร่งครัด แม้จะมีความรู้สูงสุดยอดก็ไม่อาจเทียบกับบิดาได้ อุทาหรณ์ที่จดจำไว้เสมอก็คือ บิดาเคยถามท่านว่า “ทวิ ได้รับเงินเดือนเท่าไรแล้ว” ท่านตอบว่า “ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๑๔,๐๐๐ บาท เหลือกินและเหลือใช้” บิดาหัวเราะปლობใจและตอบว่า “ดีแล้ว แต่น้อยกว่าเงินเดือนของพ่อที่ได้จากพืชไร่ในสวนหลายเท่านะ” คนมีศีลก็จะมีโภคทรัพย์ร่ำรวยทั้งทรัพย์สินและความสุขตามพระพุทธรูัจฉะนั้นมันคงเสมอ

ประวัติความเป็นมา

สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งตั้งอยู่ที่บางแสนในปัจจุบันนี้ แม้จะมีผู้มาเยือนแต่ละวันนับเป็นพันเป็นหมื่น แต่ก็คงมีน้อยคนนักที่จะได้ทราบถึงความเป็นมาอันยากลำบาก กว่าที่จะก่อตั้งขึ้นมาได้ ตั้งชื่อ หาทุน หาคน บริหาร และหางบประมาณ สนับสนุน สถาบันแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นมาได้ด้วยหยาดเหงื่อและมันสมองของ รองศาสตราจารย์ ดร. ทวี หอมขง โดยแท้

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน ซึ่งมีอาจารย์ทวี หอมขง เป็นอาจารย์สอนอยู่ด้วย ในระยะเริ่มแรกการสอนวิชาชีววิทยา ชาติ อุปกรณ์การสอนอยู่เป็นจำนวนมาก ในการสอนวิชาชีววิทยาก็ดี สัตววิทยาก็ดี จำเป็นต้องใช้ สิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่งของการสอน ทั้งนี้โดยให้นิสิตเป็นผู้เก็บตัวอย่างสัตว์มาใช้ในการ เรียนการสอน โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติการ อาจารย์ทวีจบการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ค้นเคยกับการเรียนการสอนเช่นนี้มาก่อนแล้ว จึงสอนการปฏิบัติ ให้นิสิตทำการดอง สัตว์ฟิ ทำโครงกระดูก กาลเวลาผ่านไป นับแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๑๒ ตัวอย่างสัตว์ที่นิสิตทำส่งมีหลากหลายประเภท หลายสกุล อาจารย์ทวีได้เก็บรวบรวมไว้เป็น จำนวนมาก

เมื่ออาคารหอสมุดของวิทยาลัยว่างลงในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ อาจารย์ทวีจึงขออนุญาตใช้อาคารดังกล่าวจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สัตว์ขึ้น โดยให้นำตัวอย่างสัตว์ที่รวบรวมไว้แต่ต้นมาจัด แสดง เป็นโอกาสเดียวกับที่ท่านได้พบกับอธิบดีกรมการฝึกหัดครู อาจารย์บุญถิ่น อัตถากร จึงเสนอความเห็นต่อท่าน ท่านอธิบดีเห็นพ้องด้วยเป็นอย่างมาก ควรที่จะมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ สัตว์ขึ้น และให้ตั้งที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน ท่านได้เสนอแนะเพิ่มเติม และมีบัญชาให้ เขียนโครงการ “พิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม” เสนอเพื่อพิจารณา ๒ สัปดาห์ หลังจากนั้น โครงการของอาจารย์ทวีก็ได้รับความเห็นชอบ ท่านอธิบดีให้ข้อเสนอแนะที่สั้น ชัดเจน และเข้าใจง่ายว่า “โครงการนี้ดี เอาไปดำเนินการต่อไปได้ เงินทองหาเอาเอง ไม่ผิด กฎหมายเป็นใช้ได้”

เพียงผู้ใหญ่ให้การสนับสนุน อาจารย์ทวีดีใจยิ่งนัก ถือว่าเมื่อตั้งต้นดี งานสำเร็จไป แล้วมากกว่าครึ่ง บัจฉิที่ขาดแคลนมิได้เป็นปัญหาและอุปสรรค และนับว่าท่านโชคดีด้วย เพราะด้วยบุคลิกที่อ่อนน้อม เข้าได้กับทุกฝ่าย ทุกอาชีพ การหาทุนที่ไม่ผิดกฎหมายได้รับการสนับสนุนทั้งจากบุคคลภายในและภายนอกเป็นอย่างดี

พิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มแห่งนี้ได้รับงบประมาณจัดสรรจากเงินเหลือจ่าย ๑๐๖,๐๐๐ บาท จากอธิบดีกรมการฝึกหัดครูเป็นครั้งแรก จัดสร้างสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม

จำนวน ๕๒ คู่ และคู่เก็บตัวอย่างสัตว์จำนวน ๑๐ คู่ และเปิดให้นิสิตนักศึกษาเข้าชมได้ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งได้รับความสนใจอย่างยิ่ง

ด้วยความมุ่งมั่นในการทำงาน คณะผู้ร่วมงานของอาจารย์ทวี ตลอดจนนิสิตนักศึกษา ได้ช่วยงานอย่างเต็มที่ กิจการเจริญก้าวหน้าขึ้น การวิ่งเต้นชี้แจงของงบประมาณประสบความสำเร็จ รัฐบาลสนับสนุนปีละ ๒๐๐,๐๐๐-๒๕๐,๐๐๐ บาท ประกอบกับมหาวิทยาลัยบางแสน ตั้งอยู่ในเขตของการท่องเที่ยวและพักผ่อน หน่วยงานของรัฐและเอกชนได้มาอาศัยสถานที่ ทำการประชุมสัมมนาเรื่อย ๆ ดังเช่นสมาคมไทย-อเมริกัน สมาคมศิษย์เก่าวิชาการศึกษา บางแสน เป็นต้น เป็นโอกาสอย่างดีของอาจารย์ทวีที่จะได้แสดงผลงานที่ก้าวหน้า และเห็นความจำเป็นของการศึกษา จึงได้ให้การสนับสนุนร่วมกันบริจาคเงินก่อสร้างและช่วยกัน สนับสนุนงบประมาณปรับปรุง ซึ่งควรจะได้บันทึกความเสี่ยสละและเห็นแก่ประโยชน์การศึกษาของชาติของบุคคลและหน่วยงานเหล่านั้นไว้ ซึ่งประกอบด้วย สโมสรไลออนส์ สโมสร โรตารี บริษัทเอสโซ่สแตนดาร์ด ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ศาสตราจารย์อวย เกตุสิงห์ และ นายไพโรจน์ ชัยพร เป็นต้น

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ได้มีการสะสมตัวอย่างสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์น้ำ ตลอดจน ปรับปรุงกิจการของพิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มให้เจริญก้าวหน้าเสมอมา มีการ สร้างอาคารเพิ่มเติมจากเงินช่วยเหลือ เงินบริจาค พร้อมกันนั้นก็เปิดให้ประชาชนเข้าชมได้ด้วย งานปรับปรุงอยู่ในสภาพเสร็จสมบูรณ์ในวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๓ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน จึงได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เป็น องค์ประธานในการประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม นับแต่นั้นมาจึง เปิดให้ประชาชนเข้าชมอย่างเป็นทางการต่อไป

ถ้าจะถามถึงความเหน็ดเหนื่อยก็คงหมดสิ้นไปแล้ว มีแต่ความปีติปลาบปลื้ม ถ้าจะถามถึงอุปสรรคและความยุ่งยาก ผลงานและความชื่นชมก็ทำให้ลบลืมไปสิ้น มีแต่สิ่งที่ตั้งาม ประทับอยู่ในความทรงจำ ให้มีกำลังใจที่จะปรับปรุงสถาบันแห่งนี้ให้เป็นเลิศต่อไปให้จงได้

อาจารย์ทวี หอมขง สังสมประสบการณ่มากขึ้น ท่านได้รับทุนจากสำนักข่าวสาร อเมริกันไปดูงานในพิพิธภัณฑ์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มในสหรัฐ และใช้ประสบการณ์ที่ได้ มาปรับปรุงพัฒนาขยายงานให้ใหญ่โตกว้างขวางขึ้นเรื่อยมา จนสถาบันแห่งนี้ได้ชื่อว่าเป็น สถาบันที่ทันสมัยที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มนั้นได้รับคำยกย่องจากประเทศ อื่น ๆ รวมทั้งญี่ปุ่นว่าจัดได้ดี สวยงามเป็นธรรมชาติ อีกทั้งรวบรวมสัตว์น้ำได้มากกว่าที่อื่น ๆ ทั้งที่ท่านเองก็ยังไม่พอใจ เป็นเพราะสิ่งมีชีวิตสวยงามในทะเลน่านน้ำไทยนั้นมีอยู่ถึง ๒๐๐ ชนิด (Species) ขณะนี้เก็บรวบรวมไว้ได้เพียง ๑๕๐ ชนิดเท่านั้น

ผลงานของพิพิธภัณฑ์สัตว์

พิพิธภัณฑ์สัตว์เป็นส่วนที่เก็บรวบรวมตัวอย่างสัตว์ชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะสัตว์จำพวก สัตว์ทะเล ด้วยการสัตฟิและการดองน้ำยา มีการจัดหมวดหมู่ตามหลักวิชาเพื่อประโยชน์ทาง ด้านการศึกษาของนักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป แบ่งออกเป็น ๕ ห้อง ดังนี้

ห้องเปลือกหอย เป็นแผนกที่ได้รวบรวมเปลือกหอยนานาพันธุ์ ทั้งที่พบภายในประเทศ และต่างประเทศไว้เกือบทั่วโลก ประกอบด้วยสัตว์ประเภทหอยฝาเดียว หอยสองฝา หอยเชล หอยสังข์ ซึ่งมีจำนวนรวมกันมากกว่า ๑,๐๐๐ ชนิด

ตัวอย่างเปลือกหอยเหล่านี้ ส่วนใหญ่ นายแพทย์พันธ์พิณ เมืองแมน และหม่อมหลวง จารุพันธ์ ทองแถม เป็นผู้อุทิศให้กับพิพิธภัณฑ์ เพื่อจัดให้ประชาชนเป็นสาธารณประโยชน์

ห้องสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ปีก และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นห้องที่รวบรวมตัวอย่าง สัตว์และโครงกระดูกสัตว์ไว้มากมายหลายชนิด เช่น เจือก โลมา มีตัวอย่างสัตว์บกเลี้ยงลูก ด้วยนม ๒๐ กว่าชนิด มีสัตว์ปีก ๔๐ ชนิด สัตว์เลื้อยคลานที่อยู่บนบกและที่อยู่ในทะเลหลายชนิด

ห้องปลาน้ำเค็ม เป็นห้องที่จัดแสดงปลากระดูกอ่อนและปลากระดูกแข็งชนิดต่าง ๆ เช่น ปลาดูแลม ๑๐ พันธุ์ ปลาอนาถ ปลากระเบน และปลากระดูกแข็ง จำนวนมากกว่า ๑๓๐ พันธุ์

ห้องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง เป็นห้องที่รวบรวมตัวอย่างสัตว์จำพวกไม่มีกระดูกสันหลัง ไว้มากกว่า ๔๐๐ ชนิด เช่น ฟองน้ำ กระจง ดอกไม้ทะเล ปะการัง หนอนทะเล กุ้งมังกร กุ้ง กิ้ง แมงดาทะเลไทย แมงดาทะเลญี่ปุ่น

ห้องแมลง เป็นห้องที่จัดแสดงตัวอย่างแมลงในอันดับต่าง ๆ มากกว่า ๒๕ อันดับ มี จำนวนรวมกันมากกว่า ๔๐๐ ชนิด ได้แก่ ผีเสื้อต่าง ๆ ต่อ แตน ผี ตั๊กแตน แมลงปอ แมลง หางหนีบ ตัวมวนต่าง ๆ

นอกจากนั้น ยังได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติในเขตต่าง ๆ เช่น เขตป่าชายเลน บริเวณ ไร่นา การวางไข่ของเต่าทะเล ตู้แนวปะการัง ตู้ปลาฉลาม และปลาหน้าดิน อีกมากต่อมากซึ่ง เป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่เด็กที่เข้าชมเป็นอย่างยิ่ง

สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม

สถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม เป็นที่แสดงตัวอย่างสัตว์น้ำเค็มที่มีชีวิต ผู้ชมสามารถเดินชมได้ เหมือนดำน้ำอยู่ใต้ท้องทะเล สามารถเห็นชีวิตการเคลื่อนไหวของสัตว์น้ำนานาชนิด ซึ่งประกอบด้วยห้องต่าง ๆ ดังนี้

๑. ห้องเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มขนาดเล็ก จัดเป็นตู้ขนาด ๒×๓ ฟุต จำนวน ๕๒ ตู้ ใช้เลี้ยงปลา และสัตว์ทะเลตามชายฝั่ง เช่น ปะการัง กัลปังหา ดอกไม้ทะเล ฟองน้ำ ม้าน้ำ ปลาชนิดต่าง ๆ ปูชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

๒. ห้องเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มขนาดกลาง เป็นตู้คอนกรีต จุน้ำได้ประมาณ ๒ ตัน จำนวน ๖ ตู้ และขนาด ๕ ตัน จำนวน ๑ ตู้ ส่วนนี้จะแสดงพันธุ์ปลานานาชนิด, เช่น ปลาปักเป้า ปลาวัว ปลากะพง ปลากะรัง ปลาโคมงาม ปลาสร้อยนกเขา และปลาในแนวปะการังอีกหลายชนิด

๓. ห้องเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มขนาดใหญ่ เป็นตู้คอนกรีตรูปตัวโอ จุน้ำได้ประมาณ ๓๐ ตัน จำนวน ๑ ตู้ ใช้เลี้ยงปลาที่มีขนาดใหญ่ เช่น ปลาช่อนทะเล ปลากะเบน ปลาฉลาม ปลากระพง ปลานกแก้ว ปลาหมอตทะเล เป็นต้น

๔. ตู้เลี้ยงสัตว์น้ำเค็มขนาดกลาง เป็นตู้คอนกรีต ๖ เหลี่ยม ความจุน้ำประมาณ ๑๕ ตัน ใช้แสดงชีวิตความเป็นอยู่ของปลาเศรษฐกิจทั่วไป เช่น ปลากะพง ปลากะรัง ปลาโคมงาม ปลาหูช้าง ปลาสร้อยนกเขา รวมทั้งปลาอิคุด เป็นต้น

๕. บ่อเลี้ยงเต่าทะเล เป็นบ่อคอนกรีต ขนาด ๓×๑.๕×๐.๘๐ ม. จำนวน ๔ บ่อ อยู่ด้านนอกของตัวอาคาร ได้จัดเลี้ยงเต่าทะเลชนิดต่าง ๆ เช่น เต่ากระ เต่าตนุ และเต่าหญ้า เป็นต้น ทั้งพิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มนี้เป็นที่รู้จักและนิยมของนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ให้ความสนใจมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากเป็นประจำทุกวัน

จาก-พิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงน้ำเค็ม...สู่-สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล

จากการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอันมาก นักเรียน นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร ตลอดจนประชาชน หลังไหลเข้าชมแต่ละวันนับหมื่น ประกอบกับอัตราค่าเข้าชมเรียกเก็บเป็นค่าช่วยบำรุงรักษา ในอัตราที่ต่ำมาก ทางราชการเองก็มีวัตถุประสงค์ให้เป็นการศึกษามากกว่าที่จะแสวงหาผลกำไร ในช่วงระยะเวลาไม่ถึง ๖ ปี มีประชาชนเข้าชมแล้วปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สัตว์แห่งนี้ให้ก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับจนไม่สามารถขยายออกไปได้อีก ทั้งนี้เนื่องจากตัวอาคารมีขนาดจำกัดและมีได้ออกแบบไว้สำหรับการนี้โดยตรง ดังนั้น เพื่อการพัฒนาและขยายกิจการของพิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มให้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน โดย ดร.ทวี หอมขง รองอธิการบดีในขณะนั้น ได้จัดทำโครงการขยายกิจการสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยขอให้รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือ

โครงการแรกมิได้รับความสนใจจากรัฐบาลญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มในประเทศญี่ปุ่นดำเนินการโดยเอกชนทั้งสิ้น แต่จากความพยายามร่วมกันระหว่าง อาจารย์ ทวี หอมขง และเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ได้ช่วยเหลือชี้แนะเป็นกรณีพิเศษให้เปลี่ยนโครงการจัดตั้งเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลเพื่อการศึกษาและวิจัย และเป็นศูนย์กลางของวิทยาการด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล ให้บริการทางด้านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปขึ้น

โครงการใหม่นี้ได้รับความสนใจจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นอย่างดี และตกลงให้การช่วยเหลือแบบให้เปล่าแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน เพื่อสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเล เป็นมูลค่า ๒๓๐ ล้านบาท ในโอกาสที่นายเซนโกะ ชูซูกิ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เยือนประเทศไทยระหว่างวันที่ ๑๗-๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๔

ศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ ณ บริเวณด้านหน้าของมหาวิทยาลัย ในเนื้อที่ประมาณ ๓๐ ไร่ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเล เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ การก่อสร้างดำเนินการโดยบริษัทสุมิโตโม คอนสตรัคชั่น จำกัด เป็นบริษัทก่อสร้าง และมีบริษัทนิคเกนเซกิ จำกัด เป็นบริษัทที่ปรึกษาและออกแบบก่อสร้าง การก่อสร้างใช้เวลา ๑๕ เดือนจึงแล้วเสร็จเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๖ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยได้ทำพิธีมอบอาคารนี้แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๒๖

คงจะต้องบันทึกไว้ด้วยว่า ความสำเร็จในการจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลในภูมิภาคเอเชียได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่นนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.ทวี หอมขง มีบทบาทสำคัญยิ่ง ทั้งในด้านจัดทำโครงการ การติดต่อประสานงาน และที่สำคัญที่สุด ท่านมีทีมงานที่สามารถได้ช่วยกันปรับปรุงและดำเนินการพิพิธภัณฑสัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม บางแสน ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีมาก่อน นั่นคือรากฐานของสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินทรงกระทำพิธีเปิดศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเล เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

จากนั้น ศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลได้จัดทำโครงการเพื่อยกฐานะเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาอนุมัติให้ยกฐานะศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเลขึ้นเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.ทวี หอมขง เป็นผู้อำนวยการคนแรกของสถาบันแห่งนี้

ส่วนประกอบของสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล

สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลประกอบด้วยส่วนใหญ่ ๆ ๓ ส่วน คือ

๑. พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ทางทะเล (Marine Science Museum)
๒. สถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม (Marine Aquarium)
๓. ห้องปฏิบัติการโครงการวิทยาศาสตร์ทางทะเล (Marine Science Laboratories)

ความมุ่งหมายของสถาบันนี้คือ บริการประชาชนใน ๒ ด้านด้วยกัน ด้านหนึ่ง คือ ส่วนที่เป็นพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ทางทะเลและสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มนั้น เป็นแหล่งให้ความรู้เกี่ยวกับทะเลอย่างกว้างขวางที่สุด ทั้งในด้านทรัพยากรทะเล ชีวิตสัตว์ทะเล รวมถึงการอนุรักษ์และการนำทรัพยากรทางทะเลมาใช้ประโยชน์ ผู้มาเยี่ยมชมสถาบันประมาณร้อยละ ๗๐ เป็นนักเรียน นอกจากนั้นทางสถาบันยังจัดโครงการให้ความรู้อื่น ๆ เช่น โครงการค่ายวิทยาศาสตร์ทางทะเลสำหรับเยาวชนในช่วงปิดภาค รับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้ทะเล มาเข้าค่ายทำกิจกรรมเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ เป็นกิจกรรมเพื่อให้ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติ

การอนุรักษ์ก็เป็นจุดมุ่งหมายของนิทรรศการที่น่าสนใจอย่างยิ่งหมวดหนึ่งในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ทางทะเล คือ โบราณคดีใต้น้ำเป็นการเก็บรวบรวมวัตถุโบราณจากท้องทะเล ดร.ทวี ได้จัดให้มีโครงการส่งเสริมขยายงานด้านนี้ออกไป เพราะจากการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้กับนักประวัติศาสตร์ชาวญี่ปุ่น ได้รับทราบข้อสันนิษฐานว่าชลบุรีน่าจะเป็นแหล่งที่ต่อเรือสำเภาเพื่อไปค้าขายกับจีนในสมัยก่อน จึงน่าจะมีหลักฐานและวัตถุโบราณหลงเหลืออยู่ในบริเวณนี้มากในด้านนี้

ดร.ประเทิน มหาพันธ์ ผู้ร่วมงานที่สำคัญยิ่งอีกท่านหนึ่ง ได้ไปศึกษาและดูงานในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ของบอสตัน โดยไปหาความรู้เพิ่มเติมด้านนี้ในโครงการเจสันของสถาบันแห่งนี้ ซึ่งเป็นโครงการรวบรวมวัตถุโบราณใต้น้ำเช่นกัน

บริการอีกด้านหนึ่งของสถาบันนั้น เป็นการบริการชุมชนด้วยการศึกษาวิจัยที่ทำใน ส่วนของห้องปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเล เป็นการเลือกศึกษาวิจัยปัญหาที่มีหรืออาจจะเกิดขึ้น เพื่อการเตรียมการหาทางแก้ไข ตัวอย่างเช่น เมื่อรัฐบาลกำลังมีโครงการพัฒนาชายฝั่งตะวันออกให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรม ทางสถาบันคำนึงถึงภาวะแวดล้อมของชายฝั่งทะเลแถบนั้น จึงเริ่มทำการศึกษาคูณภาพน้ำและการเปลี่ยนแปลงของประชากรแพลงก์ตอนพืชและแพลงก์ตอนสัตว์ (ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ลอยอยู่ในน้ำ เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพน้ำ) ในบริเวณแหลมฉบังและมาบตาพุด ก่อนที่จะมีการสร้างโรงงาน ศึกษาติดต่อกันมา ๔ ปีแล้ว และจะศึกษาต่อไปเรื่อย ๆ

อีกโครงการหนึ่งเป็นการศึกษาคุณภาพน้ำในทะเลของพืชน้ำและบางแสน เพราะคำนึงถึงสุขภาพของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีโครงการศึกษาโรคและพยาธิของสัตว์น้ำ เช่น กุ้งและปลา ซึ่งเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจ เพราะเลี้ยงกันเป็นปริมาณมาก เพื่อหาวิธีป้องกัน อีกทั้งมีการเพาะแพลงก์ตอนพืชเพื่อแจกจ่ายให้เป็นอาหารแก่ลูกกุ้งที่เลี้ยงกันมากมายเป็นร้อยสองร้อยรายในบริเวณใกล้เคียง

อีกโครงการหนึ่งนั้นจะมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่คนในวงกว้างขึ้นไปอีก เป็นโครงการเพื่อชาวโลกทั้งมวลก็ว่าได้ คือ ศึกษาสารสกัดจากสิ่งมีชีวิตในทะเลเพื่อดูว่าจะมีคุณสมบัติเป็นยารักษาโรคหรือไม่ โครงการนี้ร่วมมือกับสถาบันในต่างประเทศ เช่น สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลแห่งออสเตรเลีย สถาบันมะเร็งแห่งชาติของสหรัฐ เป็นต้น มีความหวังว่าอาจจะพบสารที่ใช้ในการรักษาโรคมะเร็งและโรคเอดส์ได้

ความร่วมมือดังกล่าวมานี้เป็นข้อพิสูจน์อย่างหนึ่งว่าสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลแห่งนี้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ นอกจากนั้นสถาบันยังเคยเป็นสถานที่จัดการประชุมระดับระหว่างประเทศมากมายหลายครั้ง เช่น ค่ายวิทยาศาสตร์แห่งเอเชีย (Asian Science Camp) ในหัวข้อเรื่องการสงวนพลังงาน โดยได้รับความสนับสนุนจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) อีกครั้งหนึ่งเป็นการจัดสัมมนาในระดับนานาชาติชื่อ International Seminar on Marine Aquarium Management เป็นการประชุมครั้งสำคัญยิ่ง เพราะสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงพระกรุณาเสด็จมาเป็นองค์ประธาน การประชุมครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง คือ การประชุมคณะกรรมการบริหารของ International Coordinating Committee for the Presentation of Science and the Development of Out-of-School Scientific Academy ซึ่งเป็นองค์การระดับโลก มีสำนักงานอยู่ที่กรุงบรัสเซลส์ ประธานกรรมการอยู่ที่เยอรมนี มีรองประธานประจำภาคต่าง ๆ ทั่วโลก สำหรับรองประธานประจำภาคเอเชียและแปซิฟิกก็ไม่ใช่ใครอื่นไกล คือ ดร.ทวี ผู้อำนวยการสถาบันแห่งนี้เอง

ดร.ทวี มิได้หยุดยั้งการปรับปรุงพัฒนาสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเพื่อความเป็นเลิศทางด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากโครงการทั้งหลายดังกล่าวมาแล้ว ในอนาคตสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลยังมีโครงการจะสร้างอาคารอีกหนึ่งหลังไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ข้อมูล อาคารศูนย์ฝึกอบรมบุคลากร ซึ่งจะบริการได้ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติมีโครงการจะสร้างสถานีวิจัยย่อยที่อ่าวไทยตอนบนด้านตะวันตกและสถานีวิจัยย่อยที่เกาะคังคาว เพื่อดำเนินโครงการวิจัยต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของสถาบันแห่งนี้ตามที่ระบุไว้ในจุลสารมีว่า “เป็นศูนย์กลางสำหรับความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและสถาบัน สถาบันวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะยังประโยชน์อย่างกว้างขวางแก่ภาคตะวันออกและประเทศไทยโดยส่วนรวมอีกด้วย” ผลงานของสถาบันก็ชี้ชัดว่าสถาบันแห่งนี้ได้ดำเนินงานมาสมตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

ด้วยหอยฝาลึก ๆ เพียง ๑ ฝา แผลงสตัฟฟ์เล็ก ๆ เพียง ๗ ตัว ของนักศึกษาและอาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสนเมื่อ ๓๕ ปีก่อน ด้วยการสนับสนุนให้กำลังใจจากผู้บังคับบัญชาแม้เพียงโดยวาจาในเบื้องต้นและให้การสนับสนุนในทุกวิธีการในโอกาสต่อมา เป็นกำลังใจเพียงพอแล้วสำหรับรองศาสตราจารย์ ดร.ทวี หอมขง อาจารย์ภาควิชาวิทยาศาสตร์คนหนึ่งในขณะนั้น ในการสร้างประจักษ์พยานแห่งความมุ่งมั่นและทำงานอย่างต่อเนื่องไม่ทอดทิ้ง จนปรากฏให้เห็นเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเลในปัจจุบัน ซึ่งทันสมัยและก้าวหน้ามากที่สุดภูมิภาคเอเชีย อันควรอย่างยิ่งที่จะถือเป็นตัวอย่างความตั้งงามอันควรประพฤติและปฏิบัติตาม

คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงเห็นสมควรยกย่องให้

นายทวี หอมขง

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ครูรัชนี้ ธงไชย

บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)

ประจำปี ๒๕๓๔

โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ดำเนินงานโดยมูลนิธิเด็ก นอกจากจะไม่มี การเก็บค่าเล่าเรียนแล้ว ยังให้ความช่วยเหลือแก่เด็กในด้านเครื่องอุปโภคบริโภคโดยไม่คิดมูลค่าใด ๆ เด็กพักอาศัยอยู่กับครูและพี่เลี้ยงมีลักษณะเป็นครอบครัวน้อย ๆ หลังละ ๘-๑๐ คน อยู่รอบ ๆ บริเวณโรงเรียน ซึ่งรวมกันคล้ายลักษณะหมู่บ้านที่เป็นชุมชนเล็ก ๆ

เด็กที่นี้ร้อยละ ๙๐ ยากจนและมีปัญหาเก็บกอดทางด้านจิตใจ ก้าวร้าว เนื่องจากถูกทารุณกรรมมาจากบ้าน ถูกแม่ตีจนเจ็บคามาได้เมื่ออายุได้เพียง ๕ ขวบก็มี บางคนอายุเพียง ๓ ขวบถูกบิดาข่มขืนจนกลายเป็นเด็กกลัวความมืด บ้างก็ถูกขายเอาผิดเจาะหมากเจาะหัวเป็นอาจินจนระบบประสาทเสีย เด็กบางคนอายุแค่ ๓ ขวบ ถูกทำโทษผูกขาแขวนแล้วเอาควั่นรมสารพันจะสรรมาทารุณแก่ผู้เยาว์ ก่อให้เกิดความหดหู่แก่ผู้พบเห็น และสร้างบาดแผลทางด้านจิตใจแก่นาคคตของชาติตัวน้อย ๆ เหล่านี้เป็นยิ่งนัก แต่บัดนี้เด็กน้อยผู้ที่มีปัญหา ร้อยกว่าชีวิตเหล่านี้กำลังเรียนรู้ถึงความรักความอบอุ่นที่มีผู้เจือจานให้กับเขาเหล่านั้นอย่างเหลือเฟือ โดยครูใหญ่นักการศึกษาผู้เสียสละและอดทนมานานกว่า ๑๐ ปีแล้ว ท่านผู้นั้นคือ

ครูรัชนี้ ธงไชย

ครูรัชนี้ ธงไชย เป็นบุตรของนายเพิ่ม นางหวาน โชติกล่อม เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ วันที่และเดือนเกิดไม่ปรากฏ เนื่องจากบิดาไม่ได้แจ้งเกิด นิवासถานถิ่นเดิมอยู่ที่อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาถึง ๑๐ คน เป็นชาย ๔ หญิง ๖ ครูรัชนี้สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุด การศึกษามัธยมศึกษา (กศ.บ.) จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร สมรสกับนายพิภพ ธงไชย มีบุตร ๒ คน ตำแหน่งงานปัจจุบันเป็นครูใหญ่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ตำบลวังดัง ถนนลาดหญ้า-ศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ความเป็นมา

ครูรัชนี้ ธงไชย สนใจปัญหาของสังคมมาตั้งแต่เรียนอยู่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ทั้งนี้เพราะได้พบกัลยาณมิตรคนสำคัญ คือ นายพิภพ ธงไชย จึงมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิด

กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งครูวิชนี้ได้สนใจปัญหาของเด็กเป็นพิเศษ ดังนั้น เมื่อสำเร็จการศึกษา และออกไปประกอบอาชีพเป็นครูแล้ว ครูวิชนี้ได้ใช้วิชาความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาค้นหาคำตอบ จากภาคทฤษฎี ลองผิดลองถูกอยู่ด้วยใจจดจ่อเอาใจใส่ยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อไปเป็นครูสอนอยู่ที่ จังหวัดนครปฐม ครูวิชนี้ได้อาสาเป็นครูแนะแนวเพื่อช่วยแก้ปัญหาของเด็ก ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ เรียนมาทางด้านแนะแนวโดยตรงและไม่ได้มีหน้าที่ทางด้านนี้ด้วย

ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๑ คนหนุ่มสาวกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีครูวิชนี้รวมอยู่ด้วย ได้มีความสนใจ ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาของเด็กไทย จึงได้ร่วมกันจัดตั้งมูลนิธิเด็ก เพื่อศึกษาและแก้ปัญหาเด็กที่ เกิดขึ้นในสังคม มีโครงการต่าง ๆ หลายโครงการ เช่น โครงการบ้านทานตะวันเพื่ออนุเคราะห์ เด็กขาดสารอาหาร โครงการศูนย์ศิลปะสำหรับเด็ก โครงการหมู่บ้านเด็กเพื่อจัดการศึกษา สำหรับเด็กไร้โอกาส โดยประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับการให้การศึกษาแบบ SUMMER HILL ของประเทศอังกฤษ ให้เข้ากับปรัชญาพุทธธรรม ครูวิชนี้ ธงไชย ได้รับมอบหมายให้ดูแล โครงการหมู่บ้านเด็ก และเป็นครูใหญ่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มาตั้งแต่เริ่มต้นเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๑

โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

โรงเรียนหมู่บ้านเด็กมีชื่อเรียกแสดงบุคลิกของตนเองอีกชื่อหนึ่งว่า “ชุมชนแห่งเสรีภาพ และการปกครองตนเอง” หรือ “ชุมชนน้อยในหุบเขา” ตั้งขึ้นอย่างถูกต้องตามกฎหมายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ณ ที่ตั้งแห่งนี้ เป็นที่ดินของ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร ครูวิชนี้ดำเนินกิจการโรงเรียนเป็นไปตามเป้าหมายอยู่ในที่ดินของทางราชการมาได้ ๖ ปี จวบจนกระทั่งปี ๒๕๒๘ มูลนิธิจินดา อิมจำเรียง ภิกษานนท์ มีจิตศรัทธาบริจาคที่ดินเนื้อที่ ๑๕๑ ไร่ ตำบลวังดัง ถนนลาดหญ้า-ศรีสวัสดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี นับเป็นบริเวณที่เหมาะสมมาก เพราะอยู่ติดแม่น้ำแควใหญ่ มีหาดกรวดและทรายขาวมากพอที่เด็ก ๆ จะอาบน้ำกันได้สนุก มีที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้เต็มกำลัง แนวที่ดินด้านหน้าติดถนนใหญ่เกือบ ๑ กิโลเมตร ครูวิชนี้ปล่อยให้คงสภาพป่าไว้ เพื่อกัน หมอกควันและเสียงจากรถยนต์ และกันกระแสน้ำจากภูเขา รวมทั้งให้เป็นที่อยู่ของแมลงและน้ำ ส่วนด้านหลังยังคงมีภูเขาเขียวเขียวเป็นฉาก

โรงเรียนหมู่บ้านเด็กเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและอาคารเรียน ด้วยถือปรัชญาว่าการศึกษากการเรียนรู้นั้นไม่จำกัดด้วยสถานที่ กิจกรรมทุกกิจกรรมไม่ว่าจะกิจกรรมการผลิต การสังค การสนทนากการ หรือกิจกรรมการศึกษา เป็นกระบวนการของชีวิตที่ต่อเนื่องกันโดยตลอด

การดำเนินงาน

โรงเรียนหมู่บ้านเด็กดำเนินงานโดยมูลนิธิเด็ก นอกจากจะไม่มี การเก็บค่าเล่าเรียนแล้ว ยังให้ความช่วยเหลือแก่เด็กในด้านเครื่องอุปโภคบริโภคโดยไม่คิดมูลค่าใด ๆ เด็ก ๆ พักอยู่กับ ครูและพี่เลี้ยง มีลักษณะเป็นครอบครัวน้อย ๆ ชดเชยบรรยากาศบ้านอบอุ่นที่ขาดไป หลังละ ๘-๑๐ คน บ้านพักอาศัยอยู่รอบ ๆ บริเวณโรงเรียนซึ่งรวมกันคล้ายลักษณะหมู่บ้านที่เป็นชุมชนเล็ก ๆ

การเรียนการสอนเริ่มตั้งแต่ระดับประถมปีที่ ๑-๖ ปัจจุบันมีเด็กชาย-หญิง อายุระหว่าง ๕-๑๘ ปี จำนวนมากกว่า ๑๑๐ คน เด็ก ๆ มีเสรีภาพที่จะเลือกวิชาเรียนในชั้นเรียน หรือจะเลือกไปทำกิจกรรมอื่นซึ่งมีอยู่หลากหลาย มีครูประจำห้องกิจกรรมนั้น ๆ หรือจะไม่เรียนไม่ทำอะไร จะหลบไปอยู่คนเดียวในบริเวณใดก็ได้ ยกเว้นบ้านพัก สำหรับเด็กที่จบประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้ว หากสมัครใจจะเรียนต่อการศึกษาผู้ใหญ่ทางไปรษณีย์ก็ได้รับการสนับสนุน เด็ก ๆ จะออกจากโรงเรียนก็ต่อเมื่อเด็กผู้หญิงจบ ม. ๖ เด็กผู้ชายจบ ม. ๓

เด็กที่มีอายุเกิน ๑๘ ปี แต่ไม่ต้องการกลับไปอยู่กับครอบครัวของตนเองหรือออกไปทำงานในสังคมภายนอก ก็มีโอกาที่จะอยู่ในหมู่บ้านต่อไปโดยมีที่ดินทำการเกษตร ตามโครงการ “บ้านสวนลาดหญ้า” ต่อไปได้ด้วย

หลักเกณฑ์การรับเด็ก

โรงเรียนหมู่บ้านเด็กรับเด็กทั่วราชอาณาจักร เมื่อได้รับแจ้งจากหน่วยงานหนึ่งหน่วย งานใดจากองค์การกุศล หรือแม้จากบุคคลที่ทราบเบาะแส ไม่ว่าเด็กชายหรือหญิง อยู่ในวัย ๑๕-๑๘ ปี ซึ่งมีสภาพครอบครัวแตกแยก หรือกำพร้า หรือถูกทารุณกรรม หรือมีสภาพ ครอบครัวยากจนมากจนไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้ เมื่อเจ้าหน้าที่หรือครูชั้นนี้ได้รับแจ้งก็จะออกไปเยี่ยมบ้าน รวบรวมข้อเท็จจริงทางครอบครัว เพื่อประกอบการพิจารณาถึงความจำเป็นว่าสมควรได้รับการอุปการะมากน้อยเพียงใด

พื้นที่ประเทศและอาคารเรียน

ลักษณะอาคารเรียนและที่พักอาศัยได้ถูกออกแบบให้กลมกลืน มีประโยชน์ใช้สอยร่วมกัน สร้างล้อมรอบพื้นที่วงกลม ประกอบด้วยอาคาร ๒๒ หลัง หลังแรกใช้เป็นที่ประชุมสภาโรงเรียน ใช้เป็นที่รับแขกผู้มาเยือนซึ่งมาอยู่เป็นประจำ อีกมุมหนึ่งของอาคารใช้เป็นที่จัดกิจกรรมของเด็กเล็ก ใช้เป็นเวทีแสดงและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์งานฝีมือ ตลอดจนผลผลิตของนักเรียน อาคารอีก ๓ หลังใช้เป็นที่พักอาศัยของเด็กโตเฉพาะชั้นบน ชั้นล่างเป็นห้องเรียน อาคารที่พักของครูและเด็กรุ่นกลางและรุ่นเล็ก ซึ่งต้องอาศัยการดูแลอย่างใกล้ชิด แยกออกเป็นหลัง ๆ ละ ๘-๑๐ คน ทำให้มีลักษณะเหมือนครอบครัว ส่วนโรงครัวนั้นแยกออกต่างหาก

หมู่อาคารดังกล่าวถูกแวดล้อมด้วยต้นไม้ใหญ่น้อยขึ้นอยู่ตามธรรมชาติเบียดเสียดกันหนาแน่น อีกด้านหนึ่งของหมู่บ้านติดกับแม่น้ำแควใหญ่ มีธรรมชาติที่สงบ มีอิสระและร่มรื่น

วิธีการเรียนและการสอน

เมื่อได้บริเวณพื้นที่และอาคารเรียนที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของเด็กแล้ว ครูรัชณีได้ค้นหาวิธีการเรียนการสอนที่จะสามารถส่งเสริมการแสดงออกและพัฒนาศักยภาพของเด็ก ๆ และสามารถกระตุ้นเตือนให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ความเป็นจริงของอุปสรรคในการดำเนินชีวิต โดยกำหนดให้กิจกรรมการเรียนจะต้องสามารถรักษาเยียวยาบาดแผลแห่งความขมขื่นที่เด็ก ๆ ได้รับและยังอยู่ในความทรงจำได้ด้วย โครงสร้างการเรียนรู้ประการแรกก็คือ เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้มีเสรีภาพ มีโอกาสเลือกตัดสินใจกิจกรรมด้วยตนเอง มีความเสมอภาค ไม่ว่าจะกับเพื่อนนักเรียน เจ้าหน้าที่ คนงาน กับครูพี่เลี้ยง และทุก ๆ คนในสังคมนอบข้าง และประการสุดท้าย ภารดรภาพ คือ ความรู้สึกเป็นพี่น้อง พ่อแม่หรือลูก ซึ่งความรู้สึกนี้บ่มเพาะอยู่ในหัวใจของเด็กแล้ว ความห่วงหาอาทร การให้อภัย ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน แม้จะต่างสายเลือดแต่ก็ร่วมหยาดเหงื่ออาจะช่วยเยียวยาบาดแผลของหัวใจได้

ปรัชญาการเรียนและการสอนดังได้กำหนดไว้แล้ว มีโครงสร้างและรูปแบบที่แตกต่างจากที่อื่น คือ โรงเรียนมีลักษณะเป็นกิ่งบ้าน กิ่งที่ทำงาน กิ่งสถานที่ประกอบอาชีพ และกิ่งโรงเรียนสำหรับให้การฝึกหัดอบรม ร่วมประสานอยู่ในหน่วยเดียวกันด้วย โครงสร้างประการที่สอง ได้แก่ ความเป็นกัลยาณมิตร คือผู้ใหญ่และสื่อต่าง ๆ ที่อยู่ในหมู่บ้านจะต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งก็คือสิ่งที่ทำหน้าที่กระตุ้นหรือแนะนำให้เด็กได้พัฒนาธรรมชาติที่ดีในตัวเขาให้งอกงามขึ้น ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่กล่าวว่า ธรรมชาติของมนุษย์มี ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายดีที่สังคมยอมรับว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนให้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกไม่เบียดเบียนกัน และฝ่ายชั่วเห็นแก่การบำเรอตนจนเกิดทุกข์ เป็นต้น ดังนั้น โครงสร้างของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กก็เพื่อมุ่งให้เด็กพัฒนาศักยภาพฝ่ายดีของเด็ก ๆ ให้ได้เต็มที่ตามหลักพุทธปรัชญานั้นเอง

นอกจากการผสมผสานปรัชญาการสอนให้เข้ากับหลักพุทธศาสนาแล้ว อิทธิพลของการจัดการเรียนแบบ SUMMER HILL ของอังกฤษ ก็เป็นตัวชี้้นำในทางปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กซึ่งครูรัชณีควบคุมอยู่เป็นอย่างมาก

การประยุกต์การสอนแบบ Summer Hill

ครูรัชณีและคณะผู้ร่วมจัดตั้งมูลนิธิเด็กได้ร่วมกันศึกษา อภิปราย และค้นหาแนวทางการให้การศึกษานิวใหม่ของประเทศไทย โดยอาศัยวิธีการจากหนังสือ SUMMER HILL

ของนายเอ. เอส. นีล ๓ เล่มมาก่อน คือ “เรียนตามสบายที่ Summer Hill” “อาณาจักรน้อย ๆ ที่ Summer Hill” และ “จริยธรรมของเด็กที่ Summer Hill” ได้นำความคิดนี้มาทดลองประยุกต์ใช้

เมื่อเริ่มต้น โรงเรียนหมู่บ้านเด็กได้รับความคิดของ Summer Hill ในส่วนที่เกี่ยวกับ ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ว่า “เด็กที่เกิดมาเป็นคนดีโดยธรรมชาติ แต่ที่ผันแปรไปเพราะ เกิดจากการเลี้ยงดูที่ผิด” นายเอ. เอส. นีล ปฏิเสธความคิดทางศาสนาที่ว่ามนุษย์มีบาปมา ตั้งแต่ดั้งเดิม ในความคิดของนีล พฤติกรรมที่มีปัญหาของเด็กไม่ใช่พฤติกรรมถาวร เป็นเพียง พฤติกรรมชั่วคราวที่เกิดจากการเลี้ยงดูที่ผิดธรรมชาติและมโนทัศน์ที่ผิดต่อเด็กอันเกิดจาก อิทธิพลทางศาสนา จนทำให้เด็กกลายเป็นคนต่อต้านสังคมและคนรอบ ๆ ตัว โดยเฉพาะพ่อแม่ และครู พฤติกรรมนี้ถ้าปล่อยไว้ก็จะกลายเป็นปมจิตใต้สำนึก ซึ่งอาจก่อตัวเป็นพฤติกรรมถาวร ได้ในภายหลัง

นีลได้ใช้วิธีแก้พฤติกรรมที่ไม่เป็นธรรมชาติของเด็ก โดยใช้วิธีจิตวิเคราะห์คือ “เรียน เป็นส่วนตัว” โดยเข้าไปยื่นในหัวใจของเด็ก จนเด็กพูดหรือแสดงสิ่งที่อยู่ภายในออกมาอย่างไม่ เสแสร้ง พอที่จะทำให้ครูรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ครอบงำเด็กอยู่ อะไรเป็นปมที่อยู่ในจิตใต้สำนึก ของเขา ความเกลียดชัง ความว่าเหว่ ความกลัว หรือความอิจฉาริษยา แล้วนีลก็ค่อย ๆ แก้ สิ่งนั้นโดยใช้การพูดคุยและการปฏิบัติต่อเด็กจนเด็กรู้สึกตัวและเริ่มขจัดสิ่งเหล่านั้นออกไปให้ ถึงที่สุด และผลบั้นปลายคือความเป็นตัวของตัวเอง อิทธิพลทางร้ายที่ครอบงำจิตใจจากอดีต ลดน้อยลง นั่นเป็นวิธีที่หนึ่ง

ส่วนอีกวิธีหนึ่งที่โรงเรียน Summer Hill ใช้ คือ กิจกรรมต่าง ๆ เด็กสามารถเลือก เรียนได้อย่างเสรี การเรียนในห้องเรียนก็เป็นหนึ่งในกิจกรรมนั้น การทำงานเกษตร การเล่น สนุกสนานกับเพื่อน ๆ การทำงานฝีมืออย่างตั้งใจ มีสมาธิ เป็นกิจกรรมการเรียนทั้งสิ้น นับ เป็นกิจกรรมเชิงบำบัดทางจิตวิทยาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ค้นพบตัวเองและศักยภาพของตัวเอง นีลเชื่อว่าเมื่อเด็กสามารถเป็นตัวของตัวเองได้แล้ว กิจกรรมบำบัดเหล่านั้นก็จะกลับกลายเป็น กิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพของเด็กไปในทันที

ทั้งสองวิธีถูกจัดอยู่ในบรรยากาศของเสรีภาพ เด็กจะเลือกเรียนเป็นส่วนตัวหรือทำ กิจกรรมรวมกลุ่มก็ได้ ครูหรือผู้ใหญ่มีหน้าที่บริการหรือเกื้อหนุนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไป อย่างสอดคล้องกับอารมณ์ ความรู้สึกของเด็กในระยะแรก และสติปัญญาของเด็กในลำดับ ต่อไป ส่วนการที่เด็กจะใช้เสรีภาพที่เกินขอบเขตจนกระทบเสรีภาพของผู้อื่นนั้น นีลได้กำหนด ให้ครูกับเด็กเรียนรู้ด้วยการประชุมร่วมกันเพื่อขจัดความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง โดยมีพื้นฐานของ ความเท่าเทียมกันในรูปของสภาโรงเรียน ซึ่งนีลเรียกว่า “การปกครองตนเอง”

โรงเรียนหมู่บ้านเด็กโดยครูรัชณีและครูพี่เลี้ยงทั้งหลาย ได้ใช้วิธีของ Summer Hill ดังกล่าว ยกเว้นวิธีการเรียนเป็นส่วนตัว และได้นำแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ คือ มนุษย์มีทั้งธรรมชาติฝ่ายสูงและฝ่ายต่ำอยู่ในตัวเอง การที่ธรรมชาติฝ่าย ใหนจะพัฒนาขึ้นมาอยู่ที่ยังคงอยู่ที่ปัจจัยเกื้อหนุนว่าจะเสริมไปในทางใด และปัจจัยเหล่านั้นก็มีส่วน เสริมและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ไม่มีอะไรอยู่โดด ๆ คงที่ ทุกอย่างเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง ไปตามหลักของพระไตรลักษณ์ (ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา)

จากความคิดนี้เอง การจัดสิ่งแวดล้อมและอาชีพในโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ครูรัชณีจึง เลือกปัจจัยที่จะไปหนุนเรื่องธรรมชาติฝ่ายสูงในตัวเด็กและจะลดทอนธรรมชาติฝ่ายต่ำ ทั้งนี้ โดยมุ่งไปที่ธรรมชาติภายในเป็นสำคัญ แต่ยังคงเฉพาะอารมณ์ ความรู้สึกชั้นหยาบ ความ สัมพันธ์และหนุนเนื่องระหว่างอารมณ์กับสติปัญญาที่เป็นไปตามหลักปฏิจจนมุขปาถ ปัญหา เดิมของเด็กที่เกิดจากการเลี้ยงดูที่ผิดและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีอันส่งผลมาถึงพฤติกรรมใน ปัจจุบันก็เป็นไปตามหลักอิทัปปัจจยตาและหลักกรรมในพระพุทธศาสนา แรงจูงใจที่ใช้ตัดสิน การเรียนรู้และพฤติกรรมของเด็กก็พิจารณาไปตามหลักค้นหาและฉันทะโดยมุ่งส่งเสริมธรรม ฉันทะและลดทอนส่วนที่เป็นค้นหา โดยเฉพาะปัจจัยสิ่งแวดล้อม เช่น ผู้ใหญ่ก็เริ่มที่ศีล ๕ ก่อน สำหรับอาชีพก็เน้นที่เป็นสัมมาอาชีพะ ส่วนการจัดสิ่งแวดล้อมอื่นก็มีจุดรวมศูนย์ที่ความเป็น ธรรมชาติเป็นสำคัญ

ครูรัชณีต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการที่จะฝึกอบรมครู ร่วมสอนครูพี่เลี้ยงและ ครูอาสาสมัครที่มาทำงานร่วมกัน ชี้นะและอธิบายการทำงานที่มีมโนทัศน์ต่างจากที่ใช้กัน อยู่ในปัจจุบัน ต้องอาศัยความอดทน และให้ทุกคนยอมรับร่วมกันว่า ธรรมชาติดั้งเดิมของ มนุษย์ของเด็ก ๆ นั้นดีงามเสมอ ที่เปลี่ยนไปเป็นเพราะสิ่งแวดล้อม เพราะกิเลสที่ผ่านเข้ามาใน ตัวเด็ก ต้องสอนและฝึกให้เด็ก ๆ รู้เท่าทันกิเลส และกำจัดกิเลสด้วยสติปัญญา ด้วยความรู้ตัว และมีสติอยู่เสมอ กิเลสจะไม่สามารถเปลี่ยนธรรมชาติที่ดีให้เสื่อมเสียไปได้

ชีวิตและภูมิหลังของเด็ก

เด็กส่วนใหญ่ของโรงเรียนมิใช่เด็กธรรมดา เป็นเด็กที่มีหัวใจถูกบีบคั้น แตกสลาย การจะนำมาประกอบให้คงรูปและพัฒนาต่อไป ต้องอาศัยมือประติมากรชั้นเยี่ยม และต้องเรียนรู้ ภูมิหลังที่มาอย่างถ่องแท้

ครูรัชณีทำบันทึกเรื่องราวของเด็ก ๆ ที่เข้ามาสู่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กค่อนข้างละเอียด มีการติดตามพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมโดยใกล้ชิดร่วมกัน เพื่อถูกวินิจฉัยและแก้ไขพฤติกรรมที่ ไม่ดีด้วยความเห็นอกเห็นใจและรู้เท่าทัน อบรมครูทั้งหลายให้มีหัวใจที่เปิดกว้างยอมรับการ

กระทำที่ก้าวร้าวด้วยความสงบและเยือกเย็น

“เอก” เป็นเด็กย่านคนยากจนแถวดินแดง เข้ามาสู่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กเมื่ออายุเพียง ๖ ขวบ แม่ของเอกเป็นคนอารมณ์ร้าย เลี้ยงลูกอย่างทารุณกรรม เอกเคยถูกแม่ทุบตีอย่างหนัก ความโมโหหรือโทสะเกิดสุดขีดบ่อยครั้ง เคยเอามีดไล่แทงลูก โดยที่แม่เองก็สารภาพภายหลังว่า “ไม่รู้ว่าจะฉันเป็นคนยังไง เวลาโกรธมันลืมตัวทุกที” ๖ ปีของเอกจึงมีแต่ความเกลียดชังอยู่ในหัวใจ เมื่อเกลียดแม่เสียแล้ว คนรอบข้างก็ไร้ความหมาย

เอกถูกทุบตีบ่อยครั้ง แม่ไม่เลือกเครื่องมือที่ใช้ทำโทษ หยิบฉวยอะไรได้เอาไว้ก่อน ด้ามไม้กวาดดอกหญ้าจะเหมาะมือที่สุด เอกถูกตีเจ็บปวดจนหยุดร้อง เลิกเจ็บ เลิกหนี เลิกวิ่งวนทุเลาโทษ ยืนนิ่งจ้องหน้าให้แม่ตี ซึ่งแม่ก็กระหน่ำตีจนลงศรึทธา เพราะเห็นว่า “มันอวดดี”

เอกมีแต่ความเกลียดชังและก้าวร้าว ดวงตาฉายแววความไม่เป็นมิตร ไม่มีเพื่อนเล่น ไม่มีน้องที่จะรัก มีแต่น้องที่จะต้องเกลียดชัง เอกจะตอบโต้รังแกน้องเมื่อมีโอกาส เมื่อทำใครไม่ได้ก็จับลูกแมวยัดเข้าเตาไฟ

นี่คือเอกเมื่อ ๖ ขวบ ก่อนมาอยู่กับครูรัชนีที่หมู่บ้านเด็กเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒

เด็กอีกคนหนึ่งมาจากสลัมใต้ถนนสะพานบางกอกน้อย บ้างก็มาจากสลัมคลองเตยและสลัมอื่น ๆ ในกรุงเทพฯ ล้วนอยู่ในรูปแบบของการทารุณกรรม การทำโทษมิได้จำกัดอยู่เพียงตีให้เจ็บคาไม้เท่านั้น ยายเลี้ยงหลานเพราะแม่หนีไป ลงโทษโดยการใช้มีดหันหมากเฉาะหัวตีล้างหน้า คือตีแล้วเอาน้ำเกลือมาราด เมื่อสาแก่ใจแล้วก็เอามาล้างหน้าเอาน้ำเกลือออกหรือเอาน้ำเกลือล้างเลือดก็ถือว่าไม่ผิดแบบ เด็กบางคนถูกจับรมควันใส่พริกเผาลงไปด้วย รายที่ถูกยายเอามีดหันหมากเฉาะหัว ทำให้คมมีดไปตัดเส้นประสาทที่สมองจนเกิดอาการทางประสาท

นี่ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง เด็กผู้หญิงกล้วกลางคืน กลัวความมืด เพราะถูกพ่อข่มขืนตั้งแต่อายุ ๓ ขวบจนเป็นโรคซิฟิลิส มีอาการหวาดผวากรีดร้องอย่างไม่มีสาเหตุ เด็กเหล่านี้มีอาการพรั่นพริ้งทางประสาท มีพฤติกรรมแสดงออกในการป้องกันตัว คือ ซ่อนหน้า ทำอาย ต่ำทอ ทำร้ายคนที่อ่อนแอกว่า

เด็กบางรายของครูรัชนีมาจากชนบท นอกจากจะถูกทุบตีเป็นปกติแล้ว อิทธิพลของวรรณคดีโบราณยังเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย มีการจับใส่โถงลอยน้ำทิ้งไปตามบุญตามกรรมตามวาสนาของเด็ก และเด็กคนนี้นี่เองที่ล่องลอยมาจนถึงครูรัชนี

เด็ก ๆ ลูกศิษย์ของครูรัชนีเป็นเด็กประเภทที่กล่าวมาแล้ว เป็นประเภทผู้ปกครองไม่ต้องการแล้ว นิสัยเด็กที่เสียไปถูกตัดสินว่าเกิดจากตัวเด็กเอง ไม่ใช่เกิดจากการกระทำของผู้ใหญ่ แม้แต่เด็กถูกข่มขืนก็จะถูกมองว่าเด็กให้ทำ เด็กขโมยก็มองว่าเลวโดยสันดาน

การฟื้นฟูชีวิตและการให้การศึกษา

โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เปิดเรียนระดับชั้นประถม ๑ ถึง ประถม ๖ โดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ แม้จะต้องยอมรับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมาปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ก็มีได้เป็นอุปสรรคแต่ประการใด เพราะครูวิชาชีพนี้ให้ความสำคัญกับหลักสูตรนี้โดยจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาในชุมชน และได้จัดหลักสูตรเสริมและเน้นการเรียนให้ออกไปนอกห้องเรียนจนห้องเรียนและครูไม่เป็นศูนย์กลางของการเรียนแฉกเช่นโรงเรียนอื่น ๆ ทั่วไป โรงเรียนหมู่บ้านเด็กถือว่าการที่เด็กอยู่กับครูตลอดเวลาตลอดคืน อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่จัดให้ คือการได้รับการศึกษา คือเป็นการพัฒนาที่สำคัญ ๔ ประการที่สมบูรณ์ คือ พัฒนาส่วนที่เป็นครอบครัว พัฒนาการศึกษา พัฒนาการผลิต และพัฒนาส่วนที่ให้คุณค่าทางด้านจิตใจ คือ ศาสนา-ศิลปวัฒนธรรม ทุกส่วนไม่มีความแปลกแยก ต่างสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เด็ก ๆ ใช้ชีวิตในแต่ละส่วนสัมพันธ์กันจนเป็นการศึกษาทั้งชีวิตของเขา และใช้สภาพหมู่บ้านหรือสภาพโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเชื่อมต่อให้แต่ละสมาชิกสังคมสัมพันธ์กันอย่างสันติวิธี

ปัจจัยสำคัญของสิ่งแวดล้อมคือแม่น้ำ ครูวิชาชีพมองเห็นคุณค่าของแม่น้ำมาก โรงเรียนทั่ว ๆ ไปควรตั้งใกล้ฝั่งน้ำหรือมีสระน้ำเพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ เล่นน้ำอย่างเต็มที่ การเล่นน้ำเด็ก ๆ จะกางแขนกางขา เคลื่อนไหวมีอิสระอย่างไม่มีขอบเขต จากประสบการณ์ ครูวิชาชีพพบว่า น้ำ ดิน ต้นไม้ ช่วยรักษาเด็กที่ได้รับการกระทบกระเทือนทางอารมณ์ได้มาก ในเด็กปกติก็ช่วยให้คงความแจ่มใส กล้า มีอิสระในการแสดงออก ไม่กลายเป็นเด็กมีปัญหาทางอารมณ์ เป็นการเสริมชีวิตด้านในซึ่งเป็นเรื่องของหัวใจที่ระบบการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็กในบ้านเราขาดมิติทางด้านนี้ไปมาก

กิจกรรมการศึกษาที่มีส่วนคลายอารมณ์ที่หดหู่ให้แจ่มใส ที่ก้าวร้าวให้อ่อนละมุน ก็คือการเรียนปนเล่น เด็ก ๆ ได้เล่นกับดิน เล่นกับต้นไม้ เล่นกับสัตว์ เล่นละคร เดินรำ ร้องเพลง ดนตรี ศิลปะ เป็นการเรียนการเล่นอย่างเสรี ไม่ใช้อยู่ในหลักสูตรที่มีการกำหนดเวลาและมีคำตัดสินเป็นคะแนน กิจกรรมที่ต้องมีการแข่งขัน มีการตัดสิน มีคะแนน มีระบบ ล้วนเป็นเรื่องน่าเบื่อหน่ายสำหรับเด็ก และเป็นการพอกพูนโมหะและความอิจฉาริษยาในใจที่เล็กน้อย ๆ โดยไม่รู้รู้สึกตัวด้วย

งานฝึกฝีมือ งานการเกษตร งานค้นหาความถนัดของอาชีพในอนาคต เป็นกิจกรรมการเรียนอย่างหนึ่ง แต่ไม่ให้เป็นที่ เพราะวัยเด็กไม่สามารถจดจ่ออะไรได้นาน ๆ กิจกรรมใด ๆ ที่เป็นหน้าที่และเป็นภาระมักจะไม่สนุกสำหรับเด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นเขาจะสามารถจัดการ

และหน้าที่ของเขาได้เอง ขอบ้างเดียวตอนอยู่ในวัยเด็กให้เขาได้มีโอกาสเป็นเด็กจริง ๆ ไม่ใช่ทำให้เป็นผู้ใหญ่ในวัยเด็ก นี่คือเรื่องราวที่ครูและคณะผู้ให้การศึกษาในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กค้นพบในบรรยากาศของเสรีภาพของความเป็นเด็ก นับตั้งแต่ ๔ ขวบจนถึง ๑๒ ปี

ในเรื่องกิจกรรมความมีเสรีภาพ โรงเรียนหมู่บ้านเด็กสอนสิทธิส่วนตัว เด็ก ๆ มีอิสระที่จะตื่นนอนก็โมงก็ได้ จะรับประทานข้าวเวลาไหนก็ได้ เด็ก ๆ ตัดสินใจเอง แต่โรงเรียนมีครัวกลางกำหนดเวลาแจกอาหารเช้า ๗.๓๐-๘.๓๐ น. อาหารกลางวัน ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น. และอาหารเย็น ๑๗.๓๐-๑๘.๓๐ น. ถ้าตื่นทันทีมารับแจกอาหารแล้วจะรับประทานไปถึงก็โมงก็ได้ แต่ต้องให้ทันกำหนดแจกอาหาร หากมารับแจกไม่ทันก็ต้องเลื่อนเวลาไปรับประทานเที่ยง เพราะการตื่นนอนเป็นสิทธิส่วนตัว แต่การแจกอาหารเป็นเรื่องของส่วนรวม สิทธิส่วนตัวต้องไม่ไปกระทบสิทธิส่วนรวม เพราะผู้ประกอบอาหาร ผู้ทำกับข้าว และผู้แจกเก็บล้างทำความสะอาดเขาก็ต้องการเวลาเป็นส่วนตัวของเขาเหมือนกัน หรือแม้กระทั่งการเรียนหนังสือก็ถือเป็นเรื่องส่วนตัวของเด็ก เด็กจะเรียนก็ได้ ไม่เรียนก็ได้ โรงเรียนมีตารางสอนกำหนดเวลา กำหนดวิชาไว้ชัดเจน ตั้งแต่ ป.๑-ป.๖ ครูมีหน้าที่ต้องเข้าสอนตามเวลาตามตารางสอน ตั้งแต่ ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ถึงแม้จะมีเด็กเพียงคนเดียวหรือไม่มีเลยก็ตาม ในระยะเริ่มแรกในทางปฏิบัติก็ยืดหยุ่นตามสมควร มีการเรียกร้องชี้แนะให้เด็ก ๆ เข้าห้องเรียนบ้างเหมือนกัน โดยเฉพาะเด็ก ๆ ที่ได้ผ่านกิจกรรมเชิงบำบัดมาแล้ว ๓ ปี

ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ห้องเรียนไม่มีความสำคัญเลย เด็ก ๆ อาจปรึกษาหารือกันโดยมีครูช่วยในการตัดสินใจ เด็กอาจจะชอบงานเกษตร ห้องเรียนก็คือห้องไร่ ชายป่า มีฉันทะที่จะทำอะไรใช้ปัญญาเลือกเองได้ เด็กสนใจงานช่างไม้ งานจักสาน งานศิลปะ ห้องดนตรี ห้องสมุด โรงงานทอผ้า ในบ้าน หรือแม้แต่ในสนาม เพื่ออยู่กับดิน ทราย และต้นไม้ สบายอย่างนี้ก็เป็นการศึกษาเช่นเดียวกัน

ห้องเรียนทุกห้องจะมีครูหรือผู้ชำนาญเฉพาะเรื่องนั้น ๆ อยู่ประจำ ทำหน้าที่เป็นผู้บริการพร้อมกับทำงานของเขาไปด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า เด็ก ๆ สนใจห้องทำงานฝีมือมากกว่าห้องเรียน โดยเฉพาะห้องช่างไม้ซึ่งเป็นห้องที่มีเครื่องมือช่างไม้ ตะปู ค้อน เด็ก ๆ สามารถทำงานได้อย่างอิสระ มีข้อเท็จจริงปรากฏว่า ของเล่นที่เด็ก ๆ ทำขึ้นเอง แม้จะหยาบไม่สวย แต่จะอยู่ได้นานกว่าของที่เขานำมาแจกให้ แม้ของเหล่านั้นจะพิมพ์ออกมาจากแบบอันประณีตสวยงามอย่างมากก็ตาม

โรงเรียนหมู่บ้านเด็กโดยคุณครูวัชรนี่เป็นผู้นำทางด้านความคิดนั้น ระมัดระวังผลกระทบจากความคิดอ่านและอิทธิพลของสังคมมาก ดังเช่นผลกระทบจากการสร้างแรงจูงใจ ครูวัชรนี่ค่อนข้างระมัดระวังการสร้างแรงจูงใจโดยไม่ให้ความสำคัญต่อการให้รางวัลจากการแข่งขัน

เพราะมักจะก่อให้เกิดความอิจฉาริษยาและเกิดการเอาตัวรอดเพียงคนเดียว ซึ่งเป็นการฝึกหัดให้มินิสัยเห็นแก่ตัว เอาดีเอาเด่น ชอบแสดงตัวเป็นคนเด่นคนดังในที่สุด ครูรัชนี้พยายามที่จะสร้างแรงจูงใจที่เป็นฉันทะมากกว่าแรงจูงใจที่เป็นตัณหา เพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติ หมู่บ้านเด็กจะไม่ส่งเสริมการให้รางวัลโดยตรงเฉพาะตัวแก่เด็ก ๆ และผู้ใหญ่ ความสุข ความสงบ สิ่งแวดล้อมโดยธรรมชาติและการไม่ถูกแทรกแซงในเรื่องปัจจัย ๔ ส่วนในเรื่องสิทธิส่วนตัว การมีเสรีภาพ มีความรัก มีความเข้าใจต่อกัน นั่นคือรางวัลโดยรวม ๆ แก่เด็กของครูรัชนี้ ผลก็คือเด็กรักชุมชน รักธรรมชาติ และรักความสงบ โดยไม่ต้องพร่ำบอมอย่างปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป

การเรียนตามหลักสูตร เช่น การอ่าน การเขียน การคิดเลข นักเรียนจะได้เรียนในตอนเช้าระหว่าง ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ภาคบ่ายจะเป็นภาคปฏิบัติ ซึ่งนักเรียนจะแยกย้ายกันไปอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของหมู่บ้านและตามความสนใจของแต่ละกลุ่มแต่ละคน เช่น กลุ่มดนตรี ศิลปะ ทำกระดาษสา บัณฑิตินเพื่อทำเซรามิก ช่างไม้ ทอผ้า เย็บผ้า ทำขนม พิมพ์ดีดและงานสำนักงาน ทำการเกษตร ปลูกผัก รดน้ำ เตรียมดิน เป็นต้น

สภาโรงเรียน

โรงเรียนหมู่บ้านเด็กมีสภาโรงเรียน สมาชิกประกอบด้วยครูและเจ้าหน้าที่ ๒๐ กว่าคน เด็กนักเรียน ๑๐๐ คนเศษ มีการประชุมกันทุกสัปดาห์ เพื่อเป็นการฝึกให้สมาชิกทั้งเด็กและผู้ใหญ่รู้จักใช้เสรีภาพภายในขอบเขตของกฎเกณฑ์ที่ได้ร่วมกันวางไว้ ครูรัชนี้ ชงไชยพบว่า ความล้มเหลวของการใช้เสรีภาพไม่เกิดมรรคผลก็เป็นเพราะกิจกรรมขาดกระบวนการที่มีสมรรถภาพเพียงพอและผู้มีอำนาจไม่ยอมลงมาร่วมใช้กระบวนการนั้น เพราะเสรีภาพเป็นเรื่องของการตกลงร่วมกันระหว่างคนที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ ที่จะกำหนดขอบเขตของเสรีภาพไว้มากน้อยแค่ไหน เพราะถ้ามีเสรีภาพส่วนรวมมากเกินไปในบางเรื่องก็อาจจะไปกระทบเสรีภาพส่วนบุคคล และถ้ามีเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างไร้ขอบเขตก็จะไปกระทบเสรีภาพส่วนรวมได้เสรีภาพจึงต้องมีขอบเขต แต่ขอบเขตนั้นต้องเกิดจากการกำหนดร่วมกันของสมาชิกในชุมชนนั้น ครูรัชนี้ได้จัดให้มีสภาโรงเรียนขึ้น มีการประชุมเพื่อกำหนดขอบเขตของเสรีภาพในชุมชนทุกสัปดาห์ และได้ใช้ที่ประชุมนี้เป็นที่พิจารณาแก้ไขข้อขัดแย้งของสมาชิกในชุมชนและกำหนดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมบางอย่างของชุมชนด้วย

สภาโรงเรียนจะมีการประชุมประจำสัปดาห์ หลังจากรับประทานอาหารแล้ว ประธานที่ประชุมซึ่งอาจจะเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ได้ ซึ่งได้รับเลือกจากที่ประชุมเมื่อสัปดาห์ก่อนจะทำหน้าที่เป็นประธาน มีวาระการประชุมเป็นเรื่อง ๆ ดังเช่นวาระเริ่มต้น ให้คณะลูกขุนและเลขา

แจ้งเรื่องผู้กระทำผิดกฎและไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น พร้อมบทกำหนดลงโทษ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาอุทธรณ์ต่อที่ประชุมได้ ซึ่งโทษก็มีเพียง “ขอโทษ” อดขนม อดดูภาพยนตร์ วิดีโอ อดไปข้างนอก อดเล่นน้ำ โดยที่โทษนั้น ๆ จะไม่ไปกระทบปัจจัย ๔ อัน เป็นเรื่องสุขภาพอนามัยของเด็ก

สมาชิกทุกคนสามารถอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการอุทธรณ์ที่ประธานเป็นผู้เลือกมา ๑ ชุดได้ ภายหลังจากที่ได้เลิกประชุมไปแล้ว

การประชุมสภาโรงเรียนถือได้ว่าเป็นห้องเรียนที่สำคัญที่ฝึกให้เด็กและผู้ใหญ่รู้จักใช้เสรีภาพและกำหนดขอบเขตของความเสมอภาค ถึงแม้โรงเรียนหมู่บ้านเด็กจะให้เสรีภาพหลายอย่างที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนตัดสินใจ แต่เรื่องบางเรื่องชุมชนก็ถูกกำหนดกฎเกณฑ์โดยผู้บริหารมาตั้งแต่แรก นับตั้งแต่กฎเกี่ยวกับความปลอดภัยของชุมชนและเด็ก กฎเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา ความสัมพันธ์ทางเพศ การรับครูและให้ครูออก เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสังคมใหญ่ต่องานกึ่งสังคมสงเคราะห์และแนวคิดทางการศึกษาที่ให้กับเด็ก ๆ แบบของโรงเรียน หากไม่ก็จะไม่ได้รับอนุญาตและสนับสนุนให้ชุมชนหมู่บ้านเด็กดำรงอยู่ได้ ซึ่งเด็ก ๆ ก็เข้าใจและยอมรับ

สภาโรงเรียนสามารถดำเนินงานมาได้อย่างดีตลอดระยะเวลา ๑๐ ปี ครูวิชาชีพเคยลงใจเด็ก ๆ เสนอให้ยุบสภาโรงเรียน เพราะได้ยินเด็กบางคนบ่นเมื่อประชุม และเด็กใหม่บางคนอยากให้ผู้ใหญ่ใช้อำนาจตีเด็กอันเป็นประสบการณ์จากที่ได้เคยพบเคยเห็นมา ปรากฏว่าเมื่อถึงคราวขอมติที่ประชุมฝ่ายเสนอยุบกลับไม่ได้เสียงสนับสนุน แม้จะมีเด็ก ๆ เสนอยุติติขอยุบสภาอีกหลายครั้ง แต่ยุติติของเขาก็ไม่ผ่านเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าเด็ก ๆ ได้ใช้สติปัญญาพิจารณาถึงความจำเป็นและคุณประโยชน์ของสภานี้อยู่ ผลในทางรูปธรรมที่ปรากฏ คือ ทุกคนยังอยู่ร่วมกันภายใต้กฎเกณฑ์ที่สภากำหนดด้วยความสงบสุข พึงพอใจ และภายใต้บรรยากาศของการประชุมเป็นประจำทุกสัปดาห์มาจนทุกวันนี้

การที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กสามารถดำเนินงานได้ลุล่วงตามวัตถุประสงค์หรือปณิธานก็ด้วยอาศัยครูผู้มีอุดมคติ มีเมตตาธรรม มีความอดทน ใจเย็น และมีความเข้าใจเด็ก สำหรับครูวิชาชีพนั้น นอกจากจะเป็นครูด้วยตนเองแล้ว ยังต้องรับผิดชอบในการเป็นครูใหญ่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก คือต้องบริหารงานในระบบการศึกษาแบบใหม่นี้ให้ดำเนินการต่อไปได้ด้วยดี ซึ่งรวมถึงการให้คำแนะนำ ปรึกษาประคองให้ครูซึ่งจบมาจากระบบการศึกษาแบบเก่านี้สามารถทำงานกับเด็กได้ถูกต้องเหมาะสม และรวมถึงการบริหารงานหมู่บ้านเด็กทั้งหมดให้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งในแง่ของการหาทุน การดูแลงบประมาณ การให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ครูวิชาชีพทำงานทุกอย่างอย่างด้วยใจรัก ด้วยชีวิตจิตใจ และด้วยความ

เชื่อมั่นอย่างแท้จริง เพราะแม้แต่บุตรชายของครูรัชนี้เองก็เรียนหนังสือจากหมู่บ้านเด็ก และสำหรับครูรัชนี้เองก็มาใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวของเด็กเหมือนกับครูคนอื่น ๆ และทำตัวเหมือนครูคนอื่น ๆ รวมทั้งทำตัวเป็นเสมือนแม่ของเด็กในครอบครัวเหมือนกับครูคนอื่นเช่นกัน

จากการทำงานหนักของชาวหมู่บ้านเด็กที่มีครูรัชนี้เป็นแกนนำ ทำให้ผลงานของหมู่บ้านเด็กประสบผลสำเร็จ ทั้งในด้านของการแก้ปัญหาและส่งเสริมเด็กที่ด้อยโอกาสทางสังคม และในแง่ของการเสนอแนวทางใหม่ ๆ ให้เป็นทางเลือกให้แก่วงการศึกษาไทย ชื่อเสียงของหมู่บ้านเด็กจึงเป็นที่รู้จักทั่วไปและได้รับการกล่าวถึงในแง่ของการสร้างสรรค์อยู่เสมอ

คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงเห็นควรยกย่องให้

ครูรัชนี้ ชงไชย

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร

บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านศิลปะและวัฒนธรรม) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ด้านเกวียนเป็นชื่อหมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างกิโลเมตรที่ ๑๕-๑๖ ถนนสายโคราช อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา แต่เดิมบริเวณนี้เป็นที่พักกองเกวียนคาราวานที่ขนส่งสินค้าพื้นเมืองไปจำหน่ายระหว่างเมืองโคราช-นางรอง-เมืองปัก-บุรีรัมย์-สุรินทร์-ไปจนถึงประเทศเขมร ที่หมู่บ้านด้านเกวียนนี้ มีการทำเครื่องปั้นดินเผาขึ้นมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ แต่การทำเครื่องปั้นดินเผาดังกล่าวก็จำกัดเฉพาะประโยชน์ใช้สอยตามลักษณะพื้นบ้าน อาทิ โอ่งน้ำ ไหม้มักเหล้า ไหปลาร้า ครกตำส้ม คนโทใส่น้ำจืด น้ำจันทน์ เป็นต้น

ปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียนมิได้จำกัดประเภทเฉพาะเครื่องใช้สอยประจำครัวเรือนของชาวบ้านเท่านั้น ได้พัฒนารูปแบบเป็นวัสดุประกอบอาคาร เครื่องตกแต่งอาคาร สถานที่ กระเบื้องตกแต่งฝาผนัง มีรูปแบบหลากหลาย และมีได้มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของบุคคลในสังคมชั้นสูงของชาวเมืองเท่านั้น ชาวโลกก็รู้จักเพราะได้ถูกส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ทั้งในยุโรป อเมริกา หลายประเทศ ผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงพัฒนารูปแบบวิธีการผลิต การจัดจำหน่ายที่ให้ผลดีแก่งานศิลปะและผู้ผลิตมาตลอด ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมาและเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้บุกเบิกคนสำคัญ คือ

นายวิโรฒ ศรีสุโร

อาจารย์ระดับ ๗ คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร เกิดเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นบุตรนายเปลี่ยน นางศิริ ศรีสุโร มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๗ คน สมรสกับนางเปรมจิต ศรีสุโร อาจารย์ประจำสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ภาคตะวันออกเฉิยงเหนือ มีบุตรธิดา ๓ คน เป็นชาย ๒ คน หญิง ๑ คน

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (สถ.บ.) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านได้มีโอกาสเดินทางไปรับการศึกษาที่ Wood Industrial Machinery ณ ประเทศญี่ปุ่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ นอกจากนั้นยังได้เป็น

ผู้แทนทางราชการไทยดูงานกลุ่มอาเซียน ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย และที่เกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย รวมทั้งได้มีโอกาสไปดูงานด้านสถาปัตยกรรมของชนกลุ่มน้อย ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอีกด้วย

ความเป็นมา

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร ไม่ใช่คนภาคอีสาน ถิ่นกำเนิดและวัฒนธรรมแวดล้อมของท่าน อยู่ภาคใต้ แต่ที่ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ศึกษาศิลปวัฒนธรรมภาคอีสานอย่างรู้ดีและรู้ลึกซึ่ง เพราะเป็นผู้ที่มีผลงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมภาคอีสานเป็นจำนวนมาก

เหตุที่ทำให้อาจารย์วิโรฒรักและสนใจวัฒนธรรมอีสานนั้น เป็นเพราะสมัยเมื่อเรียนหนังสืออยู่ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านได้สมัครเป็นสมาชิกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ได้ออกไปทำกิจกรรมในจังหวัดภาคอีสานหลายจังหวัด ทำให้มีโอกาสคลุกคลีกับชาวบ้าน มีโอกาสพบเห็นศิลปวัฒนธรรมอีสาน ได้สัมผัสกับคุณธรรม ความจริงใจของชาวบ้าน จึงทำให้เกิดความพึงพอใจตั้งแต่บัดนั้น และได้ตั้งปณิธานเอาไว้ว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะไปทำงานที่ภาคอีสาน ดังนั้น แทนที่จะประกอบอาชีพเป็นสถาปนิกซึ่งจะว่าไปแล้วคงจะสร้างควมร่ำรวยให้ได้มาก แต่ไม่มีโอกาสสัมผัสภูมิปัญญาชาวบ้านบนดินแดนที่สั่งสมวัฒนธรรมเก่าแก่ของบรรพบุรุษของเรา ท่านจึงเลือกสมัครไปสอนหนังสือที่วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเริ่มทำงานตั้งแต่ปี ๒๕๐๙ เป็นต้นมา และเมื่อทำงานได้ ๒ ปี อาจารย์วิโรฒก็แต่งงานกับอาจารย์เปรมจิตซึ่งเป็นชาวอีสาน ก็ยิ่งทำให้อาจารย์วิโรฒผูกพันกับท้องถิ่นอีสานมากขึ้นไปอีก เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้อาจารย์วิโรฒไม่คิดย้ายไปอยู่ภาคอื่นอีกเลย

อาจารย์วิโรฒมิได้ผูกพันกับภาคอีสานในลักษณะที่พึงพอใจในศิลปวัฒนธรรมอีสานเท่านั้น แต่ท่านผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาตั้งแต่ออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทด้วย คนภาคอีสานเป็นคนรักพวกรักพ้อง มีความจริงใจ มีเมตตา และเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด วัฒนธรรมของเขามีการนับญาติข้ามภพข้ามชาติ มีการผูกเสี่ยวรับขวัญรับเป็นเครือญาติและจดจำกันไปตลอดชีวิต อาจารย์วิโรฒได้รับการผูกข้อมือนับญาติจากผู้เฒ่าผู้แก่มากมาย และยังไปมาหาสู่ช่วยเหลือเมื่อทุกข์ร้อน แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมา ๓๐-๔๐ ปี มิตรและความอาทรต่อกันก็มีได้ชัดเจน กลับกระชับแน่นไม่น้อยไปกว่าคนในสกุลเดียวกันเลย

งานศิลปะเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน

ด่านเกวียนเป็นชื่อหมู่บ้านโบราณ ตั้งอยู่ระหว่างกิโลเมตรที่ ๑๕-๑๖ ถนนสายโคราช อ่างเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ในอดีตนับร้อยปีบริเวณนี้เป็นที่พักกองคาราวานเกวียน

ที่ขนส่งสินค้าพื้นเมืองไปจำหน่ายระหว่างโคราชกับเขมร ซึ่งเป็นเส้นทางจะต้องผ่าน นางรอง—เมืองปัก—บุรีรัมย์—สุรินทร์—ขุนหาญ—ไปจนถึงเขมร บริเวณนี้มีเกวียนพ่อค้าจากทั่วสารทิศมาชุมนุมแลกเปลี่ยนสินค้าและหาซื้อสินค้าที่จำเป็นแก่การค้าจริงชีพไปใช้บริโภคยังท้องถิ่นของตน ที่บ้านด่านเกวียนนี้มีการทำเครื่องปั้นดินเผาทั้งมาแต่เดิมและสืบทอดต่อ ๆ กันมา แต่การทำเครื่องปั้นดินเผาดังกล่าวจำกัดอยู่เฉพาะประโยชน์ใช้สอยตามลักษณะพื้นบ้าน เช่น โอ่งน้ำ ไหม้มักปลาร้า ครกตำส้ม คนโทใส่เหล้า ดังได้กล่าวไว้แล้ว เป็นต้น

อาจารย์วิโรฒได้ไปรู้จักบ้านด่านเกวียนตั้งแต่เมื่อเรียนหนังสืออยู่ชั้นปีที่ ๒ ของคณะสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยอาจารย์ผู้สอนได้พาไปดูเครื่องปั้นดินเผาที่นั่น ซึ่งอาจารย์วิโรฒมีความเห็นว่า รูปแบบผลิตภัณฑ์ยังไม่แพร่หลายเข้าไปในสังคมเมือง ทำให้ตลาดแคบ ปริมาณการผลิตอยู่ในวงอันจำกัด หากได้มีการพัฒนารูปแบบให้หลากหลายขึ้นโดยคงอนุรักษ์เทคนิควิธีการผลิตแบบโบราณเอาไว้ ดังเช่นการใช้แบบโบราณ การผสมเนื้อดินยังเป็นแบบดั้งเดิมก็จะแพร่หลายเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น อาจารย์วิโรฒจึงได้ลงมือแนะนำชาวบ้านและได้ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ใช้ประโยชน์หลากหลาย ทั้งลักษณะสีสันทันให้ต้องด้วยรสนิยมของคนเมืองให้ชาวบ้านผลิตตาม เช่น โคมไฟรูปสัตว์ต่าง ๆ สำหรับประดับสวนหย่อม กระจาดลอยฟ้าปลุกไม้เลื้อย ปลุกไม้ประดับ ที่เขี้ยวบุหรี ๒๐-๓๐ แบบพิมพ์ กระเบื้องประดับอาคารประกอบเป็นเรื่องราวต่อเนื่อง รูปคน สัตว์หิมพานต์ ประดับฝาผนัง ตุ๊กตุน ตุ๊กตา แจกันดิน แม้กระทั่งโอ่งน้ำ ครกตำส้มตำ ไหมปลาร้า ก็ได้ดัดแปลงรูปแบบหลากหลายขึ้น

ชาวบ้านไม่เคยเปลี่ยนแปลงรูปแบบมาก่อนเลย ประกอบกับไม่เคยประกอบการเชิงพาณิชย์ แรก ๆ การพัฒนาค่อนข้างยาก แต่เมื่อได้รับการชี้แนะจากอาจารย์วิโรฒว่า ช่างปั้นชาวบ้านนั้นมีความชำนาญ มีประสบการณ์ในเชิงช่างและเป็นศิลปินในตัวเองอยู่แล้ว ควรผลิตงานฝีมือสนองความต้องการของตลาดโดยคงเอกลักษณ์ของตนเองไว้ เมื่อชาวบ้านเข้าใจและพอใจผลิตงานตามที่อาจารย์วิโรฒออกแบบ ปรากฏว่าเป็นที่พอใจของผู้บริโภค อาจารย์วิโรฒได้ออกหาตลาดเอง ประกอบกับภรรยาของท่านจบมาทางด้านธุรกิจและเป็นอาจารย์สอนบัญชี ได้เข้ามาช่วยอีกแรงหนึ่ง โดยให้ชาวบ้านรวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ผลิตสินค้าตามแบบที่อาจารย์วิโรฒออกแบบให้ จะขายเองหรือนำมาขายกับอาจารย์วิโรฒก็ได้ กิจการดำเนินมาด้วยดีตลอด ตั้งแต่ปี ๒๕๐๙ ปริมาณการผลิตเพิ่มมากขึ้น เป็นผลให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น และผลิตภัณฑ์ฝีมือชาวบ้านก็แพร่หลายออกไปทั่ว เป็นที่นิยมของคนในกรุงเทพฯ หัวเมืองใหญ่

รวมทั้งมีพ่อค้าคนกลางมาส่งไปจำหน่ายถึงประเทศในยุโรป สหรัฐอเมริกา หลายต่อหลายประเทศ

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร ได้จัดซื้อที่ดินจำนวน ๘ ไร่ ตั้งเป็นศูนย์แสดงผลภัณฑ์และจัดจำหน่ายสินค้าเครื่องปั้นดินเผาฝีมือชาวบ้านขึ้น ณ หมู่บ้านด่านเกวียนนั่นเอง รวมทั้งได้เปิดแสดงศูนย์เครื่องมือชาวภาคอีสาน และพิพิธภัณฑ์เกวียนขึ้นอีกด้วย เป็นผลให้หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนเป็นศูนย์กลางการค้างานฝีมือของชาวไร่ชาวนาที่ติดัก มีลูกค้ามาจอตักกวาดวะซื้อหาชมสินค้าวันละมาก ๆ เศรษฐกิจของชาวบ้านดีขึ้นมากนับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ จนถึงปัจจุบัน

ศูนย์ศิลปปะชานา

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร สนใจศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของภาคอีสาน ด้วยเห็นว่าเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ ประกอบด้วยท่านสามารถใช้ชีวิตออนซอนเข้ากับชาวอีสานได้เหมือนคนพื้นที่ เป็นที่รักและไว้วางใจ บ้างก็ปวารณาตัวเป็นแม่บุญธรรมคอยดูแลช่วยเหลือ เป็นลูกรักหลานแพงของพ่อเฒ่าแม่แก่ทั้งหลาย อาจารย์วิโรฒพบเห็นศิลปปะชานาเครื่องมือเครื่องใช้ชอบใจก็ซื้อหาไว้ ไม่มีที่เก็บก็ฝากไว้ตามบ้านแม่บุญธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ซึ่งมีทั่วภาคอีสาน และมีข่าวของมากชนิดเก็บรักษาไว้เป็นเวลานานปี

อาจารย์วิโรฒได้ตั้งศูนย์ศิลปปะชานาขึ้น รวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและสันตนาการทุกประเภท มีทั้งประเภทเครื่องจักสาน ประเภทเครื่องแกะสลัก ประเภทงานหล่อ ประเภทงานถักงานทอ เครื่องมือเครื่องใช้ของชาวนาทุกประเภท เช่น เครื่องสีข้าว ไร่ เครื่องหีบอ้อย อาจารย์วิโรฒรวบรวมไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งชนิดและปริมาณ มีทั้งของชุมชนไทยลาว ชุมชนไทยเขมร ทั้งนี้ด้วยความประทับใจในวิถีชีวิตของพวกเขา ซาบซึ้งในอุปนิสัยจริงใจและปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่สมถะเรียบง่าย มีธรรมชาติและความกลมกลืนกับทางสายกลางตามแนวพุทธศาสน์เป็นเครื่องนำทางชีวิต

ไม่เพียงแต่จะรวบรวมศิลปปะชานาเครื่องมือใช้สอยของภาคอีสานไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อเป็นมรดกแก่นุชนรุ่นหลัง ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่จะผลักดันให้เครื่องใช้เหล่านั้นหมดความจำเป็นในการใช้ดำเนินชีวิต ในอนาคตอันใกล้รุ่นหลังจะไม่สามารถสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษได้เลย

เพื่ออนุรักษ์ศิลปปะชานาเครื่องใช้ยังชีพของบรรพชน อาจารย์วิโรฒทุ่มเทพลังสติปัญญาออกเดินสายเป็นวิทยากรบรรยายคุณค่าของภูมิปัญญาคนอีสาน บรรยายเรื่องศิลปวัฒนธรรม

อีสาน จัดทำสไลด์ ภาพสื่อเอกสารแจกเพื่อรณรงค์ให้ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมให้กับประชาชนทั้งในระดับหมู่บ้าน ทั้งฆราวาสและพระสงฆ์ ซึ่งปัจจุบันกำลังเลเยยเห็นดีเห็นงามไปกับเทคโนโลยีและของใหม่ บางวัดเคยร่วมรื้อนด้วยไม้ใหญ่อายุนับร้อยปี เห็นเป็นเรื่องรกรุงรังก็โค่นทิ้ง ปูพื้นซีเมนต์ให้รถยนต์เข้ามาจอดได้หลายร้อยคัน สถาปัตยกรรมของอีสานมีเอกลักษณ์พิเศษและเป็นที่ยอมรับหลายแขนงถูกทำลายไปมากต่อมาก อาจารย์วิโรฒคนปัตตานีเเองตระเวนพูดคุยย่องภูมิปัญญาคนอีสานจนเขาเริ่มเห็นคุณค่าของเก่า และชาวซึ่งว่าของเก่าของเขามีคุณค่าอย่างไร นอกจากพูด ท่านยังได้เขียนหนังสืออันเกี่ยวเนื่องกับศิลปวัฒนธรรมอีสานไว้อีกหลายเล่ม เช่น สิมอีสาน และธาตุอีสาน เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์เกวียน

ด้วยความที่เป็นช่าง เป็นผู้รักศิลปะและวัฒนธรรมไทย ประกอบกับพักอาศัยอยู่ที่ด่านเกวียน อาจารย์วิโรฒได้พบเห็นเกวียนนามาก สองข้างทางที่ขีบรรทดผ่านไปมาตั้งแต่เหนือจรดใต้พบเกวียนถูกทอดทิ้งอยู่กลางแดด ปล่อยให้ตากฝนอยู่หน้าบิมน้ำมันบ้าง ร้านอาหารบ้าง นั้นไม่ใช่การอนุรักษ์แต่เป็นการทำลายมากกว่า ยิ่งขึ้นไปทางเหนือจะพบแต่ล้อเกวียนถอดเอามาขายเป็นชิ้น ๆ ไม่เพียงแต่เท่านั้น ยังได้พบว่าพ่อค้าผู้ปั่นสั่งชิ้นส่วนประกอบเกวียนบ้าง สั่งซื้อล้อเกวียนบ้าง เฉพาะล้อเกวียนสั่งซื้อไปแล้ว ๔๐๐ ชิ้น เท่าที่อาจารย์วิโรฒสำรวจดูยังไม่มีการคนไทยคนไหนเก็บสะสมเกวียนหรือส่วนประกอบเป็นชิ้นเป็นอันเลย

อาจารย์วิโรฒมองเห็นอนาคตของล้อเลื่อนเครื่องบรรเทาแรงอันแสนจะคลาสสิกของบรรพบุรุษของเราที่ได้อาศัยมานับร้อยนับพันปีนี้จะต้องสูญสลายเป็นไม้ฟืนในระยะเวลาอันใกล้ ท่านจึงเกิดความคิดอนุรักษ์ขึ้นด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัว ไม่เพียงแต่คิด แต่ลงมือทำทันที ท่านเริ่มสะสมเกวียนและชิ้นส่วนเกวียนทุกประเภทตั้งแต่บัดนั้น โดยใช้เวลาติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี

อาจารย์วิโรฒศึกษาลักษณะเกวียนของทุกภาค ศึกษาองค์ประกอบศิลปะในการแกะสลัก การเกลา การเลือกชนิดของเนื้อไม้ เดิมทีก็หาซื้อสะสมไว้เฉพาะเกวียนภาคอีสาน เกวียนซึ่งพ่อค้าคาราวานใช้เป็นที่พักอาศัยด้วย เป็นเกวียนประทุนสำหรับเดินทางเร็ว เป็นเกวียนขนาดเล็ก บรรทุกของไม่ได้มาก ลักษณะเกวียนอีสานเหนือกับอีสานใต้มีลักษณะแตกต่างกันเห็นได้ชัด ครั้นสะสมมากเข้าศึกษามากเข้า อ่านทะลุเข้าไปถึงความจำเป็นในการดำรงชีพและการสื่อสารในสมัยนั้น ๆ ระหว่างชุมชนต่อชุมชน เกิดความประทับใจเป็นอย่างมาก จึงขยายพื้นที่ศึกษาออกไปโดยอัตโนมัติ ซื่อหาสะสมมาถึงสระบุรี อยุธยา มาพบเกวียน

บรรรทุกขนาดใหญ่ เพราะเป็นเกวียนพื้นฐาน ต้องการปริมาณเนื้อที่บรรรทุกมาก และเป็นเกวียนเดินทางในน้ำได้ล่องจึงต้องสูง การได้เกวียนแต่ละเล่มแต่ละชั้นต้องใช้ทุนทรัพย์ซื้อหาเป็นจำนวนมิใช่น้อย

ปัจจุบันอาจารย์วิโรฒสะสมเกวียนที่สมบูรณ์เป็นเล่มไว้แล้วจำนวน ๗๐ เล่ม เป็นเกวียนจากทุกภาค ภาคใต้สุดจากจังหวัดปัตตานี ภาคเหนือตลอดไปจนถึงแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออก เกวียนแถวพม่าสนิม ชลบุรี ไปจนถึงอรัญประเทศ พื้นที่เป็นป่าละเมาะ เกวียนบรรรทุกสินค้าจะเป็นเกวียนขนาดใหญ่ หรือเรียกว่าขนาดจัมโบ้

การจะได้เกวียนมาแต่ละเล่มมิใช่มีเงินแล้วไปซื้อหาได้ทันที ส่วนมากเป็นของมรดกตกทอดกันมาอย่างน้อยก็ชั่วอายุคน ถอดเก็บไว้ได้ถุนบ้าน เป็นของไม่มีราคาค่างวดสำหรับชาวบ้าน แต่เมื่อไปเอ่ยปากบอกวัตถุประสงค์ ของนั้นก็มียราคาสูงลิ่ว บางครั้งต้องพากเพียรไปติดต่อกัน ๔-๕ ครั้งจึงจะได้มา อาจารย์วิโรฒถือคุณธรรมในการแลกเปลี่ยน ท่านให้ราคาที่ยุติธรรมบนพื้นฐานของความเป็นของเก่าแก่ และมีพื้นความหลังเป็นประวัติศาสตร์ของวัตถุสิ่งของนั้นด้วย

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์เกวียนของอาจารย์วิโรฒพูดได้ว่ามีจำนวนมากที่สุดในโลก เพราะไม่มีใครเลยคิดจะสะสม ไม่มีใครเห็นความสำคัญ ท่านเองก็ลงทุนดูแลรักษาไว้เป็นจำนวนมาก ต้องสร้างโรงเก็บให้พ้นฝน พ้นน้ำ แดดเกวียนแต่ละเล่มมีประวัติความเป็นมาวิจิตรพิสดารอย่างไร ได้มาอย่างไร มีส่วนประกอบลักษณะพิเศษอย่างไรบ้าง ท่านได้ทำคำอธิบายประกอบไว้ด้วยเพื่อลดภาระในการอธิบาย เพราะแต่ละวันมีผู้เดินทางที่ผ่านมาแวะซื้อสิ่งของจากหมู่บ้านด่านเกวียนก็แวะมาชมโดยไม่เสียค่าเข้าชมแต่ประการใด นับเป็นการให้การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของการขนส่งและสื่อสาร รวมถึงประวัติศาสตร์ของการพาณิชย์กรรมของคนไทยส่วนหนึ่งด้วย

งานวิชาการ

อาจารย์วิโรฒเป็นนักวิชาการเชิงปฏิบัติ คือ มิได้รู้และเชี่ยวชาญแต่เฉพาะภาคทฤษฎีเท่านั้น ท่านได้ประยุกต์งานทฤษฎีออกมาใช้ในการปฏิบัติ และเพื่อมิให้ผลงานทางวิชาการต้องสูญหายหรือลืมนั่นในอนาคต รวมทั้งกระตุ้นเตือนให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดสำนึก ท่านได้เพียรเขียนบทความทางวิชาการออกเผยแพร่ เป็นที่สนใจแก่ผู้รักการค้นคว้าศิลปวัฒนธรรมภาคอีสานเป็นจำนวนมาก

ผลงานที่ควรบันทึกไว้ก็คือ บทความทางวิชาการเรื่อง “ศิลปะพื้นบ้านและเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน” (แผนพัฒนา, ๒๕๒๔) เมืองและชุมชนโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙) สมณะสถาปัตยกรรม (วารสารสถาปัตยกรรมอีสาน, ๒๕๓๐) “สถาปัตยกรรมอีสาน” (วารสารสถาปัตยกรรมอีสาน, ๒๕๓๑) แต่ละเรื่องแต่ละฉบับได้แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยและให้ความรู้ ควรแก่การเชิดชูภูมิปัญญาของคนภาคอีสานเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากงานเขียนทางวิชาการดังกล่าวแล้ว ท่านยังเป็นนักพูด นักสอน นักอภิปรายเชิงศิลปะวิชาการที่มีชื่อเสียง การเตรียมเรื่องพูด หัวข้อที่น่าสนใจเน้นการปลูกเร้า ก่อให้เกิดความตื่นตัวในหมู่นักเรียน นักการศึกษา ตลอดจนพ่อค้าปัญญาชนภาคอีสานเป็นอย่างมาก เช่น เรื่อง “ศิลปะพื้นบ้าน” บรรยายในการประชุมทางวิชาการที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๓ “คุณค่าของคนอีสาน” “ศิลปกรรมไทย-อีสาน” “เทคโนโลยีพื้นบ้านอีสาน” “ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” “การพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน” รวมทั้งท่านได้เขียนตำราทางศิลปะ ซึ่งเป็นที่นิยมซื้อหากันไว้ในปัจจุบัน คือ “ธาตุอีสาน” ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นต้น

งานในวิชาชีพ

ถึงแม้ว่า อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร จะศึกษาและเชี่ยวชาญในงานด้านสถาปัตยกรรมโดยตรง แต่ท่านก็สนใจงานอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปลูกฝังคุณธรรม เน้นหนักทางด้านศาสนา ท่านได้รับการคัดเลือกเป็นสถาปนิกออกแบบศาลาทรงไทย-อีสาน ณ วัดญาณสังวราราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี อันเป็นวัดที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างถวายสมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน นอกจากนั้น ท่านได้ฝากผลงานทางด้านสถาปัตยกรรมทางศาสนาไว้อีกมาก เช่น ออกแบบพระอุโบสถวัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา ออกแบบพระธาตุศรีมงคล จังหวัดสกลนคร ออกแบบกุฏิพระอาคันตุกะวัดป่าสาละวัน ออกแบบตกแต่งพิพิธภัณฑสถานพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร ออกแบบศูนย์ศิลป-วัฒนธรรมวิทยาลัยครูจังหวัดเลย ฯลฯ งานทั้งหมดของท่านไม่สนใจสร้างศิลปะเชิงพาณิชย์ เป็นงานสร้างเสริมเพื่อเสริมคุณธรรม โดยเฉพาะงานด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานการอยู่ร่วมในสังคมของคนไทยสืบเนื่องมานับร้อยปีนับพันปี

จากเกียรติคุณสร้างเสริมผลงานเพื่อธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมอันยาวนาน ท่านได้รับการคัดเลือกเป็นบุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขางานช่าง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้รับรางวัลแนวบุกเบิกดีเด่นอาคารทางศาสนา จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยออกแบบพระอุโบสถวัดศาลาลอย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ และพระอุโบสถหลังนี้เอง ท่านได้รับรางวัลจากมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ในปีเดียวกันด้วย

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร มีชีวิตที่อึมเอบไปด้วยบุญกุศล มีความผาสุกด้วยการประกอบ
กรรมอันเป็นคุณต่อวงการส่งเสริมศิลปะ เทิดทูนภูมิปัญญาและรักษามรดกของไทยอันยาก
ที่คนทั่วไปจะมองเห็นได้อย่างลึกซึ้งเท่ามรดกที่สั่งสมไว้ มิใช่เพื่อตนเองและวงศ์ตระกูล แต่
เพื่อประเทศชาติโดยส่วนรวม นับว่าหาบุคคลเช่นนี้ได้ยากในสังคมปัจจุบัน ผลแห่งความพาก
เพียรและเสียสละเช่นนี้จะเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นซึ่งมีอุดมการณ์ ประพฤติปฏิบัติตามต่อไป

คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอก
ลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงเห็นสมควรยกย่องให้

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร

เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านศิลปะและวัฒนธรรม)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

อัครศิลปิน

โครงการศิลปินแห่งชาติ

โครงการดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านศิลปะวัฒนธรรม)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

งานศิลปะเป็นงานสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาและความสามารถของมนุษย์ ผู้ที่สร้างงานศิลปะ เราเรียกว่า “ศิลปิน” การสร้างงานศิลปะนั้น ศิลปินต้องทุ่มเทเวลาและชีวิต ทุ่มเทเวลาและความสามารถที่จะไปทำมาหาเลี้ยงชีพในงานด้านอื่น นับแต่อดีตมาแล้ว ศิลปินที่มีชื่อปรากฏมาจนถึงปัจจุบันจึงมักจะเป็นศิลปินประจำราชสำนักมีเจ้านายอุปถัมภ์ในการดำรงชีพ

ชาติไทยได้รับยกย่องจากนานาอารยประเทศว่ามีความเจริญไพบุลย์ทางศิลปวัฒนธรรมอย่างสูงมาเป็นเวลายาวนานกว่า ๑,๐๐๐ ปี มีมรดกสมบัติอันหาค่ามิได้ปรากฏอยู่บนผืนแผ่นดินไทยเหลือคณานับ ซึ่งเป็นเครื่องหมายเตือนชาวไทยทั้งชาติให้สำนึกกว่าเราเป็นหนี้บุญคุณบรรพบุรุษผู้รังสรรค์งานล้ำค่าเหล่านี้ แต่ปัจจุบันศิลปะของไทยหลายแขนง ถ้าไม่วนเวียนอยู่ในกรอบเก่า ก็จะถูกครอบงำด้วยศิลปะต่างชาติ ศิลปะที่เป็นรูปธรรมที่รังสรรค์ด้วยฝีมือและภูมิปัญญาไทย ตกไปอยู่ในความครอบครองของต่างชาติ แม้แต่ตัวศิลปินผู้ผลิตงานศิลปะเองมีชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก ขาดการยกย่องอุปถัมภ์ ขาดการยกย่องเชิดชู เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการพัฒนาและอนุรักษ์งานศิลปะของชาติ

แต่บัดนี้ หน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งได้เล็งเห็นความจำเป็นในการอนุรักษ์ศิลปะและอุปถัมภ์ศิลปิน ให้งานศิลปะคงอยู่เป็นสมบัติของชาติและยกย่องศิลปินให้เป็นที่ยู่งักและมีเกียรติมีชีวิตอยู่อย่างปราศจากกังวล หน่วยงานดังกล่าว คือ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดโครงการส่งเสริมและอนุรักษ์ผลงานของศิลปินขึ้น มีคุณประโยชน์อันเนกประการต่อวงการศิลปวัฒนธรรมของชาติ โครงการดังกล่าวคือ

โครงการศิลปินแห่งชาติ

ประวัติความเป็นมา

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปินดังกล่าวแล้ว จึงได้ค้นหาแนวทางเพื่อให้การสนับสนุนศิลปินทุกแขนง และเปิดโอกาสให้ศิลปินได้สร้างสรรค์งานศิลปะที่ถนัดได้เต็มที่ไม่ต้องทอดทิ้งงานศิลปวัฒนธรรมไทยเพราะต้องประกอบอาชีพอื่นเลี้ยงชีพต่อไปอีก จึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์และเชื้อเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในศิลปะทุกแขนงและทุกสาขามาร่วมกันกำหนดและจำแนกสาขางานศิลปะไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการส่งเสริม

ศิลปิน ๓ สาขา คือ

1. **สาขาทัศนศิลป์ (Visual Art)** ได้แก่ ศิลปะที่มองเห็นได้ด้วยตา จะเป็นศิลปะสองมิติหรือสามมิติก็ได้ จะเป็นจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ หรือศิลปะพื้นบ้านก็ได้ ลักษณะที่สำคัญของทัศนศิลป์ คือ ภาพและรูป อันได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย การออกแบบ และสถาปัตยกรรม

2. **สาขาศิลปการแสดง (Performing Art)** ซึ่งจะเป็นได้ทั้งจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ รวมถึงศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งเป็นสาขาย่อยได้อีก เช่น การละคร นาฏศิลป์ การประดิษฐ์ทำดนตรี ท่ารำ การกำกับการแสดง การเขียนบทละคร การดนตรี นักดนตรี คีตศิลป์ การประพันธ์เพลง การอำนวยการเพลง เป็นต้น และ

3. **สาขาวรรณศิลป์ (Literature)** แบ่งเป็นสาขาย่อยได้ คือ ด้านร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งมีทั้งบทกวี เรื่องสั้น เรื่องยาว บทละคร บทความ สารคดี รวมทั้งวรรณกรรมพื้นบ้านด้วย

คณะกรรมการดังกล่าวได้กำหนดสาขางานศิลปะเพื่อที่จะส่งเสริมศิลปินไว้กว้างขวางหลากหลายมาก ทั้งนี้เพื่อให้ขอบข่ายของงานสามารถส่งเสริมศิลปินและอนุรักษ์ผลงานศิลปะของชาติไว้ได้ครบถ้วนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้กำหนดบรรทัดฐานงานศิลปะเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติไว้ดังกล่าวแล้ว จึงได้สรุปวิธีการเพื่อปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมไว้ ๕ ประการ คือ

1. จัดทำทำเนียบศิลปินทุกแขนงทั่วประเทศ
2. สนับสนุนให้ศิลปินได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงาน
3. คัดเลือกศิลปินเพื่อประกาศยกย่องเกียรติคุณขึ้นเป็นศิลปินแห่งชาติ
4. จัดตั้งกองทุน (มูลนิธิ) สวัสดิการศิลปิน
5. อนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการสืบทอดความรู้ความสามารถของศิลปิน

เกณฑ์การพิจารณา

สำหรับศิลปินที่สมควรได้รับการยกย่องส่งเสริมและอนุรักษ์งานศิลปะของแต่ละท่านนั้น คณะกรรมการได้กำหนดคุณสมบัติกว้าง ๆ ไว้บางประการ ดังเช่นศิลปินนั้นจะต้องมีสัญชาติไทยและยังมีชีวิตอยู่ มีผลงานดีเด่นในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในวงการศิลปะ เป็นผู้มีความสามารถและเชี่ยวชาญในศิลปะสาขานั้นและได้พัฒนาศิลปะนั้นให้ดียิ่งขึ้น เป็นผู้อนุรักษ์และผดุงไว้ซึ่งศิลปะสาขานั้น เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ มีความรักในวิชาชีพของตน ตลอดจนเป็นผู้มีผลงานที่ยังประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติ

๒๔ กุมภาพันธ์ วันศิลปินแห่งชาติ

งานศิลปะจะรุ่งเรืองแค่ไหน เพียงใด ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและความเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจ เป็นสำคัญ ยุคใดบ้านเมืองดี ไม่มีข้าศึกศัตรูเบียดเบียน ประชาชนผาสุก สภาพจิตใจแจ่มใส ศิลปินจะเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างศิลปะเพื่อชาติ

เพื่อให้จะให้ศิลปินทั้งหลายได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจึงเห็นควรกำหนดให้มี “วันศิลปินแห่งชาติ” ขึ้น บรรดาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า “พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้นทรงเป็นปฐมบรมศิลปินแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ยังไม่มีศิลปินคนใดมาเทียบเทียมได้ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านกวีนิพนธ์ จากที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครไว้ถึง ๗ เรื่อง โดยเฉพาะบทละครเรื่อง อีเหนา ด้านดนตรี ซึ่งขอสามสายคู่พระหัตถ์ชื่อ “สายฟ้าฟาด” ที่ทรงบรรเลงเพลงบุหลันลอยเลื่อนซึ่งเป็นเพลงชั้นเยี่ยม ด้านประติมากรรม ทรงปั้นพระพักตร์พระประธานในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม ทรงแกะพระยารักใหญ่ พระยารักน้อย และร่วมแกะสลักบานประตูพระวิหารหลวง วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นต้น จากผลงานที่กล่าวโดยสังเขปนี้ จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นผู้รอบรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องศิลปะอย่างกว้างลึกซึ้ง และทรงมีพรสวรรค์โดยแท้ แม้ในแผ่นดินของพระองค์จะมีได้วงศ์และบอบช้ำมาจากการรุกรานภายนอก จะต้องเป็นพระปณิธานของพระองค์ที่จะฟื้นฟูศิลปะวิทยาให้รุ่งเรืองเช่นสมัยบ้านเมืองดีเป็นแม่แผ่นดิน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจึงถือเอาวันพระราชสมภพ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็นวันศิลปินแห่งชาติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแล้วเช่นกัน”

การถวายพระราชสมัญญา “อัครศิลปิน” แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเป็นเลิศในศิลปะหลายสาขา กล่าวคือ ในด้านดุริยางค์ศิลป์ เป็นที่ประจักษ์ทั้งในและต่างประเทศว่า พระองค์ทรงดนตรีได้หลายชนิด และได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงไว้เป็นจำนวนมาก จนสถาบันดนตรีต่างประเทศยกย่องว่าทรงเป็นเอกในทางดนตรีพระองค์หนึ่งในด้านทัศนศิลป์ ก็ปรากฏว่าทรงชำนาญทั้งในด้านการถ่ายภาพและการเขียนภาพสีน้ำมัน และทรงมีผลงานเป็นจำนวนมาก จากผลงานที่กล่าวโดยสังเขปนี้ บรรดาศิลปินต่างตระหนักในพระปรีชาสามารถอย่างหาที่เปรียบมิได้ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจึงเห็นพร้อมกันเป็นเอกฉันท์ สมควรเทิดทูนพระเกียรติยศให้ปรากฏแก่พสกนิกรและชาวโลก โดยขอพระราชทานถวายพระราชสมัญญาอันเป็นพระคุณนามพิเศษแด่พระองค์ว่า “อัครศิลปิน” โดยคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์

๒๕๒๙ เวลา ๑๕.๐๐ น. ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ซึ่งคำว่า “อัครศิลปิน” นี้แปลตามศัพท์ว่า ผู้มีศิลปะอันเลิศ หรือจะหมายเอาว่าผู้เป็นใหญ่ในศิลปินก็ได้ ทั้งนี้เพราะ นอกจากพระองค์ท่านจะเป็นเลิศในศิลปะทั้งปวงแล้ว ก็ยังทรงมีคุณูปการและได้ทรงอุปถัมภ์ ศิลปินทั้งหลายเป็นอย่างดีมาโดยตลอดอีกด้วย และในวันดังกล่าวนี้เอง นับเป็นพระมหากุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ที่ทรงมีพระมหากุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติ แก่ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๘ จำนวน ๔ คนแรก และในปีถัดไปได้คัดเลือกศิลปิน ที่มีผลงานดีเยี่ยมและมีคุณสมบัติครบทั้ง ๗ ข้อ แล้วประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น ๕๙ คน ตามรายชื่อต่อไปนี้

ศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๒๘

สาขาวรรณศิลป์

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

สาขาคณตรีไทย

นายมนตรี ตราโมท

สาขานาฏศิลป์

ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี

สาขาทัศนศิลป์

นายเฟื้อ หริพิทักษ์

ศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๒๙

สาขาวรรณศิลป์

นางกัณหา เคียงศิริ (นวนิยาย)

นายอบ ไขยวสุ (หัตถศิลป์)

สาขาศิลปะการแสดง

นายกัน ทองหล่อ (หนังตะลุง)

นายเฉลิม บัวทั้ง (ดนตรีไทย)

นายชื่น สกุลแก้ว (หุ่นกระบอก)

นางท้วม ประสิทธิ์กุล (คีตศิลป์)

สาขาทัศนศิลป์

นายคำหมา แสงงาม (การปั้นแกะสลัก)

นายประสงค์ ปัทมานุช (จิตรกรรม)

นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์

(ประติมากรรม)

นาวาเอกสมภพ ภิรมย์ ร.น. (สถาปัตยกรรม)

นางแสงดา บันสิทธิ์ (ศิลปะงานผ้า)

นายแห่ง โสภางค์ (เครื่องถม)

นายทองมาก จันทะลือ (หมอลำ)

นางทองหล่อ ทำเลทอง (เพลงพื้นบ้าน)

ท่านผู้หญิง ม.ล. พวงร้อย อภัยวงศ์

(เพลงไทยสากล)

นายเปลื้อง ฉายรัศมี (ดนตรีพื้นบ้าน)

คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ (ดนตรีไทย)

นายรงค์ศักดิ์ (เจียร จารุจรณ) (นาฏศิลป์)

ศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๓๐

สาขาวรรณศิลป์

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

สาขาทัศนศิลป์

นายชิต เจริญประชา (ประติมากรรม)

นางพยอม สีนะวัฒน์ (ศิลปะงานผ้า)

ม.ร.ว. มิตราภรณ์ เกษมศรี (สถาปัตยกรรม)

นายโหมต ว่องสวัสดิ์ (จิตรกรรม)

สาขาศิลปะการแสดง

นางเจริญใจ สุนทรวาทีน (คีตศิลป์)

นางเฉลย สุขะวณิช (นาฏศิลป์)

คุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง (ดนตรีไทย)

นายไชยลังกา เครือเสน (ดนตรีพื้นบ้าน)

นายยก ชูบัว (โนราห์)

นายวิจิตร คุณาวุฒิ (ภาพยนตร์)

ศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๓๑

สาขาวรรณศิลป์

นางสุกัญญา ชลศึกษ์ (กฤษฎา อโศกสิน)
(นวนิยาย)

สาขาทัศนศิลป์

นายเฉลิม นาควีร์กษ (จิตรกรรม)

นายพิมาน มูลประสูช (ประติมากรรม)

นายพูน เกษจำรัส (ศิลปะภาพถ่าย)

สาขาศิลปะการแสดง

นายกรี วรคะริน (นาฏศิลป์-โขน)

นางสาวจำเรียง พุทธประดับ (นาฏศิลป์-ละคร)

นายเสรี หวังในธรรม (ศิลปะการละคร)

นายประสิทธิ์ ถาวร (ดนตรีไทย)

นายบุญยงค์ เกตุคง (ดนตรีไทย)

นายสมาน กาญจนะผลิน (เพลงไทยสากล)

นายสง่า อารัมภีร์ (เพลงไทยสากล)

นายหวังดี นิมา (หวังเต๊ะ) (เพลงพื้นบ้าน)

ศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๓๒

สาขาวรรณศิลป์

นายอังคาร กัลยาณพงศ์ (กวีนิพนธ์)

สาขาศิลปะการแสดง

นายหยัด ช้างทอง (นาฏศิลป์-โขน)

นายประเวช กุฎท (ดนตรีไทย)

นายประสิทธิ์ พยอมยงค์ (เพลงไทยสากล-เรียบเรียง)

นางเชอรี เศวตนันท์ (สวลี ผกาพันธ์) (เพลงไทยสากล-ขับร้อง)

นางฉิ้น อรมุต (หนังฉิ้น ธรรมโฆษณ์) (หนังตะลุง)

สาขาทัศนศิลป์

นายสนิท ดิษฐพันธ์ (จิตรกรรม)

นายประเวศ ลิ้มปรีงษ์ (สถาปัตยกรรม)

ศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๓๓

สาขาวรรณศิลป์

นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ (เสนีย์ เสาวพงศ์)

สาขาทัศนศิลป์

นายทวี นันทขว้าง (จิตรกรรม)

สาขาศิลปะการแสดง

นางบัวผัน จันทรศรี (เพลงพื้นบ้าน)

นายสมชาย อาสนจินดา (ส. อาสนจินดา) (ละครเวที ภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์)

นายสุเทพ วงศ์กำแหง (เพลงไทยสากล-ขับร้อง)

นางสุวรรณณี ชลานุเคราะห์ (นาฏศิลป์-ละครรำ)

การจัดสวัสดิการให้ศิลปิน

จากการที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ออกไปสัมผัสบรรดาศิลปินที่มีผลงานดีเด่นเพื่อที่จะขอ นำผลงานชีวิตและประวัติการทำงานมายกย่องนี้เอง จึงได้พบว่ามีศิลปินอยู่เป็นจำนวนมากที่มีฐานะความเป็นอยู่ดี มีรายได้พอแก่การยังชีพ และสามารถรังสรรค์งานเป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไปได้ ศิลปินอีกมากมายนักที่อยู่ในฐานะที่ต้องได้รับการอุปถัมภ์ค้ำจุน โดยเนื้อแท้ท่านเหล่านั้นมักจะมีใฝ่ดีต่อทรัพย์สินเงินทอง หรือแสวงหาความเป็นอยู่ที่สุขสบาย มากไปกว่าการได้รังสรรค์ผลงานที่ใจรัก แต่ถ้าได้มีกองทุนสวัสดิการอุปถัมภ์ศิลปินขึ้น ตัดทุกข์กังวลให้กับท่านบ้าง ประเทศชาติจะมีผลงานเป็นมรดกแก่นุชนของชาติต่อไปในอนาคตอันมีค่าหาประมาณมิได้

จากการปรารภแนวคิดนี้ ได้ปรากฏว่ามีผู้มีจิตเมตตาแต่ไม่ประสงค์จะออกนามได้สละทุนทรัพย์เป็นทุนเบื้องต้นสำหรับจัดสวัสดิการช่วยเหลือศิลปินที่ตกทุกข์ได้ยาก จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๙ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้นำเงินจำนวนดังกล่าวช่วยเหลือศิลปินที่ประสบภาวะตกทุกข์ได้ยากได้จำนวนหนึ่งสมเจตนารมณ์ของผู้บริจาค

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติพิจารณาเห็นว่าศิลปินของชาติไทยเรานั้นมีเป็นจำนวนมาก บ้างก็ประสบความทุกข์ยากในการครองชีพ บ้างก็ถูกทอดทิ้งยามป่วยชรา บ้างก็ผลิตผลงานที่มีคุณค่าแต่ต้องจำหน่ายแลกเปลี่ยนเลี้ยงชีพในอัตราที่ไม่เหมาะสม ถึงเวลาและจำเป็นต้องมีกองทุนสวัสดิการศิลปินขึ้นช่วยเหลือแล้ว จัดหาทุนเพื่อใช้ในการจัดสวัสดิการ และช่วยเหลือศิลปินที่ตกทุกข์ได้ยากหรือมีความลำบากในการครองชีพให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อจัดงานรณรงค์หาทุนในวันศิลปินแห่งชาติ (๒๔ กุมภาพันธ์) ของปีพุทธศักราช ๒๕๓๐, ๒๕๓๑ และ ๒๕๓๒ ซึ่งแต่ละครั้งก็ได้เงินบริจาคเข้า

กองทุนสวัสดิการศิลปินเพิ่มขึ้น

นอกจากนั้นยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อรณรงค์หาทุนด้วยวิธีการอื่น ๆ อีก เช่น การจัดงาน “กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย” เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๓๒ และวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๓๔ เป็นต้น ซึ่งโดยรวมแล้วในขณะนี้กองทุนสวัสดิการศิลปินมีเงินที่จะใช้ในการจัดสวัสดิการแก่ศิลปินประมาณ ๑ ล้านบาทเศษ

เงินจำนวนนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้พิจารณาจัดสรรเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ศิลปินในทุกสาขา ในทุกระดับ เช่น ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล เป็นสวัสดิการแก่ศิลปินที่ประสบความยากลำบากในการครองชีพหรือเสียชีวิต และยังใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนให้ศิลปินแห่งชาติได้สร้างสรรค์ผลงานชั้นเยี่ยมเพิ่มเติมหรือเผยแพร่ผลงานอีกด้วย แต่เงินจำนวนน้อยนี้ไม่อาจพอเพียงที่จะอุปถัมภ์ค้ำชูศิลปินเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนางานศิลปะได้อย่างทั่วถึง

การช่วยเหลือศิลปินจากทางราชการ

ด้วยความพยายามอย่างยิ่งของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่จะให้ภาครัฐบาลได้เห็นปัญหาและความสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์ผลงานของศิลปินเหล่านี้ กระทรวงศึกษาธิการในฐานะกระทรวงรับผิดชอบได้เสนอให้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการศิลปิน คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓ อนุมัติให้ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินสำหรับจัดสวัสดิการแก่ศิลปินตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ โดยให้มีระเบียบในการช่วยเหลือต่าง ๆ เช่น ช่วยเหลือค่าครองชีพเป็นรายเดือน ช่วยค่ารักษาพยาบาล ช่วยเหลือเมื่อประสบสาธารณภัย ช่วยเหลือแก่ทายาทเมื่อเสียชีวิต ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเผยแพร่ผลงาน ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการอนุรักษ์ ส่งเสริมเผยแพร่ และผลิตผลงานชั้นเยี่ยม ซึ่งนับได้ว่าเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่บรรดาศิลปินของชาติเหล่านั้น ให้มีสติปัญญา กำลังความสามารถผลิตงานเพื่อประเทศชาติโดยไม่ต้องทุกข์กังวลต่อไปอีกได้ตามกำลังความสามารถ

สวัสดิการศิลปิน

การดำเนินงานตามโครงการศิลปินแห่งชาติโดยสำนักงานและกรมการวัฒนธรรมแห่งชาตินั้น โครงการที่ประสบผลสำเร็จและควรแก่การชื่นชมก็คือ กิจกรรมเยี่ยมเยียนเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขยามชราภาพ ศิลปินแห่งชาติบางท่านมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว เจ็บป่วยก็ขาดคนรักษาพยาบาล หากไม่มีกองทุนสวัสดิการการช่วยบรรเทาความเดือดร้อนก็คงเป็นไปโดยยาก ดังเช่น นางทองหล่อ ท่าเลทอง ศิลปินเพลงพื้นบ้านประจำปี ๒๕๒๙ เจ็บป่วยยากจนยามชราภาพ ท่านได้รับอนุเคราะห์ค่ารักษาพยาบาลถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกกองทุนสวัสดิการ

รับจ่ายค่ารักษาพยาบาลทั้งสิ้น ๒๗,๐๓๐ บาท ครั้งที่สอง ๔๔,๔๕๐ บาท ช่วยงานศพ นาย
เฉลิม บัวทั้ง ๑๐,๐๐๐ บาท หรือเมื่อครั้งนักแสดงวิทยาลัยนาฏศิลป์ภาพสิทธิ์เสียชีวิตด้วย
อุบัติเหตุรถยนต์ กองทุนสวัสดิการโครงการศิลปินแห่งชาติก็ได้ยื่นมือเข้าช่วยเหลือเป็นเงิน
๒๙,๐๐๐ บาท นอกจากนั้น ยังมีรายการช่วยค่าครองชีพ ช่วยค่ารักษาพยาบาล แม้เมื่อ
วายชนม์โครงการสวัสดิการก็มีเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง

นอกจากโครงการสวัสดิการดังกล่าวแล้ว กองทุนสวัสดิการยังได้ช่วยเหลือชุบเลี้ยงชีวิต
ให้ศิลปินสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีเป็นที่ยกย่องในสังคม และมีโอกาสสร้างสรรค์ผลงาน
ศิลปะโดยมิต้องละทิ้งไปท่อมทเวลาให้กับการเลี้ยงชีพเป็นประจำทุกเดือนแก่ศิลปินแห่งชาติ
โดยจำแนกประเภทเป็นศิลปินดีเยี่ยม ๑๐ ท่าน ศิลปินแห่งชาติ ๖๐ ท่าน และศิลปินมีชื่อใน
ทำเนียบ ๓๐๐ ท่าน กองทุนสวัสดิการกำหนดอัตราช่วยเหลือเป็นรายเดือนไว้เดือนละ ๓,๐๐๐
บาทก็มี และ ๕,๐๐๐ บาท ก็มีหลายท่าน นับเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนในการครองชีพ
ให้กับบรรดาศิลปินเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง

โครงการสืบทอดศิลปะ

ไม่เพียงแต่จะอนุรักษและส่งเสริมงานศิลปะจากตัวศิลปินเองเท่านั้น โครงการศิลปิน
แห่งชาติยังได้กำหนดเป้าหมายเพื่อสร้างทายาทสืบทอดงานศิลปะนั้นอีกด้วย ดังเช่น

นางแสงดา บันสิทธิ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การทอผ้า) ปีพุทธศักราช
๒๕๒๙ ป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับลำไส้ใหญ่ สุขภาพออกแอดไม่คืนก สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติได้ให้การดูแลอย่างใกล้ชิด

นางแสงดา บันสิทธิ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญในศิลปะการทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองที่อาจจะพูดได้ว่า
เหลือตัวอยู่น้อยคนนัก การทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองมีกระบวนการที่ซับซ้อน เริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย
พื้นเมือง เมื่อได้ปุ๋ยฝ้ายนำมาปั่นเป็นเส้นด้ายด้วยกรรมวิธีแบบพื้นเมือง นำมาย้อมจากสีที่ได้
จากธรรมชาติ แล้วนำมาทอด้วยที่กระตุกแบบพื้นเมือง กรรมวิธีในการยกดอก ยกปลาย ตาม
ที่นางแสงดา บันสิทธิ์ เคยทำมานั้น เป็นศิลปะที่มีค่าสูงยิ่ง นางแสงดา บันสิทธิ์ ได้พยายาม
สืบทอดไว้ โดยฝึกหัดให้กับชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงได้ฝึกหัดได้เรียนรู้เพื่อมิให้ศิลปะอันทรง
คุณค่านี้ต้องสูญไป พร้อมกับสุขภาพที่ไม่ค่อยดีนักของนางแสงดา บันสิทธิ์ ท่านได้ชักชวน
หนุ่มสาวชาวบ้าน ๒๐ คนเศษให้มาร่วมโครงการ ตั้งแต่ร่วมกันปลูกฝ้ายพื้นเมืองล้วน ๆ
ในเนื้อที่ดินของนาง ๑๐๐ ไร่เศษ เมื่อได้ฝ้ายมาแล้วก็จะนำมาปั่นด้วยวิธีพื้นเมืองด้วยความ
ประณีต แล้วย้อมด้วยครามและสีจากธรรมชาติ ซึ่งได้จากพืชซึ่งปลูกไว้บริเวณไร่ฝ้ายนั่นเอง
แล้วจึงทอด้วยที่กระตุกแบบพื้นเมือง สอนการยกดอก ยกปลาย ให้ความรู้แก่ผู้มาฝึกทุกขั้นตอน

นางแสงดาเริ่มป่วยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ต้องรักษาพยาบาลมาโดยตลอด เป็นอุปสรรคต่อการฝึกสอนเพื่อสืบทอดศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองของนางพอสสมควร ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่พิจารณาเห็นว่า การดำเนินการของนางแสงดา บันสิทธิ์ ครั้งนี้มีคุณค่ายิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการสืบทอดศิลปะการทอผ้าฝ้ายแบบพื้นเมืองซึ่งนับวันแต่จะสูญหายไปแล้ว ยังช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน เพราะผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดสามารถจะนำไปประกอบเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ ถ้าปล่อยให้นางแสงดา บันสิทธิ์ ทำไปโดยลำพังความสามารถแล้วคงจะติดขัดและมีอุปสรรคจนไม่สามารถดำเนินการได้ สมควรที่ภาครัฐและเอกชนจะได้สนับสนุนให้โครงการนี้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็วก่อนที่จะทุกอย่างจะสายเกินไป

กองทุนสวัสดิการศิลปแห่งชาติได้ให้การสนับสนุนเงินทุนเพื่อศึกษาและสืบทอดศิลปะการทอผ้าฝ้ายแบบพื้นเมืองอันทรงคุณค่ายิ่งนี้ปีละ ๖๐,๐๐๐ บาท เป็นเวลา ๓ ปี

นับได้ว่ากองทุนสวัสดิการศิลปแห่งชาติไม่เพียงแต่จะช่วยสงเคราะห์เฉพาะศิลปินเท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการสืบทอดศิลปะอันทรงคุณค่าจากตัวศิลปินโดยตรงอีกด้วย

การดำเนินการตามแนวพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชดำรัสแก่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๑ ในคราวที่นำศิลปินแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๓๐ เข้าเฝ้าฯ รับโล่และเข็มเชิดชูเกียรติว่า

“ศิลปินแห่งชาติเป็นผู้สร้างศิลปะอันจะเป็นมรดกล้ำค่าของชาติ เป็นเครื่องหมายแสดงอารยธรรมอันสูงส่งของชาติไทย ควรแก่การภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ ผลงานของท่านเหล่านี้ นับวันแต่จะสูญหายไปด้วยสาเหตุต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องศึกษาผลงานของทุกท่านเหล่านี้ แล้วจัดทำทำเนียบขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า และรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ”

นอกจากพระราชดำรัสยืนยันถึงความสำคัญของการส่งเสริมและอนุรักษ์งานของศิลปินดังกล่าวแล้ว ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานแนวทางให้คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติดำเนินการ ๒ แนวทาง คือ

๑. ติดตามและเจรจากับศิลปินแห่งชาติ ทายาท หรือเจ้าของผลงานของศิลปินแห่งชาติ ถ้าพร้อมและตั้งใจมอบผลงานให้เพื่อเป็นสมบัติของชาติ ก็ให้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติรับมาจัดเก็บและตั้งแสดงอย่างดีและสมเกียรติ เพื่อเป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้า และภาคภูมิใจต่อไป

๒. ถ้าทายาทหรือเจ้าของผลงานของศิลปินแห่งชาติหวงมาก อยากเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัว ก็ขอให้มีการศึกษา จัดทำทะเบียนและจัดทำทะเบียนไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและค้นคว้าต่อไป

จากแนวพระราชดำรินี้ โครงการศิลปินแห่งชาติได้ดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมทันที โดยรวบรวมผลงานอันมีค่าของศิลปินแห่งชาติซึ่งยินดีมอบให้เป็นสมบัติของชาติจำนวน ๓๐ ชิ้น ซื้อผลงานศิลปินแห่งชาติด้วยราคาสูงจำนวน ๖๓ ชิ้น จัดพิมพ์หนังสือศิลปะและประวัติศิลปินแห่งชาติตามมาตรฐานสากลจำนวน ๑๕,๐๐๐ เล่ม ส่งเสริมการจัดบ้านศิลปินแห่งชาติที่มีความพร้อมเพื่ออนุรักษ์และศึกษาประวัติชีวิตผลงานจำนวน ๑ แห่ง และได้รวบรวมผลงานมีระบบบัญชีควบคุมจัดเก็บอย่างถูกต้องหลักวิชา สามารถให้บริการแก่ผู้สนใจเข้าชมและศึกษาค้นคว้าได้เป็นอย่างดี

โครงการศิลปินแห่งชาติเริ่มดำเนินงานมาไม่นานนัก ปณิธานและการปฏิบัติเห็นไปเพื่อส่งเสริมศิลปินผู้จรรโลงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เป็นความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ กิจกรรมของโครงการเป็นไปเพื่อยกย่องศิลปินให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและสามารถมีชีวิตอยู่ได้ตามควรแก่อัตภาพ ศิลปินจะมีโอกาสได้สร้างงานศิลปะและมีโอกาสเผยแพร่ความคิดและผลงานออกไปอย่างกว้างขวาง เป็นคุณประโยชน์ต่อประชาชนที่จะได้มีโอกาสชื่นชมผลงานศิลปะอันทรงคุณค่า อันจะนำมาซึ่งความภูมิใจในสมบัติอันมีค่าของชาติ หวงแหนและช่วยกันพิทักษ์รักษาไว้ กิจกรรมส่งเสริมดังได้กล่าวมาแล้วนี้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

คณะกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงเห็นควรยกย่องให้

โครงการศิลปินแห่งชาติ

เป็นโครงการดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านศิลปะวัฒนธรรม)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจ

ตระเวนชายแดน

หน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม

(ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ประเทศไทยมีแนวชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน มีความยาวมากกว่า ๕,๐๐๐ กิโลเมตร ในเนื้อที่ ๓๐ จังหวัด พื้นที่ภูมิประเทศบริเวณชายแดนทุรกันดารขาดเส้นทางคมนาคม เข้าถึงได้ยาก ประชาชนในพื้นที่เหล่านี้ล้วนประสบปัญหาความยากจน ปัญหาสุขภาพอนามัย ไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยใดเข้าไปดูแล นานวันเข้าประชาชนบริเวณดังกล่าวเพิ่มปริมาณมากขึ้น บ้างก็โดยการอพยพ บ้างก็โดยการโยกย้ายถิ่น ประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ ไม่สามารถจะอ่าน—เขียนให้เข้าใจภาษาไทยได้ แม้แต่ภาษาพูด บางหมู่บ้านก็ไม่สามารถสื่อความหมายกันได้ ในขณะที่พลเมืองอีกส่วนหนึ่งกลับมีวัฒนธรรมและภาษาพูดที่แตกต่างกันออกไปโดยสิ้นเชิง อันเป็นผลให้ประชาชนเหล่านั้นถูกกีดกันออกจากขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไทยโดยปริยาย นี่คือนโยบายหล่อหลอมต่อความมั่นคงของชาติ ข้าราชการหน่วยหนึ่งมิได้คำนึงถึงความยากลำบาก ไม่รองบประมาณ พวกเขาตกลงใจริเริ่มดำเนินการโดยอาศัยทรัพยากรเท่าที่มีอยู่ ตั้งโรงเรียนขึ้นด้วยรู้ว่าการให้การศึกษานั้นจึงจะอุดช่องว่างอันจะเป็นปัญหาของชาติในอนาคตขึ้น โรงเรียนในสภาพของเพิงอันง่อนแง่นเพียงเพื่อกันแดดกันฝนให้กับครู และนักเรียน นักเรียนยุคแรกไปโรงเรียนในสภาพเสื้อผ้าขาดปอน ๆ และไม่มีรองเท้า นับแต่บัดนั้นจนปัจจุบัน ๓๐ ปีเศษ จากโรงเรียน ๑ แห่งกลายเป็น ๖๐๐ แห่ง นักเรียนในถิ่นทุรกันดารที่ต้องดูแลมากกว่า ๑๗,๐๐๐ คน นั่นคือสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐอันควรจะได้รับยกย่อง คือ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

ประวัติความเป็นมา

ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นตำรวจหน่วยหนึ่งสังกัดกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย แต่การปฏิบัติหน้าที่มีความแตกต่างกับตำรวจหน่วยอื่นอยู่หลายประการ เพียงแต่ชื่อก็มีความหมายอยู่ชัดเจนแล้วว่า เป็นตำรวจที่ไม่อยู่นิ่งต้องตระเวนตรวจพื้นที่ชายแดนซึ่งอยู่ในความ

รับผิดชอบ มีหน้าที่เสมือนรั้วของชาติและเป็นแนวป้องกันด่านแรกในการปกป้องอธิปไตยของชาติไทย ในการปฏิบัติภารกิจดังกล่าวนี้ หมูลาดตระเวนจะถูกส่งออกไปจากที่ตั้งปกติเพื่อตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนป่าเขาทุรกันดาร ทำให้ได้พบเห็นประชาชนผู้เดือดร้อนเกี่ยวกับการครองชีพและโรคภัยไข้เจ็บเป็นจำนวนมาก ตำรวจตระเวนชายแดนได้ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะสามารถช่วยได้ ในฐานะเพื่อนมนุษย์และในฐานะเพื่อนร่วมชาติ เช่น แจกอาหาร เสื้อผ้า ให้การรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย แนะนำการประกอบอาชีพ หมูลาดตระเวนนอกจากจะได้พบเห็นความเจ็บไข้ยากไร้ของประชาชนชาวเขาและไกลคมนาคมแล้ว ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่หมูลาดตระเวนได้พบเห็น คือ ตามหมู่บ้านต่าง ๆ มีเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียนเป็นจำนวนมากยังไม่ได้เรียนหนังสือ เนื่องจากหน่วยงานซึ่งรับผิดชอบด้านการศึกษาไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนได้ ทั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ซึ่งเป็นป่าเขาทุรกันดาร อีกทั้งบางพื้นที่มีสถานการณ์ก่อการร้ายของฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล

เมื่อประมาณ ๓๔ ปีที่ผ่านมา หมูลาดตระเวนหน่วยหนึ่งได้เข้าไปในหมู่บ้านชาวเขาชายแดนภาคเหนือ ชาวเขาเห็นเป็นคนแปลกหน้า ไม่ไว้ใจ ไม่ยอมพบปะพูดคุยด้วย ซึ่งอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถติดต่อดสื่อสารทำความเข้าใจกันได้ก็คือ ภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตำรวจตระเวนชายแดนได้เล็งเห็นว่าสิ่งเหล่านี้หากปล่อยทิ้งไว้จะไม่เป็นผลดีต่อประเทศชาติ จึงได้คิดที่จะจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อสอนหนังสือให้แก่ชาวเขา เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รู้ภาษาไทยจะได้ติดต่อกับทำความเข้าใจกันได้สะดวก และเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้และวิทยาการในการพัฒนาความเป็นอยู่ ตลอดจนทำให้เกิดความมั่นคงในด้านการปกครองอีกด้วย และแล้วโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมก็ได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ที่หมู่บ้านดอนมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๙ มีชื่อว่า “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ่ารุงที่ ๑”

การดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนหนังสือแก่ชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมของตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ได้ดำเนินการจากหมู่บ้านหนึ่งไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่งกระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ โดยยึดหลักการที่จะดำเนินการในเฉพาะพื้นที่ที่หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบด้านการศึกษาพื้นฐานไม่สามารถเข้าไปดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนได้ และประชาชนในพื้นที่มีความต้องการให้จัดตั้งเท่านั้น และเมื่อตำรวจตระเวนชายแดนได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้น ดำเนินการสอน อีกทั้งพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนพื้นที่ตั้งโรงเรียนได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมดีขึ้น ปราศจากภัยคุกคามจากการก่อการร้ายใด ๆ และหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงมีความพร้อมที่จะรับไปดำเนินการต่อไปได้ ตำรวจตระเวนชายแดนก็จะมอบโอนโรงเรียนดังกล่าวให้กับหน่วยงานนั้นไปดำเนินการต่อไป

วัตถุประสงค์

การจัดตั้งโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความไม่รู้หนังสือ เพื่อเสนอโอกาสให้แก่ผู้ที่ด้อยโอกาสในการได้รับบริการทางการศึกษาจากรัฐ ทั้งนี้ก็โดยตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นปัจจัยของการพัฒนา การให้การศึกษ ของตำรวจตระเวนชายแดนมิได้มุ่งเน้นที่จะให้ประชาชน “อ่านออก เขียนได้” หรือ “รู้หนังสือ” เท่านั้น แต่เป็นการให้การศึกษแบบครบวงจร ผู้ที่ได้รับความรู้จากโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนไปแล้วนั้นสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตตลอดจนปรับปรุงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

วิธีดำเนินการ

๑. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น

เนื่องจากการจัดการศึกษาพื้นฐาน (ภาคบังคับ) มิใช่หน้าที่โดยตรงของตำรวจตระเวนชายแดน ดังนั้น ในระยะเริ่มแรกจึงไม่มีงบประมาณของรัฐที่จะสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นค่าก่อสร้างอาคารเรียน ค่าจ้างครู โต๊ะ—เก้าอี้ อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ การจัดตั้งโรงเรียนแต่ละแห่งจึงดำเนินโดยชาวบ้านกับตำรวจตระเวนชายแดน ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้น (ส่วนมากเป็นเพิงมุงแฝก) โดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น พอกันแดดกันฝนได้ แต่ก็ก็มีบางแห่งที่กันแดดได้เท่านั้น พอฝนตกลงมาหลังคารั่วก็ต้องหยุดเรียน ส่วนโต๊ะ เก้าอี้ ก็ทำขึ้นแบบง่าย ๆ สำหรับครูผู้สอน ใช้ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้สอน เนื่องจากพื้นที่ตั้งโรงเรียนเป็นพื้นที่ทุรกันดาร บางแห่งเป็นป่าเขาสลัซซึบซ้อน การคมนาคมใช้ได้วิธีเดียวคือการเดินเท้า และต้องใช้เวลาเดินนับเป็นวัน ๆ ที่เดียว บางแห่งยังมีสถานการณ์ก่อการร้ายจากฝ่ายต่าง ๆ ถึงกับมีการบุกเผาโรงเรียน ครูพลเรือนไม่สามารถจะทำงานได้โดยปลอดภัย ครูตำรวจตระเวนชายแดนจึงเหมาะสมที่สุด เพราะนอกจากจะสอนหนังสือแล้ว ยังให้ความคุ้มครองโรงเรียนและหมู่บ้านด้วย

๒. แสวงหาความร่วมมือ

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่า ประชาชนในชนบทชายแดนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน เด็ก ๆ ที่มาสมัครเป็นนักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจึงมาแต่ตัวซึ่งห่อหุ้มด้วยเสื้อผ้าเก่า ๆ ขาด ๆ รองเท้าั้นไม่ต้องพูดถึง ไม่มี ..กับจิตใจที่ใฝ่หาความรู้เท่านั้น ตำรวจตระเวนชายแดนจึงต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียนทุกอย่าง ทั้งหนังสือ สมุด ดินสอ สื่อการสอนต่าง ๆ เท่าที่แอบเห็นมา ตลอดจนต้องจัดหาเครื่องแบบนักเรียนให้ด้วย ก็ในเมื่อตำรวจตระเวนชายแดนไม่มีงบประมาณสนับสนุนสำหรับภารกิจนี้ (แม้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึงปัจจุบัน กระทรวง

การคลังจะอนุมัติงบประมาณจัดหาเครื่องแบบ หนังสือเรียน และค่าซ่อมอาคารเรียนก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอ) จึงจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากภาคเอกชน องค์กรและหน่วยราชการอื่น ๆ ซึ่งมีความศรัทธาและเห็นคุณประโยชน์ในการดำเนินงานของตำรวจตระเวนชายแดน โดยเอกชน องค์กร และหน่วยราชการต่าง ๆ หลายแห่ง ได้บริจาคทรัพย์—สิ่งของช่วยกันจัดกิจกรรมหารายได้ รวมทั้งจัดทำโครงการให้การสนับสนุนด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีโครงการสำคัญ ๆ ดังนี้

๒.๑ โครงการโรงเรียนพี่ช่วยโรงเรียนน้อง (Sister Project or Sister Program)

โครงการนี้ได้ริเริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยโรงเรียนศึกษานารีซึ่งเป็นสมาชิก “โครงการการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ” (Associated Schools Project) ขององค์การยูเนสโก วัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนพี่ช่วยโรงเรียนน้องก็คือ ให้โรงเรียน “มี” ช่วยเหลือโรงเรียน “ไม่มี” เท่าที่จะทำได้ พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน โรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้รับความช่วยเหลือตามโครงการนี้เป็นโรงเรียนแรกคือ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๑ และจากการดำเนินการของโรงเรียนศึกษานารีดังกล่าว ทำให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ทั่วประเทศสนใจเข้าร่วมโครงการ โดยรับโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนไว้เป็นโรงเรียนน้องกว่า ๘๐% ของโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนที่เปิดทำการสอนอยู่ในปัจจุบัน

๒.๒ โครงการค่ายอาสาพัฒนา

โครงการนี้จัดทำขึ้นโดยชมรมอาสาพัฒนาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในระดับอุดมศึกษา รวมทั้งชมรมของภาคเอกชน ลักษณะการดำเนินการ ชมรมหรือกลุ่มจะนำสมาชิกไปตั้งค่ายในโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น โดยมีตำรวจตระเวนชายแดนให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างอาคารเรียน อาคารอเนกประสงค์ สิ่งสาธารณูปโภค สนามเด็กเล่น โดยมีกิจกรรมเสริมอื่น ๆ เช่น การพัฒนาทางด้านกีฬา สาธารณสุขมูลฐาน ฯลฯ ให้แก่นักเรียนและประชาชนในหมู่บ้านรอบ ๆ โรงเรียน

นอกจากนี้ยังมีโครงการและกิจกรรมเบ็ดเตล็ดอีกเป็นจำนวนมาก เช่น โครงการถุงของขวัญซึ่งริเริ่มโดยพนักงานของบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง โครงการของขวัญปีใหม่แด่น้องชายแดนดำเนินการโดยสมาคมอนุบาลแห่งประเทศไทย และยังมีกลุ่มบุคคลตลอดจนพระสงฆ์ในพุทธศาสนาได้ไปเยี่ยมเยียนโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน พร้อมทั้งมอบเงินและสิ่งของเพื่อสนับสนุน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ที่ผ่านมานี้ ได้รับความช่วยเหลือคิดเป็นมูลค่าถึง ๒,๑๐๘,๔๕๐ บาท (สองล้านหนึ่งแสนแปดพันสี่ร้อยห้าสิบบาทถ้วน)

๓. ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จฯ ทรงเยี่ยมเยียนชาวเขาซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารและราษฎรในชนบททั่วประเทศอยู่เสมอ ได้ทรงประจักษ์ด้วยพระองค์เองถึงการทำงานของตำรวจตระเวนชายแดนว่า นอกจากจะทำหน้าที่ลาดตระเวนเฝ้าตรวจชายแดนแล้ว ยังได้จัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือเด็กชาวเขากอีกด้วย ด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตา กรุณา จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และเงินที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศลให้แก่ตำรวจตระเวนชายแดน นำไปจัดตั้งโรงเรียนสำหรับชาวเขาและประชาชน ไกลคมนาคม สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ทรงรับงานโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมไว้ในพระอุปถัมภ์ และหากโรงเรียนใดเป็นโรงเรียนที่ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างขึ้น พระองค์ก็จะเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดด้วยพระองค์เองทุกแห่ง นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงห่วงใยในเรื่องสุขภาพของนักเรียนและประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน จึงได้พระราชทานยาสามัญประจำบ้านให้แก่โรงเรียน ชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมทุกโรงเรียนเป็นประจำทุกปี โดยมีครูตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งผ่านการอบรมในด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้นเป็นผู้ดูแลรักษาและจ่ายยา

และจากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ได้ทราบว่าเยาวชนในชนบทส่วนใหญ่ประสบปัญหาทุพโภชนาการ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาด้านการศึกษา เพราะเมื่อเด็กมีสุขภาพไม่ดีก็ไม่สามารถจะรับการศึกษาได้ดี จึงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการขึ้น ๒ โครงการ คือ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาเพื่อดำเนินการในโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ได้ดำเนินการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ๓ โรงเรียน คือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคลองแจ่ง อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านดอกอ้ายเผือก กิ่งอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านทุ่งศาลา กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี โดยมีหน่วยราชการที่มาร่วมกับตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินโครงการ คือ กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักพระราชวัง กปร. วัตถุประสงค์ของโครงการก็เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตร การโภชนาการ การถนอมอาหารให้แก่นักเรียน ส่งเสริม

อุปนิสัยในการรู้จักช่วยเหลือตนเอง และเพื่อให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นศูนย์กลาง
วิทยาการในชุมชนชนบททุกกันดารห่างไกลคมนาคม

ส่วนโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ได้เริ่มดำเนินการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕
โดยมีหน่วยราชการที่เข้ามาร่วมกับตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินโครงการ คือ กรมการฝึก
หัดครู วัตถุประสงค์ของโครงการก็เพื่อพัฒนาการสอนของครูตำรวจตระเวนชายแดน ปรับ
ปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จัดหา-จัดทำสื่อการสอนตลอด
จนพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระ
ราชดำรินักเรียนที่จบการศึกษาชั้นสูงสุด (ประถมศึกษาปีที่ ๖) จากโรงเรียนของตำรวจ
ตระเวนชายแดนแล้วนั้นโอกาสที่จะได้รับการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไปมีน้อย เนื่องจากฐานะ
ทางครอบครัวยากจน ขาดทุนทรัพย์ที่จะสนับสนุนได้ กอปรกับนักเรียนเหล่านั้นมีภูมิลำเนา
อยู่ห่างไกล หากจะศึกษาต่อก็ต้องเข้ามาศึกษาในสถานศึกษาในอำเภอหรือจังหวัดซึ่งก็จะ
ประสบปัญหาในเรื่องที่พักอาศัย จึงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงช่วยเหลือนักเรียนเหล่านั้น
โดยพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี มีสติปัญญาที่จะศึกษาต่อไปได้ ให้ได้
ศึกษาต่อจนถึงชั้นสูงสุดตามระดับสติปัญญาความสามารถและความเหมาะสม ส่วนผู้ที่ไม่
สามารถศึกษาต่อได้ รวมทั้งพวกที่ไม่มีสัญชาติ (พวกที่อพยพเข้ามาตามชายแดน เช่น พม่า
กะเหรี่ยง ฯลฯ) ก็ทรงมีพระราชประสงค์ให้ฝึกอาชีพที่สามารถใช้ได้ในห้องถิ่นนั้น โครงการ
๒ โครงการจึงได้เกิดขึ้น คือ โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ของสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโครงการฝึกอาชีพให้แก่นักเรียนโรงเรียนตำรวจ
ตระเวนชายแดน โดยตำรวจตระเวนชายแดนได้ร่วมกับกรมสามัญศึกษา กรมอาชีวศึกษา
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมการฝึกหัดครู และสำนักพระราชวังดำเนินโครงการ ซึ่ง
ขณะนี้ยังอยู่ในขั้นทดลอง

ผลที่ได้รับ

๑. นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึงปัจจุบัน ตำรวจตระเวนชายแดนได้จัดตั้งโรงเรียนมา
แล้วทั้งสิ้น ๖๓๑ โรงเรียน (ในจำนวนนี้เป็น โรงเรียนพระราชทานจำนวน ๑๖๕ โรงเรียน)
มีโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นมาและต้องยุบเลิกไป ๔๗ โรงเรียนเนื่องจากถูกฝ่ายตรงข้ามคุกคาม เป็น
เหตุให้ครอบครัวของนักเรียนต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น พร้อมกันนั้นได้มอบโอนโรงเรียนซึ่งมี
อาคารเรียนถาวร มีจำนวนนักเรียนมาก ประกอบกับมีความเจริญทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน
ของสังคมให้กับหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักงานคณะกรรมการการประม

ศึกษาแห่งชาติ รับผิดชอบดำเนินการ รวมทั้งสิ้น ๔๓๐ โรงเรียน ปัจจุบันมีโรงเรียนที่ตำรวจตระเวนชายแดนรับผิดชอบเปิดทำการสอนอยู่ ๑๕๔ โรงเรียน มีนักเรียนชาย-หญิง จำนวน ๑๖,๘๔๘ คน มีครูซึ่งเป็นตำรวจตระเวนชายแดนสอนอยู่ ๗๗๐ คน ครูพลเรือน ๔๖ คน และครูอาสาช่วยสอนโดยไม่ขอค่าตอบแทนอีก ๔๗ คน ในช่วง ๓๔ ปีที่ผ่านมา นั้น โรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนได้ทำให้มีผู้รู้หนังสือเพิ่มขึ้นปีละไม่ต่ำกว่า ๑,๖๐๐ คน

๒. ในทุก ๆ ปี ไม่เพียงแต่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจะทำให้เกิดการรู้หนังสือในระดับประถมศึกษาแก่เยาวชนในท้องถิ่นทุรกันดารไกลคมนาคมเพิ่มขึ้นแล้ว แม้ผู้ใหญ่ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในชนบทที่ไม่รู้หนังสือ ไม่เคยได้รับการศึกษาตามแบบในโรงเรียน หรือเคยผ่านการเรียนมาแล้วแต่ลืมหนังสือ ตำรวจตระเวนชายแดนก็ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกรมการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยเปิดหน่วยเรียนขึ้นที่โรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน และใช้ครูตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งผ่านการอบรมการให้การศึกษผู้ใหญ่มาเป็นผู้สอนอีกด้วย

๓. ครูตำรวจตระเวนชายแดนนั้น นอกจากจะมีหน้าที่สอนหนังสือให้แก่เด็ก ๆ แล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ป่าไม้ ซึ่งนับวันจะเหลือน้อยลงเต็มที ไม่ว่าจะเป็นส่วนใด ๆ ของโลกอีกด้วย หลาย ๆ หมู่บ้านทางภาคเหนือของประเทศซึ่งตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนนั้น ประชาชนในหมู่บ้านเป็นชาวเขาซึ่งมีอาชีพในการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย พวกเขา มักจะบุกเบิกที่ดินป่าสงวน บางแห่งเป็นเขตต้นน้ำลำธาร เพื่อปลูกฝิ่นและทำไร่ เมื่อเก็บเกี่ยวพืชผลแล้วพวกเขาก็จะอพยพย้ายจากที่เดิมไปหักร้างถางป่าเพื่อทำไร่ที่ใหม่ซึ่งอุดมสมบูรณ์กว่า เป็นเช่นนี้ไม่สิ้นสุด เมื่อตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนให้แก่ชาวเขาเหล่านั้น ก็ได้พยายามชักจูงชี้ให้เห็นโทษภัยของยาเสพติดและการตัดไม้ทำลายป่า ตลอดจนสนับสนุนหน่วยราชการอื่น ๆ ซึ่งเข้าไปดำเนินการในด้านการพัฒนาอาชีพ โดยปลูกพืชผัก ผลไม้ ดอกไม้เมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่น เมื่อชาวเขามีรายได้จากการทำการเกษตรดังกล่าวพอ ๆ กับรายได้จากการปลูกฝิ่นหรือมากกว่า ตลอดจนในพื้นที่นั้นมีโรงเรียนสำหรับลูกหลานของพวกเขา ก็ไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะอพยพย้ายถิ่นอีกต่อไป ตำรวจตระเวนชายแดนจึงได้มุ่งพัฒนาหมู่บ้านรอบบริเวณโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า ได้ดำเนินการในโครงการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ ในหลาย ๆ โครงการจนสัมฤทธิ์ผล อาทิ การจัดทำที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารยา โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนยังเป็นสถานที่เผยแพร่ความรู้ในเรื่องสหกรณ์ การสาธารณสุขมูลฐาน การคุมกำเนิด ฯลฯ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจึงนับว่าเป็นศูนย์รวมวิทยาการในท้องถิ่นอย่างแท้จริง และมีบทบาท

สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งผลที่ปรากฏก็คือ พื้นที่ที่ตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนและทำงานพัฒนาจนมีความเจริญ สามารถมอบโอนให้หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงรับไปดำเนินการถึง ๔๓๐ โรงเรียน

๔. จากการดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทำให้นักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทุกโรงเรียนมีอาหารกลางวันรับประทาน โดยการนำผลผลิตจากโครงการซึ่งได้แก่ พืชผักที่ปลูก ปลา เบ็ด ไก่ ไข่ มาประกอบอาหารกลางวัน โดยเฉลี่ยแล้วทุกโรงเรียนจะประกอบอาหารกลางวันได้สัปดาห์ละ ๓ วัน ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองของนักเรียนผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยครูและนักเรียนทำการประกอบอาหาร จากการประเมินผลโครงการ ปรากฏว่าสามารถที่จะลดปัญหาทุพโภชนาการได้ เด็กนักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ ๘๐ มีความเจริญเติบโตของร่างกายตามวัยอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข จะมีบางส่วนเท่านั้นที่ยังได้มาตรฐาน ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมในการกินของท้องถิ่นหรือของเผ่าชนแตกต่างจากท้องถิ่นทั่วไป คือไม่นิยมรับประทานอาหารกลางวัน

๕. ตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งมาทำหน้าที่ครูนั้น เป็นผู้ที่มีความรู้ในวิชาสามัญและวิชาการตำรวจเท่านั้น มิได้มีความรู้ในด้านการจัดการเรียนการสอน แต่ก็เป็นผู้ที่กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้เลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมและมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองในด้านการสอนได้ จากการดำเนินการในโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีกิจกรรมที่สำคัญคือการอบรมความรู้ให้แก่ครูตำรวจตระเวนชายแดนเป็นประจำทุกปีเกี่ยวกับเทคนิคการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการสอน ฯลฯ วิทยาลัยครูซึ่งเข้าร่วมโครงการได้จัดส่งผู้ทรงคุณวุฒิไปนิเทศการสอนให้แก่ครูตำรวจตระเวนชายแดนเป็นประจำ กอปรกับครูตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ปัจจุบันครูตำรวจตระเวนชายแดนจึงเป็นผู้ที่มีความสามารถจนเป็นที่ยอมรับจากสถาบันต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ด.ต. พงษ์ศักดิ์ ทิพย์น้อย ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สมาคมไทยผลิตยา ๒ ตำบลปาดังเบซาร์ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ได้รับเลือกจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นครูดีเด่นประจำปี ๒๕๓๐ และโรงเรียนสมาคมไทยผลิต ยา ๒ ก็ได้รับเลือกเป็นโรงเรียนดีเด่นในปีเดียวกันด้วย นอกจากนี้ ด.ต.เดชา ครุฑเผือก ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนคอกอ้ายเผือก ตำบลไชยราช อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังได้รับการพิจารณาจากสภามหาวิทยาลัยรามคำแหงว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ จึงได้อนุมัติให้ประสาทปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์ ให้แก่ ด.ต.เดชา ครุฑเผือก เมื่อ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ จึงเป็นที่เชื่อได้ว่าครู

ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะให้การศึกษาและพัฒนาเยาวชนในชนบทให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองต่อไปได้เป็นอย่างดี

สิ่งที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต

ตำรวจตระเวนชายแดนกำลังเร่งดำเนินการในโครงการ ๒ โครงการ คือ โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งขณะนี้ มีนักเรียนที่ได้รับพระราชานุเคราะห์ ๑๗ คน และโครงการฝึกอาชีพให้เหมาะสม โดยได้มีการทดลองดำเนินการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแต่ละภาคของประเทศภาคละ ๑ โรงเรียน นอกจากนี้ ตำรวจตระเวนชายแดนกำลังพิจารณาร่วมกับกรมอาชีวศึกษาที่จะปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้มีเนื้อหาส่งเสริมพื้นฐานอาชีพด้านกสิกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ก็ด้วยตระหนักถึงปัญหาการอพยพเข้ามาขายแรงงานในเมืองใหญ่ของชาวชนบท การถูกเอารัดเอาเปรียบค่าแรงงาน เนื่องจากเขาเหล่านั้นขาดความรู้ในวิชาชีพ ไม่มีโอกาสเลือกงาน หากโครงการทั้ง ๓ โครงการที่ตำรวจตระเวนชายแดนจะดำเนินการต่อไปประสบผลสำเร็จ ก็จะเป็นผลให้ประชาชนสามารถที่จะประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตนโดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องอพยพทิ้งไร่นาเข้าไปหางานทำในเมืองใหญ่ สำหรับโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ นั้นก็จะเป็นโครงการที่ผลิตบุคคลที่มีสติปัญญาความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งท้องถิ่นต้องการ บุคคลเหล่านี้จะกลับมาเป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญก้าวหน้าต่อไป นั่นก็หมายความว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในการจัดตั้งโรงเรียน คือ การให้การศึกษาครบวงจร โดยสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต และที่ยิ่งไปกว่านั้นคือร่วมกันพัฒนาประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงและก้าวเข้าสู่ความเป็นประเทศเกษตรอุตสาหกรรมได้ในที่สุด

รางวัลแห่งความสำเร็จ

นับเป็นเวลา ๓๔ ปีมาแล้ว ตำรวจตระเวนชายแดนได้ถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในอันที่จะทำการรณรงค์ต่อสู้จัดปิดเป่าความไม่รู้หนังสือ ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความยากจนของพี่น้องประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ตามป่าเขาและพื้นที่ทุรกันดารไกลทางคมนาคมในพื้นที่ให้หมดไปหรือบรรเทาเบาบางลง ด้วยการตั้งโรงเรียนสอนหนังสือ ให้การรักษาพยาบาล ตลอดจนการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีและความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่ประชาชน แม้จะเริ่มต้นอย่างโดดเดี่ยว ยากลำบาก ปณิธานนี้ก็ดำเนินมาอย่างไม่หยุดยั้ง

จนประจักษ์ชัดแก่องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ โดยทั่วไป เป็นที่น่าชื่นชมว่าทุกหน่วยงานทุกองค์กร ได้ร่วมมือเข้ามาช่วยเหลืออย่างแข็งขัน ทำให้ผลงานประสบผลสำเร็จอย่างที่มีได้คาดหมายไว้

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่กรุงปารีสประเทศฝรั่งเศส อันมีตัวแทนอยู่ทุกประเทศทั่วโลก ได้เฝ้ามองบทบาทของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนด้วยความชื่นชมมาเป็นเวลานาน ในที่สุดคณะกรรมการตัดสินรางวัลด้านการรู้หนังสือระหว่างประเทศ (International Literacy Prize Jury) จึงตัดสินมอบรางวัลด้านการรู้หนังสือของสมาคมการอ่านระหว่างประเทศ (International Reading Association Literacy Award) ให้กับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแห่งประเทศไทยและได้มอบเหรียญรางวัลและใบประกาศเกียรติคุณที่สำนักงานใหญ่ องค์การยูเนสโก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๒ ซึ่งในวันดังกล่าวเป็นวันที่ระลึกสากลแห่งการรู้หนังสือ (International Literacy Day) ของโลกและถือได้ว่าเป็นวันสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งความสำเร็จของตำรวจตระเวนชายแดนวันหนึ่งด้วย

นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ตำรวจตระเวนชายแดนได้มีบทบาทสำคัญนอกเหนือจากการปฏิบัติภารกิจในการลาดตระเวนรักษาแนวชายแดนแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นครูสอนให้ความรู้ขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกล โดยเฉพาะชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคม ให้สามารถอ่านออกเขียนได้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พึ่งพาตนเองได้และเข้ามามีส่วนร่วมในสังคม ทั้งสามารถธรรงศ์ให้กลุ่มอาสาสมัครจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ องค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับตำรวจตระเวนชายแดนด้วยการให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านการสร้างอาคารเรียน ส่งเสริมการกีฬาสำหรับนักเรียนและการสาธารณสุขมูลฐาน มีประจักษ์พยานแห่งความสำเร็จ ประจักษ์พยานแห่งความเหน็ดเหนื่อยและทุกข์ยาก สิ่งเหล่านี้มิได้ลบเลือนไปจากความทรงจำของมหาชนทั้งประเทศและแม้แต่ของโลก

คณะอนุกรรมการคัดเลือกและเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงเห็นสมควรยกย่องให้

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
เป็นหน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ)

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ฝ่ายหุ้นส่วนจำกัด
โรงพิมพ์ **ชวนพิมพ์** โทร. 2803542, 2810541 แฟกซ์ 2813181
2813180, 2822114
469 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
นายจิโรจน์ ศรีสงคราม ผู้พิมพ์/ผู้โฆษณา พ.ศ. 2536

